

Nattväktaren

En ensamt fladdrande ljuslåga i oförnuftets natt
tänd och underhållen av Per-Olof Samuelsson

Årgång 7 Nummer 2

Sommaren 2005

Innehåll:

Fortsatt käbbel om den fria viljan.....	2
Elementär sannolikhetskalkyl	15
Evinnerligt käbbel om livet som värdemätare	16
Mer om guldmyntfoten.....	30
Torbjörn Tännsjös ondska	34
Strandsatt på en öde ö	36
Kort om ett och annat	38
Kort om Kant	38
Kort om Descartes.....	38
Kort om utilitarismen	40
Kort om anarkokapitalismen.....	42
Kort om Gud.....	43
Är Timbro ett gäng ondingar?	45
Till tilltalsordens genealogi.....	46
The Passion of POS	48
Äldre nummer av Nattväktaren... ..	50

Varför krympte "fyrbåken" till en "ensamt fladdrande ljuslåga"?

En ensam människa kan inte hålla igång en fyrbåk eller lysa upp hela världen.

Säkert kommer många att tycka att den ensamma ljuslågan i oförnuftets natt också är ett utslag av hybris. Jag är (förhoppningsvis) inte den *enda* förnuftiga människan här i världen.

"Pappersnattväktaren" kommer fortsättningsvis att ges ut i pdf-format, en gång om året, om krafterna står mig bi.

Adress: Järnvägsgatan 13, 645 31 STRÅNGNÄS

E-post: per-olof.samuelsson@swipnet.se

Hemsida: www.nattvakt.com

Postgiro: 434 58 26-4.

Fortsatt käbbel om den fria viljan

(i)

Fortsättning av den debatt som redovisades i förra numret. Huvuddebattörer: POS och Adam Jacobsson. Jag har inte återgivit replikskiftena i strikt kronologisk ordning, utan försökt gruppera dem så att det blir någotsånär överskådligt. – Här, liksom i nästa "käbbeluppsats", beklagar jag att det blir så mycket upprepning av samma poänger. Men det ligger i nätdebatters natur att man måste upprepa sig en hel del.

Adam: Du verkar mena att vi genom introspektion direkt kan avgöra att de beslut vi tar lika gärna hade kunnat vara annorlunda.

Det är inte exakt vad jag menar. Vad jag menar är att det är en direkt introspektiv varseblivning att jag står inför alternativ och måste välja mellan dem. T.ex.: Adam har skrivit en replik till mig. Svara eller strunta i det? Svara nu eller vänta till senare? Nu valde jag att svara med en gång, men det betyder ju inte att jag inte *kunde* ha väntat tills senare.

Vi upplever oss ha en vilja, men introspektion ger inte orsaken till denna vilja.

Men det har jag ju heller aldrig påstått. Introspektion ger oss bara upplysningen att vi är tvungna att välja mellan alternativ. *Varför* vi är underkastade detta märkliga tvång är en annan fråga.

Jag förstår fortfarande inte hur du introspektivt kan se att din vilja är en "prime mover" och inte orsakat av något tidigare faktum.

Men något sådant har jag ju inte heller påstått. Att min vilja är fri är inte orsakslöst; det orsakas av min natur som människa. Vilka alternativ jag ställs inför är inte heller orsakslöst.

Introspektivt kan vi se att vi har en vilja, vi väljer bland olika tänkbara alternativ. Huruvida det är faktiska eller endast skenbara alternativ löses inte introspektivt.

Ursäkta, men det här är trams, och jag vet verkligen inte vad det ska tjäna till att käbbla om det. Valsituationer ställs jag inför så gott som hela tiden under mitt vakna liv. Det finns ingen anledning att förslösa tiden med att grubbla över om jag "egentligen" lever i en skenvärld som får mig att uppleva saker som inte finns.

* * *

Jag skulle helst vilja veta om du ser den fria viljan som ett verkligt axiom, eller som ett faktum som kan reduceras till en fråga om sinnenas giltighet.

Tillrasslingsfråga. Mitt spontana svar är att *alla* axiom grundar sig på sinnenas giltighet. Hur skulle vi veta att "existensen existerar", om inte sinnen gav oss vittnesbörd om dess existens? Problemet för mig (när jag ska upp och tentera för Peikoff) är ju att jag i så fall gör sinnenas giltighet till ett mer grundläggande axiom än själva existensen. Får se hur jag lyckas trassla mig ur det...

Anledningen till att jag trasslar till det på det här sättet är för att fortsatt diskussion blir tämligen meningslös om förutsättningen är att du genom direkt introspektion vet att du har fri vilja och jag inte upptäcker detsamma. Det är som att diskutera existensen av en sten som en säger sig se och annan hävdar att han inte ser.

Nej, det är riktigt. Jag förstår faktiskt inte hur du är funtad, ifall du inte upptäcker den fria viljan genom direkt introspektion.

För jag kan inte direkt observera den fria viljan i mina beslutsprocesser.

Men jag kan det. Och den enda anledning jag kan tänka mig till din invändning här är att du menar något helt annat med "fri vilja" än vad jag gör. Och vad jag menar tycker jag att jag har förklarat fullt tillräckligt.

Visst, jag kan inte peka ut några interna eller externa faktorer som avgör mina beslut. Typ, fan nu tvingar gen X mig att höja handen, eller nu tvingar mina erfarenhet Y mig att sänka den.

Nej, det är klart att du inte kan, eftersom de inte *tvingar* dig.

Men samtidigt kan jag inte introspektivt säga att det inte är några sådana som ligger bakom mitt beslut.

Nej, det är klart att du inte kan det, eftersom det inte *är* det.

Det kan vara så att vi helt enkelt inte direkt kan se de faktorer som driver oss.

Visst, visst. Om man förnekar den fria viljan, är väl detta den enda slutsats man kan komma fram till.

Jag skall ge dig ett mer specifikt exempel...

...som, vilket jag påpekat åtskilliga gånger förr, inte har ett dugg med den fria viljan att göra.¹

Alexi: Kanske behöver vi skilja på det i en metafysisk och en kunskapsteoretisk kontext? Metafysiskt måste ju sinnenas existens komma före sinnenas varseblivning – om inte "existensen existerar" kan vi ju knappast varsebli något. För att nå kunskap om detta måste vi dock utgå från våra varseblivningar.

Det ligger nog någonting i det. Låt mig fundera på saken.²

Nu måste jag säga att jag blev lite förbryllad över Adams fråga. Vad vi diskuterar är ju om vi har fri vilja eller inte. Om den fria viljan sedan är ett axiom "i sin egen rätt" eller "bara" ett korollarium till axiomet att sinnen är giltiga förefaller mig mest vara en akademisk fråga.

Ett parallelexempel: säg att jag drabbas av tandvärk. Min första tanke då skulle vara vad jag gör åt saken: tar något smärtstillande eller ringer till tandläkaren. Min första tanke skulle inte vara att undra över om "tandvärk"

¹) Exemplet handlade om förhållandet mellan fri vilja och kvantfysik, vilket väl är det mest genomtraggade i hela den här debatten.

²) Så här i efterhand vill jag nog säga att Alexis observation är helt korrekt..

är ett axiomatiskt begrepp eller blott och bart ett korollarium till sinnenas giltighet. (Möjligtvis skulle "tandvärk" kunna vara ett axiomatiskt begrepp inom den tillämpade odontologin, för funnes det inte tandvärk, skulle det heller inte finnas behov av några tandläkare.) Inte heller skulle jag fundera särskilt mycket över frågan om tandvärk är en "emergent egenskap"³ (vilken den tvivelsutan är: det är inte allt i naturen som kan få tandvärk, endast levande varelser utrustade med tänder).

Skillnaden mellan tandvärk och fri vilja är att jag inte går omkring med tandvärk för jämnan. Den fria viljan däremot får jag dras med hela tiden, under alla dygnets vakna timmar. Och därför har jag väldigt svårt att sätta mig in i hur ett determinerat medvetande (sådant som somliga påstår sig ha) egentligen fungerar. Det bästa jag kan göra är att tänka på hur mitt eget medvetande fungerar medan jag sover (för under sömnen har jag ingen fri vilja). Eftersom de här varelserna som påstår sig vara determinerade inte ligger i sängen utan faktiskt promenerar omkring och t.o.m. skriver inlägg på nätet, måste jag ju dra slutsatsen att de är somnambulister.

* * *

Adam igen: Så här uppfattar jag en valsituation.

- (1) Jag funderar och spekulerar över vad som kommer att hända vid olika handlingar.
- (2) Jag beslutar vilket alternativ som jag skall utföra.

En valsituation kan se ut så, men den *behöver* inte göra det. Ta följande exempel: en kantspelare i handboll är fri med målvakten. Han har nu flera olika alternativ: långa hörnet eller korta hörnet, knorra bollen runt målvaktens ben, flippa den över hans huvud. Kantspelaren har ingen tid att "fundera och spekulera" här, för gör han det blir målet bortdömt för övertramp. Lika förbannat står han (eller kanske snarare hänger) i en valsituation och måste utöva sin fria vilja.

* * *

...även om den fria viljan är en emergent egenskap, så måste den strida mot någon fysikalisk lag.

Men också medvetandet är en "emergent egenskap" (eftersom den döda materien inte är medveten om något *M*alls, och inte de lägre organismerna, som växter, heller). Så om du resonerar så här, måste du väl också säga att medvetandet strider mot någon fysikalisk lag (eller också att du är utsatt för en illusion, när du tror dig vara medveten, och det tror jag inte att du skulle säga).

...det kan självklart vara så att de fysikaliska lagarna har en mer begränsad tillämpbarhet än vad vi tror...

Javisst. Vad du säger här är väl bara en konfirmation av vad jag sagt åtskilliga gånger: att vi inte vet exakt *varför* vi är medvetna och har fri vilja betyder inte att vi inte vet *att* vi är det och har det.

Men jag tycker inte att man helt obekymrat bara kan ignorera Maxwell och grabbarna.

Men Maxwell har väl sagt lika mycket eller lika lite som Newton om den fria viljan? Och när du drog till med Newton tidigare, så svarade jag ju faktiskt på det.

* * *

Peikoff [...] spenderar ett helt stycke i sin bok på att brodera ut alla tänkbara fel en människa *kan* göra. Om han skulle ägnat samma stycke åt en expose över några genialiska upptäckter som framstående tänkare gjort skulle det vara uppenbart att slutsatsen inte följer av premissen.

För all del. Det finns ett enklare sätt att avgöra saken, och det är att studera människor som faktiskt saknar fri vilja, som t.ex. gravt förståndshandikappade.

Det du skriver skulle ge mening, endast och allenast om man redan accepterat premissen att determinismen åtminstone *möjligtvis* skulle kunna vara sann. Men det är den inte, inte ens *möjligtvis*.

Man ska inte ta Peikoffs resonemang i *OPAR*⁴ (eller Brandens i "The Contradiction of Determinism") som ett *bevis* för determinismens absurditet, utan blott och bart som en *illustration* av den. Eftersom den fria viljan är axiomatisk, är determinismens absurditet ett korollarium.

Determinismen ger inga som helst implikationer rörande hur bra eller dålig en varelse skulle vara på att forma korrekta teorier.

Men vad som är sant här är ju faktiskt att *determinister* inte *ser* vad determinismen har för implikationer!

Och ska man undersöka *determinerade varelsers* förmåga att skapa korrekta teorier, får man allt gå till varelser som *saknar* fri vilja: djur eller gravt förståndshandikappade.

Ett annat vanligt förekommande alternativ till Peikoffs variant är att man hävdar att en person som argumenterar för determinismen implicit antar att motdebutanten⁵ besitter fri vilja eftersom han annars inte skulle kunna ändra ståndpunkt. Och det är ungefär lika vattentätt argument som att en determinerad person inte skulle kunna flytta på en sten eftersom stenens rörelse är förutbestämd.

Men det här är väl ändå nonsens? Om man bestämmer sig för att flytta på en sten, förutbestäms stenens rörelse av ens beslut att flytta på den. Det är ju rena tramset att använda det som ett argument för tesen att man inte kan be-

³) Uttrycket behöver kanske förklaras, men som tur är ger *Filosofiboken* en utmärkt definition: "emergens: Det förhållande, att det hos en helhet framkommer egenskaper som inte kan förklaras utifrån de enkla beståndsdelarnas egenskaper."

⁴) *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand*.

⁵) Jo, det stod så. Och Adam får faktiskt skylla sig själv, om jag inte bryr mig om att rätta det!

sluta sig för att flytta på stenen. F.ö. verkar det vara betydligt svårare att ändra på en åsikt man bitit sig fast vid än att flytta på en liten sten.

En person som argumenterar för determinism antar givetvis att motdebutanten är kapabel, d.v.s. determinerad att ändra åsikt.

Någon ända får det väl vara på ekvokationerna. "Kapabel" är inte detsamma som "determinerad". "Determinerad" betyder "inkapabel att göra något annat".

* * *

Jag tröttnade på Leonard Peikoff för att han var överdrivet retorisk.

"Off topic" kan jag hålla med dig om att Peikoff är lite väl retorisk ibland. Men "on topic" så håller hans resonemang om den fria viljans motsägelsefullhet. Och om du inte gillar Peikoff, kan du väl alltid läsa Nathaniel Brandens uppsats "The Contradiction of Determinism".

Nathaniel Brandens text har jag försökt finna på nätet, men det har inte givit någon utdelning.

Jag citerar kärnpunkten i Brandens resonemang i uppsatsen "Mises och determinismen".

* * *

Jag har lätt att se att folk använder felslutet att "stjäla begrepp" när det gäller frågor som om verkligheten existerar, om vi är medvetna, eller huruvida vi skall tvivla på allt vi tror oss veta etc. etc. Men just i denna fråga har jag inte kunnat se var deterministerna smyger in sitt begrepp.

Även determinister ägnar sig åt sådant som att fälla moraliska omdömen, att stämpla folk som ohederliga (om de inte accepterar determinismen), att hålla människor ansvariga för sina handlingar, m.m. (Du kan säkert samla ihop mängder av exempel på egen hand.) Men sådana begrepp som "hederlighet" eller "ansvar" grundar sig på idén att viljan är fri. Så visst är det fråga om stulna begrepp, när determinister tar dem i sin mun.

Jaja, men jag trodde du och Peikoff menade att argument för själva determinismen måste drabbas av det stulna begreppets felslut?

Visst gör det det.

Men tidigare har du hävdat att en determinerad varelse inte kan agera på en högre nivå än en apa och att därför alla argument för determinismen måste vara självrefuterande, eller har jag förstått dig fel?

Exakt rätt har du nog inte förstått mig. Alla argument för determinismen är självrefuterande, och det här är bara ett exempel. Så är påstå att det är *därför* de är det är att spänna vagnen framför hästen.

Det axiomatiska försvaret för den fria viljan bygger som jag ser det på ett vattentätt försvar för att en determinerad varelse aldrig skulle kunna vara tillförlitlig.

Nej, axiomet bygger på direkt introspektion, precis som "medvetandets axiom" bygger på direkt introspektion. Man *bevisar* inte ett axiom genom att visa att förnekelsen av axiomet är självrefuterande; man bara *illustrerar* axiomets axiomatiska natur. Tas upp i *OPAR*, kap. 1.

* * *

Om jag inte minns helt fel så har Filip skrivit att en felfri varelse skulle kunna vara determinerad och ändå verka på konceptuell nivå.

Det får du allt ta upp med Filip! (Jag minns inte att jag har sett det här, men ibland är Filips resonemang så långa och invecklade att jag bara orkar skumläsa dem.)

Kollade upp saken. Filip är oskyldig till detta. Det var Peikoff som skrev det i *OPAR*⁶.

OK. Fast vad Peikoff skrev var ju att *om* det fanns änglar, skulle de kunna förvärva kunskap utan att utöva den fria viljan. Men eftersom det inte finns några änglar, behöver vi knappast bekymra oss om den saken. (Och om de mot förmodan finns, är det ju deras huvudvärk.)

* * *

Kan man inte tänka sig att en person skulle vara determinerad att producera säg 90% felfria propositioner, och att i sådant fall hans argument för determinismen skulle ha 90% sannolikhet att vara korrekt?

Det finns så mycket man kan tänka sig med en smula fantasi. Det är bara det att sådana här tankeexperiment inte har med verkligheten att göra. (Den saken tog jag också upp tidigare.)

En dator kan säkert determineras att lämna 100% rätta svar på alla frågor som ligger inom datorprogrammerarens kompetensområde. Men om den plötsligt ger 10% felaktiga svar, då skulle jag tro att programmeraren försöker spela oss ett spratt, inte att datorn blivit en felbar mänsklig varelse med behov av en korrekt teori om viljans frihet...

Detta uppfattar jag som kärnfrågan. Så fort vi fått detta utrett lovar jag att gräva ned mina atomer (fast endast i dessa frågor förstås, får jag chansen i någon annan kontext så kommer de tillbaka.)

Atomerna får gärna komma tillbaka nästa gång vi diskuterar kvantfysik eller något besläktat område. Håller de sig bara borta från frågan om den fria viljan, är jag nöjd!

⁶ "An infallible being, one that automatically grasps the truth – such as an animal (on its own level) or an angel, if such existed – can be devoid of volition, yet acquire knowledge. Such a being does not need to perform a process of thought." *OPAR*, s. 71.

* * *

Det torde vara uppenbart att kvantmekaniken och den fria viljan är svåra att harmonisera.

Så hur harmoniserar du kvantfysiken med det faktum att det finns liv på jorden och att somliga levande väsen också besitter medvetande?

Du kan inte integrera dagens kunskap om materians lagar med den fria viljan.⁷

Samma sak. Hur integrerar du dessa kunskaper med det faktum att det finns både liv och medvetande?

Det intressanta är inte vad Newton, Maxwell, osv. sade om den fria viljan, utan implikationerna av deras teorier angående determinism, indeterminism och den fria viljan.

Du kanske skulle läsa början av mina "Spridda tankar" en gång till (speciellt avsnittet "Preliminär lingvistisk observation"). "Indeterminism" är idén att det finns undantag från lagen om orsak och verkan. Men den fria viljan är inget *undantag* från kausaliteten, utan en form av kausalitet. (Att denna enkla poäng aldrig ska kunna gå hem!)

* * *

Jag ser ingen flagrant motsägelse mellan fysikens lagar och egenskaper som liv eller medvetande. Du verkar göra det.

Nej, det gör jag visst inte.⁸ Jag har sagt att *om* fysikens lagar utesluter valfrihet och fri vilja, så måste man i konsekvensens namn också hävda att samma lagar utesluter liv och medvetande. Logiken är densamma i alla tre fallen. Atomer, elementarpartiklar, kvarkar har inte valfrihet eller fri vilja; *ergo* är den fria viljan en illusion. Men de här partiklarna är inte heller medvetna, och inte heller är de levande väsen. Det är naturligtvis inte jag som ser en konflikt här, utan determinismen som är absurd.

Ska det här vara så svårt att begripa? Har du problem med villkorsbisatser?

Eller är det så att du inte *vill* begripa? I så fall är det din ensak. Varför ska *jag* slita ut hjärnan med att förklara samma sak gång på gång på gång, bara för att folk inte ens anstränger sig att begripa första gången?

Nej, jag har inget problem med att begripa vad du skriver.

Påståendet strider mot det faktum att du missförstår mig. Nu kan det ju för all del vara så att jag uttrycker mig väldigt oklart. Eller också ställer jag för stora krav på dem jag debatterar med. Men jag tycker nog jag kan ställa vissa krav på någon som i andra sammanhang visat spår av intelligens.

* * *

Min invändning mot den fria viljan är inte att den inte ryms inom kausalitetslagen utan att ett objekt som vars delar lyder under "biljardbollskausalitet" inte kan besitta en fri vilja. Objektets delar måste lyda andra lagar, vilket implicerar att de fysikaliska lagar som vi har idag inte är applicerbara på materia som råkar ingå i mänskliga kroppar. Det vill jag se stöd på innan jag tror på, eftersom den medicinska vetenskapen vad jag vet aldrig falsifierat kemin som i sin tur vilar på fysikens "biljardkausalitets" teorier.

Det här "tigger frågan". Det utgår från att den enda sorts kausalitet som finns är "biljardbollskausalitet".

I din artikel skriver du att "biljardbollskausalitet" knappast är tillämpbar ens på ett frö, men då kan man fråga sig varför biologin och medicin som båda utgår från kemin som i sin tur utgår ifrån fysiken med dess "biljardbollskausalitet" skördar sådana framgångar. Hur kommer det sig att vi med biljardbollsmodeller lyckas förklara allt mer av livet?

Nej, nej. Biologin utgår inte från fysiken. Biologin utgår från observationer av levande väsen, observationer som man naturligtvis sedan kan försöka förklara med hjälp av kemi och fysik. Men inte börjar biologerna med att först studera teoretisk fysik, för att sedan deducera kemins lagar ur den och sedan i sin tur levande väsens egenskaper ut kemin?

Att frön inte betar sig som biljardbollar, när de slår rot och växer till sig, är väl ändå uppenbart? Att det sedan kan finnas saker inuti fröna som betar sig som biljardbollar är en annan sak. Om jag tvunget ska behöva ägna mig åt naturvetenskapliga spekulationer, så kan jag väl säga att "biljardbollskausalitet" kan övergå i andra former av kausalitet (inklusive - via en lång kedja - i den form av kausalitet som består i att människor ställs inför alternativ, som de måste välja mellan).

* * *

Jag hittade ett intressant stycke i din text.

"Samma sak gäller förstås det berömda valet 'att tänka eller ej', 'att fokusera eller ej'. Väljer man att fokusera tillräckligt många gånger, går man snart omkring och är fokuserad för jättnan (eller nästan - man kan ju vara ofokuserad därför att man är trött också); medan en människa som gör det till en vana att inte fokusera bara får allt svårare att bryta den vanan. I vilket fall som helst är det en vana som byggs upp, s.a.s. 'kumulativt', genom en mängd val. (Och det är en vana som aldrig blir helt och hållet automatisk, något som t.ex. Peikoff påpekar i sin diskussion av den fria viljan i *OPAR*.)"

Vad jag skrev här betyder så mycket som att jag inte tror på idén att det finns ett grundläggande val mellan "att tänka eller inte tänka". Jag tror inte på det, eftersom jag inte är introspektivt medveten om ett sådant val. Jag kan t.ex. välja mellan att rådbråka hjärnan med frågan varför Adam inte begriper vad jag skriver, eller att tänka på något roligare. Men jag har aldrig i mitt liv upplevt något sådant val som mellan att tänka (sak samma på vad) och att inte tänka alls. (Objektivisterna på forumet får väl slita mig i stycken för denna kätterska uppfattning. Men jag utgår från vad jag själv vet, inte från vad som står i objektivismens "heliga skrifter".)

⁷) Det är ju ett misstag till i detta uttalande. Om man hittar två fakta, inom helt olika områden av mänsklig kunskap, och man inte med en gång kan integrera dessa båda fakta med varandra, skulle lösningen alltså vara att *förneka* ett av dessa båda fakta?

⁸) Och det är ju också mycket märkligt att någon kan säga så, när jag gång på gång har sagt att det *inte* finns någon sådan motsägelse.

* * *

Men den fria viljan kan inte vara ett resultat av materiens egenskaper, och de lagar vi känner till.

Detta förutsätter det du är ute efter att bevisa. Och den enkla sanningen är att eftersom människan (eller åtminstone en människa, nämligen jag) har fri vilja, så kan den fria viljan omöjligt strida mot naturlagarna.

Detta har jag argumenterat för tämligen grundligt ovan, men det tyckte du inte var relevant för ämnet av någon anledning.

Anledningen till att jag betraktar det som irrelevant (en sak som du tydligen också lyckats missa) är att det är ett försök att *bortförklara* det observerbara faktum som skulle förklaras, nämligen att vi står inför val mellan alternativ.

Det är alltså en artskillnad mellan egenskaper som fri vilja och andra egenskaper som just härrör från att fri vilja fodrar en annan sorts kausalitet än normala egenskaper.

Det är klart att det är en *annan sorts* kausalitet. När påstod jag att det är *samma sort*?

Och f.ö. är den fria viljan en precis lika *normal* egenskap som att gräset är grönt eller att stenar faller nedåt medan ballonger svävar uppåt.

Det är just därför att vi alltid antagit att även kollektiva beteenden kan beskrivas som ett resultat av de individuella beståndsdelarna som vetenskapen och tekniken kommit så långt som den har gjort.

Och hur vet du det? En alternativ förklaringsmodell är att ett stort antal vetenskapsmän och tekniker utgått från observerbara fakta i stället för att utgå från lösa antaganden om hur det "måste" vara.

Att rent upp och ned anta att människan skulle lyda under andra lagar än all annan materia innan något sådant *bekräftats experimentellt*... (min kursivering)

Men hur, vid alla potentaters namn, vill du att jag ska köpa idén att min fria vilja inte har *bekräftats experimentellt*, när jag upplever den snart sagt varenda stund under mitt vakna liv?

(Ett långt stycke, ur vilket jag bara saxar följande): ...det [är] endast en vild gissning utan empirisk stöd.

Nu har jag ju inte grundat min argumentation på några som helst vilda gissningar, utan på direkt introspektion.

Det är utifrån den synvinkeln som vi kan designa preparat som t.ex. sätter medvetandet i olika tillstånd, t.ex. motverkar depressioner och annat.

För all del. Jag vet mer än jag egentligen vill veta både om depressioner och anti-depressiva läkemedel. Nu tror jag inte att detta har såvärst mycket med den fria viljans "problem" att göra, för val mellan alternativ upplever jag, antingen jag är deprimerad eller frisk.

* * *

Nej, om det vore så att vi besitter fri vilja, så måste det resultera i att en förutsägelse som utgår från beståndsdelarnas "biljardbolls-natur" är falsk, d.v.s. i detta fallet rörande kroppens kemiska reaktioner. Det måste finnas något kemiskt sätt som den fria viljan påverkar kroppens alla beståndsdelar på som inte kan förklaras inom den gängse kemin, eftersom denna i sin tur vilar på fysiken som går mellan slumpmässighet och biljardbollskausalitet.

Jaha, ja. Men min fria vilja försvinner ju inte, hur många vetenskaper du än dänger i huvudet på mig. Den försvinner bara om jag somnar, och då kommer den ju tillbaka igen nästa morgon.

En sak till: Om jag bestämmer mig för att utföra en kroppsrörelse, t.ex. vicka på tårna, och sedan också utför den, så är det en komplicerad neurofysiologisk process som s.a.s. "förmedlar budskapet" till tårna. Men den processen är jag alls inte medveten om; jag är bara medveten om själva tåvickningen. (Och ingen vill väl påstå att det betyder att jag inte kan vicka på tårna, utan att jag bara *tror* att jag gör det?)

Men det här skulle vara precis lika sant, om deterministerna hade rätt och jag inte alls *bestämmer mig* för att vicka på tårna, utan bara *inbillar mig* att jag bestämmer mig.

Så vad är det deterministerna tror sig kunna förklara här, som inte precis lika väl (eller lika illa) låter sig förklaras av den fria viljan? Jag menar, varför försöker de smäcka i mig att *tåvickningen* är verklig, men *beslutet* att vicka på tårna en illusion?

Och visst, en biolog som vill undersöka den mänskliga kroppen eller processerna i ett frö tar inte och doktorerar i teoretisk fysik, han går förmodligen en kurs kemi 20p eller mer.

Nu var det inte närmast 20-poängsstudier jag hade i tankarna. Ta ett par stora namn inom biologin i stället, som t.ex. Linné och Darwin. Jag tvivlar på att du kan hitta ett ord om fysik (och väldigt lite om kemi) i deras samlade skrifter. Linné utgick från observationer av blommor och andra växter. Darwin börjar *Om arternas uppkomst* med att diskutera duvavel, ett ämne som väl ändå ligger väldigt långt från kvantmekaniken? Och hade de börjat med fysik, eller ens rört in en massa fysik i sina resonemang, skulle de inte ha kommit någonvart.

Det är därför jag insisterar på att all verklig *forskning* om den fria viljan måste grunda sig på observationer av just hur den fria viljan, eller valfriheten, faktiskt fungerar. Sådant som vad som faktiskt står öppet för vårt fria val och vad som inte gör det; eller det exakta sambandet mellan valfriheten och de funktioner som faktiskt är automatiska. Och om psykologin inte har nått på långa vägar lika långt som naturvetenskapen och tekniken, så beror det ju i ganska stor mån just på att den fria viljan ignoreras eller förnekats.

Och att *börja* med att spekulera om hur den fria viljan förhåller sig till den form av kausalitet som råder inuti atomkärnorna - det är väl ändå ett effektivt sätt att blockera all forskning inom ämnet?

Det är just språnget mellan en klump biljardbollar till en varelse som kan välja hur den vill som fodrar en redigering av dagens fysikaliska lagar.

För all del. Sista ordet inom fysiken är ju inte sagt. Men den där redigeringen av fysikens lagar får allt vänta till vi vet betydligt mer om andra saker!

Om ett kollektiv av molekyler i form av en människa besitter fri vilja, så har inte längre delarna en strikt biljardbolls natur. Och återigen, visst det är inte omöjligt att det är så.

Det kan förstås diskuteras om "biljardbollsmodellen" gäller ens inom atomfysiken. "Biljardbollsmodell" är när allt kommer omkring en metafor. Och den hänför sig egentligen till en väldigt urmodig fysikalisk teori, nämligen Demokritos atomteori (där atomerna stöter till varandra som biljardbollar). De där krafterna som numera påstås husera inuti atomerna betar sig nog inte riktigt så. (Och fråga nu inte *mig* hur de betar sig, för det är ju *du* som är naturvetaren av oss båda.)

Ja, du är tvungen att gräva fram några gröna biologer från 17- och 1800-talet. Jag skrev ju just att det finns undantag inom den gröna biologin, så jag förstår inte alls vad detta stycke syftar till. Men när det gäller utforskandet av hur varelser fungerar på mer detaljerad nivå, så hämtar man numera teorin från kemien.

Jaha du. Så till skillnad från småhandlare som Linné och Darwin, som utgick från observationer av sådant som ämnet faktiskt handlar om, så sitter dagens fina moderna biologer och deducerar utifrån ett annat ämne?

Här har du nog misstolkat mig.

Nej, det allt du som har misstolkat mig. Vad jag har hävdat ett par gånger här är att Newton eller Maxwell inte skrev om biologi eller om viljans frihet och inte gjorde anspråk på att säga något om dessa saker heller. Allt du skriver är naturligtvis fullständigt sant. Det har bara inte med vårt debattämne att göra.

Man utgår från kemins och fysikens lagar och bygger modeller för biologiska fenomen som man sedan kan kontrollera mot observationer. Och säkerligen sker det omvända också, d.v.s. att man stöter på nya fenomen som man sedan försöker passa ihop med mer grundläggande teori. Men just modellbyggandet är jätte viktigt inom naturvetenskap. Och som regel brukar man ta den underliggande disciplinens resultat som en startpunkt. D.v.s. att kemisterna utgår från fysikalisk teori och biologerna från kemien.

Men nu måste jag väl ändå fråga om du menar att Linné och Darwin (och för all del också Aristoteles) gjorde något allvarligt *fel*, när de inte satt och byggde modeller utan i stället utgick från observationer? Att dessa herrars insatser har fått biologin att stå och stampa på samma fläck, och att det är först nu (när Kants och Poppers kunskaps teori fått genomslag bland naturvetarna) som vi kan hoppas på att verkligen få *veta* något om levande organismer?

Missförstå mig nu inte. Det är naturligtvis inget som helst fel att försöka integrera våra kunskaper i biologi med våra kunskaper i kemi. Men förutsättningen för att så ska kunna ske är att vi först har väldigt grundliga och djupgående kunskaper i de båda ämnena var för sig. Annars riskerar vi bara att hamna i lösa spekulationer (som att "materia är omedveten ande, och ande medveten materia", för att citera ett bekant uttalande av Schelling). Och för att en sådan integration ska komma till stånd måste båda vetenskaperna vara grundade på en mängd observationer (av levande organismer i det ena fallet, och av kemiska substanser i det andra). Så kontentan av det är att om det inte funnits en hop "gröna" biologer (som Linné och Darwin) som gjort sitt jobb (och en hop kemister som gjort sitt jobb på sitt håll), skulle dina "vita" biologer inte ha något material att arbeta med.

* * *

Men om viljan verkligen är fri så kan inte det faktum att personen tidigare koncentrerat sig hårt ha någon som helst inverkan på det faktum att personen sedan bestämmer sig för att koncentra sig. Därför kan man lika gärna tänka sig att en person som t.ex. George Reisman faller ned i tankedimmornas dal och en person som Gudrun Schyman plötsligt låter tanke- (och alkohol-) dimmorna skingras och ständigt bli mentalt vaken, right? Valet är ju fritt, så det är bara att Gudrun bestämmer sig för det ena och Reisman för det andra och vi andra kan inte göra några som helst förutsägelser, för viljan är ju en "prime mover".

Det är naturligtvis möjligt att Gudrun skärper till sig och att farbror George slumrar till. Men jag skulle inte sätta någon större slant på att så faktiskt sker. Det är en total missuppfattning att den fria viljan på något sätt skulle göra oss allsmäktiga, ens när det gäller vårt eget liv och vår egen karaktär. Vem man är idag betingas till väldigt stor del av val som man träffat i det förflutna, och med tanke på hur många valsituationer man stått inför under ett liv, är det en väldig kumulation av val. Så att Gudrun Schyman skulle skärpa till sig till den milda grad att hon blir objektivist, eller att George Reisman skulle falla i en sådan slummer att han blir socialist – det kan vi nog bara drömma om!

Inget i [folks] förflutna bestämmer deras handlande, så därför är varje ny dag ett blankt blad?

Fullständigt fel, men det borde väl framgå av ovanstående.

Jag försökte hitta en anledning till varför människor som Gudrun Schyman inte plötsligt brukar bestämma sig för att bli konstant vakna människor. Och omvänt, varför det är osannolikt att en till vardags skarp person plötsligt blir mentalt förslappad dag ut och dag in.

Egentligen kommer man nog inte längre än till konstaterandet att Gudrun inte gör det. Ska man ta reda på anledningen, blir man ju tvungen att introspektera Gudruns medvetande, och det kan man inte. Eller också försöka dra in henne i en lång psykoterapeutisk process. Ett generellt konstaterande är att tankevanor man lagt sig till med kan vara väldigt svåra att bryta. Men omöjligt är det förstås inte. Jag själv tänkte väldigt annorlunda när jag var i din ålder mot vad jag tänker nu. (Be mig nu för allt i världen inte redogöra för hur jag tänkte när jag var ung, för det är inte min avsikt att publicera mina intellektuella memoarer här!)

* * *

(Adam kom så småningom på egen hand fram till att han faktiskt *har* fri vilja.)

För väl gratulera Adam till att, efter alla dessa år i determinismens järngrepp, äntligen ha blivit utrustad med fri vilja.

Angående det intrikata resonemang som slutligen övertygat Adam, tycker jag att det är en elaborerad variant av något som både jag och andra fört fram här tidigare, nämligen att om determinismen vore sann, så skulle vi inte ens diskutera den fria viljan, lika lite som vi skulle diskutera färger, ifall vi alla vore färgblinda.

(ii)

Saxat från en debatt under rubriken "Determinism och ansvar". ("Ansvarsfrågan" berörs dock endast i förbigående nedan.)
Huvuddebattörer: POS och Butjo (verkliga namnet okänt).

Sådana här debatter är hopplösa. Determinister blir inte determinister därför att determinismen är sann – eller ens för att de själva *tror* att den sann. Determinister blir determinister därför att de inte *vill ha* någon fri vilja.

Och "ett uns vilja väger mer än ett ton förnuft". (Citatet är från Arthur Schopenhauer, och är förmodligen det enda sanna den mannen har sagt.)

Jag måste vara tjugig och upprepa något jag sagt förr: fri vilja är *inte* detsamma som indeterminism. Indeterminism innebär att det finns undantag från lagen om orsak och verkan. Fri vilja är inget sådant undantag utan en särskild *form* av kausalitet. (Tas upp i "Spridda tankar" under rubriken "Preliminär lingvistisk observation", och jag vet att jag har nämnt det här på forumet också.)

MB: Felaktig generalisering [d.v.s. att determinister blir determinister för att de inte *vill ha* fri vilja].

För all del. Det kan ju bero på ren dumhet också. Eller oförmåga att läsa innantill. Det måste ju finnas någon förklaring på att determinister inte ens lyssnar på vad man säger.

* * *

Butjo: Och, POS håll i dig nu, det kan även vara så att determinismen är sann samtidigt som det finns fri vilja. Det är inte alls som POS säger att determinister är determinister bara för att de inte vill tro på den fria viljan. Det finns determinister som tror på den fria viljan – bara för att man är determinist utesluter detta inte att man tror på den fria vilja.

Men snälla Butjo, varför gör du dig inte mödan att läsa vad jag skrivit i ämnet, *innan* du sätter igång att undervisa mig här? Just den här saken tar jag upp *explicit* i "Spridda tankar om den fria viljan" under rubriken "Preliminär lingvistisk observation".

Sammanfattning: ja, determinismen är sann, om man med determinism menar motsatsen till indeterminism, d.v.s. om man menar att kausalitetslagen gäller utan undantag. Fri vilja är kompatibel med kausalitet, eftersom det är en särskild form av kausalitet, tillämplig på mänskliga varelser som måste träffa val. Men "determinism" används också i bemärkelsen "förnekande av den fria viljan", och menar man det, så är det fel. Och det mesta trasslet i den här frågan beror på att folk rör ihop de båda betydelseerna av determinism. Plus att de vägrar lyssna, när man försöker förklara för dem att det är en ekvokation. (De som inte vägrar lyssna behöver förstås inte ta åt sig av detta sistränmda.)

Det bästa beviset mot den fria viljan liknar det mot Gud faktiskt. D.v.s., man tror att man löser en del problem genom att uppfinna Gud eller den fria viljan, men i själva verket skapar man nya. För, när man studerar Gudsbegreppet och begreppet fri vilja, ser man att det är mycket svårt att få ihop det logiskt. Det är det bästa beviset mot: att det inte går, anser jag, att konstruera en fri vilja som riktigt går att förstå sig på.

Men Butjo, nu får du väl bestämma dig i alla fall? I din replik till mig berättade du för mig (som om det skulle vara en stor nyhet för mig) att den fria viljan är kompatibel med kausalitetslagen. Och här påstår du att den är en "uppfinning" eller en "konstruktion" som inte har mer fog för sig än tron på Gud. Hur ska du ha det egentligen?

Jag tycker inte att du kan förutsätta att jag läst allt vad du skrivit tidigare i ämnet, åtminstone inte utanför detta forum. Jag skulle inte kräva att du måste ha läst alla mina publikationer, om jag skulle välja att inte vara anonym på detta forum, för att kunna diskutera med mig.

Håller inte med om det. Det är varje forumdeltagares oavvisliga plikt att studera mina publicerade verk. Forumdeltagarnas pliktförgätenhet härvidlag gör ju bara att jag får lov att dra samma visa om och om igen. Det borde stå något i debattreglerna om det här.

Lite mer allvarligt: i citatet du gav avsåg jag förstås med "determinist" "någon som förnekar den fria viljan" och inte "någon som håller på kausalitetslagen".

Det är ju, som jag påpekat, så att termen "determinism" har två skilda betydelser, och att folk och filosofer ofastast rör ihop dem. Och det är ju faktiskt också så att "determinism" är allmänt vedertaget i just bemärkelsen "förnekande av den fria viljan". Det är egentligen ett semantiskt problem som man eventuellt skulle kunna lösa genom att skriva "determinism(1)" och "determinism(2)" (man får förstås då tala om vad 1 resp. 2 står för). Men det är meningslöst att försöka påstå att bara den ena bemärkelsen av ordet är den korrekta och den andra en missuppfattning av själva ordet. För i så fall är det inte längre en diskussion om någon av de båda sakfrågorna, utan bara ett käbbel om vem som använder orden på rätt sätt.

* * *

Jag anser att kausalitetslagen är en s.k. default position. Existensen av en fri vilja måste vi dock bevisa på något sätt, och jag tycker, personligen, att det är mycket krångligt att få ihop en vilja som verkligen är FRI och kan sägas verkligen existera, utan att samtidigt andra problem uppstår.

Hur mycket kan man egentligen trassla till en så enkel fråga som den om den fria viljan?

Fri vilja betyder inget annat än att vi kan (och måste) träffa val mellan alternativ. Om valet inte är fritt, är det meningslöst att kalla valet för ett val eller alternativen för alternativ. Och saken är tillgänglig genom direkt introspektion. Det är inte svårare att konstatera att man har valfrihet än att konstatera att solen lyser, eller att äpplet inte faller från päronträdet. Och detta är hela summan av kardemumman av P.O. Samuelssons teori om viljans frihet. Det är inte ens mycket till teori, eftersom det bara rör sig om en iakttagelse som vem som helst kan göra.

Min utgångspunkt är att, för att kanske uttrycka mig ganska konstigt, vi behöver inte den fria viljan. Vi klarar oss bra utan den.

Men eftersom vi har den (och det dessutom inte är så lätt att bli av med den), är det ju tämligen meningslöst att fråga sig om vi behöver den. Du skulle lika gärna kunna fråga dig om vi behöver några årstider. Kanske vi skulle klara oss lika bra (eller rentav bättre), om vädret vore i stort sett detsamma året om? Men nu *har* vi årstider och rättar oss efter detta faktum (klär oss varmt om vintern, o.s.v.) Och nu *har* vi också fri vilja och rättar oss efter det, d.v.s. väljer mellan de alternativ som står till buds (t.ex. fortsätta debattera med Butjo eller gå ut och dränka våra sorger i öl).

De som tror på den FRIA viljan, i dess starkaste mening, postulerar från början att den fria viljan bara måste finnas ...

Men den fria viljan är inget *postulat*, den är en *iakttagelse*.

(Immanuel Kant påstod att den fria viljan är ett postulat. Men blanda inte ihop Immanuel Kant med mig, eller med verkligheten.)

Men, och detta är ett stort men, jag måste erkänna att jag ej ännu fullt förstått positionen där man hävdar att determinismen är sann, samtidigt som det existerar en fri vilja. Inte riktigt. Så kanske jag skulle behöva skicka ett mail till Hartman [en filosof i Lund som hävdar att den fria viljan är kompatibel med determinism⁹⁾] och, vänligt men bestämt, be om en förklaring.

Men det är väl ändå att gå över ån efter vatten? Enligt vad en av forumets moderatorer en gång låtit meddela, finns Sveriges främste filosof med på detta forum.¹⁰ Så varför inte fråga honom?

* * *

Inte för att jag vill, på något sätt, leka moderator, men jag måste återigen påpeka att frågan för denna tråd löd [...] Determinism och ansvar.

Om det här är huvudfrågan, är den ju lätt besvarad. Om determinismen (i bemärkelsen förnekande av den fria viljan) vore sann, så finns det inget ansvar att utkräva. Det skulle vara som att utkräva jordskorpan på ansvar för tsunamikatastrofen.

* * *

Problemet för mig är frågan: kunde vi, om vi håller allt oförändrat, ha fattat ett annorlunda val i denna situation? Visserligen valde vi, men kunde vi ha valt annorlunda?

Jag skulle aldrig bry min hjärna med en sådan fråga, men eftersom du bryr min hjärna med den:

Javisst kunde vi ha fattat ett annorlunda val. Det är det som menas med att det var ett *val*.

Enkelt exempel: för en stund sedan låg det en kokbok uppslagen på mitt köksbord. Jag slog igen den och ställde upp den i hyllan. Men det är helt uppenbart att jag skulle kunna ha valt att låta den ligga kvar.

I en mening svarar jag ja; valet var fritt i den meningen att ingen eller inget tvingade oss att välja si eller så. Men, efter att vi funderat valde vi på ett visst sätt, i enlighet med vår natur och efter att vi gjort en bedömning av konsekvenserna av vårt val.

OK, jag gjorde en konsekvensbedömning: Om jag inte lagt undan kokboken nu, hade jag ändå fått göra det senare, om inte köksbordet skulle bli alldeles överbelamrat. Så varför inte göra det med en gång? Men det hindrar ju inte att jag kunde ha valt att vänta.

Men jag måste också säga i en mening nej; om jag ställs inför exakt samma val, kommer jag alltid att välja likadant.

Nej, det är inte alls säkert att jag kommer att ställa undan kokboken med en gång nästa gång den ligger uppslagen på köksbordet.

Jag hade ju skäl till att jag valde som jag gjorde; det var inte bara en slump att jag valde det ena framför det andra. D.v.s. mitt val är i denna mening determinerat, och inte fritt.

Här rör du ihop de båda bemärkelsen av "determinism". Eftersom kausalitetslagen gäller fullt ut, finns det ingen "slump" i bemärkelsen orsakslöst skeende. (Termen "slump" är också dubbeltydig, men den saken har jag tagit upp i någon annan tråd.) Men när det gäller val mellan alternativ är termen "slump" alls inte tillämplig. Man ställs inför alternativ, och vilka alternativ man ställs inför är inte orsakslöst. (Att det låg en kokbok uppslagen på mitt köksbord hade en orsak: jag använde den igår, när jag lagade middagsmat.) Konsekvenserna av ens val är inte heller orsakslösa: de orsakas av att man väljer si och inte så. Och själva valet är ett *val* och ingenting annat.

⁹⁾ Och det är ju precis vad jag anser också. Men jag har inte läst Hartman, så jag vet inte om hans resonemang är detsamma som mitt.

¹⁰⁾ Alltid roligt att kunna skryta!

Så, vad är svaret på frågan: kunde vi verkligen ha valt annorlunda om vi tänker oss i exakt samma situation med exakt samma information etc.? Nej, det kunde vi inte. Det är som att spola tillbaka ett kassetband och se filmen igen; valet förblir alltid detsamma.

Fan heller. Kokboken skulle lika gärna kunna ligga kvar på köksbordet, om jag inte valt att ställa upp den!

Nu grubblar jag mig verkligen inte fördärvad över frågan hur mitt liv skulle ha gestaltat sig, ifall jag träffat annorlunda val i det förgångna; det är bara när jag känner mig väldigt ångerköpt som sådana tankar kommer i huvudet. För det enkla faktum är att man sitter i den smet man själv försatt sig i!

* * *

För mig bottnar mitt tvivel på den fria viljan i detta att jag inte kan föreställa mig vad ett fritt val egentligen är.

Ett fritt val är detsamma som ett val. Ett ofritt val är en självmotsägelse.

Ett val som är fritt, d.v.s. inte bestäms av någonting; inte orsakas eller har sin grund i någonting?

Vilka alternativ man ställs inför orsakas och bestäms av universums samlade historia fram till det ögonblick man ställs inför valet (och i "universums samlade historia" ingår alla de val man gjort tidigare och nu inte kan göra ogjorda).

Åter till följande:

Men, efter att vi funderat valde vi på ett visst sätt, *i enlighet med vår natur* ... (Kursiverat av mig.)

Det går inte att välja något som *strider mot ens natur*. Antingen man väljer X eller Y i en viss situation, väljer man något som står i enlighet med ens natur. Att låta kokboken ligga kvar vore precis lika förenligt med min natur som att ställa upp den.

Eller anta att en person står inför valet att träda in i det äkta ståndet eller låta bli. Nu ligger det i människans natur att kunna gifta sig; men det ligger precis lika mycket i människonaturen att kunna förbli ungarl/ungmö. Så vad man än väljer, har man valt i enlighet med människonaturen.

Eller handlar det om att varje människa väljer i enlighet med sin egen personliga natur (m.a.o. sin karaktär) snarare än enligt människonaturen i största allmänhet? OK, min karaktär när det gäller att hålla ordning på mina bord är lite vacklande; om jag vore en riktig pedant härvidlag skulle valet "ställa undan kokboken nu eller senare?" inte uppstå. Men en människas karaktär är inte något en gång för alla givet; sin karaktär skapar man sig till stor del alldeles själv, och man gör det genom de *val* man träffar.

För att inte hela tiden prata om något så trivialt som en uppslagen kokbok: om en människa upprepade gånger, i den ena situationen efter den andra, håller ryggen rak, då blir hon rakryggad. Väljer hon att kröka ryggen, då blir hon så småningom krumryggad.

Och jag förmodar att den som länge grubblar över sådant som Descartes demon¹¹ med tiden blir tvivelsjuk. Vilket är ett skäl så gott som något att inte tvivla i onödan. Det finns ändå så mycket här i världen som man *ska* tvivla på!

Jag menar inte nästa gång den ligger öppen på köksbordet, utan: om *exakt samma situation* inträffar en gång till, kommer du att välja precis likadant en gång till. Detta är en fysisk omöjlighet, men inte en filosofisk. Vi behöver bara tänka oss två exakt likadana situationer; d.v.s. *allt* som var sant i situation ett, d.v.s. före du gör ditt val, är även sant i situation två. Det är kort sagt, samma situation.

Jag vill hävda att det inte går att tänka sig att du kan göra två val i exakt samma situation, eftersom faktorerna som fick dig att fatta ett specifikt val i den första situationen, även föreligger i den andra situationen och kommer, med nödvändighet, att leda till att du fattar samma val igen. I denna mening kunde du inte ha valt annorlunda än du faktiskt gjorde.

Men i verkligheten händer det ju aldrig att *exakt samma situation*, in i minsta detalj, inträffar igen. (Nästa gång köksboken ligger uppslagen kan jag ju vara ovanligt trött; nästa gång jag får ett frieri är det säkert en annan kvinna som friar; eller om det är samma kvinna, har vi båda hunnit bli lite äldre och klokare; etcetera.) Så det kan bara göras som ett tankeexperiment, där man replikerar exakt samma situation. Men då måste den vara *exakt* densamma, och då måste den inkludera att jag stod inför ett *val* mellan två eller flera alternativ, och att det var precis likadant som i verkligheten, d.v.s. att valet verkligen var ett *val*.

Bra poäng, men du resonerar väl i en cirkel? Du förutsätter att situationen innehöll ett val, när det är just detta du skall bevisa. Eller?

Och jag som just börjat inbilla mig att du faktiskt lyssnar.

Nej, jag försöker då sannerligen inte *bevisa* att en *valsituation* faktiskt innehåller ett *val*. Den saken *behöver* inte bevisas, lika lite som det behöver bevisas att det just nu är mulet i Strängnäs, när allt jag behöver göra är att titta ut genom fönstret.

Förstod du verkligen inte vad som är fel med ditt tankeexperiment? Du säger att du ska föreställa dig en situation som är *exakt likadan*, och sedan föreställer du dig i stället en situation som är exakt likadan, *med det "lilla undantaget* att du i den föreställda situationen inte har någon valfrihet, medan du i den verkliga situationen hade det. Du skulle precis lika gärna kunna föreställa dig en situation som är exakt likadan, med det undantaget att du i den föreställda situation inte är vaken, utan går i sömnen, och sedan säga: "Det är inte bevisat att det förekommer vakenhet."

Nej, [jag förstod inte vad som var fel med tankeexperimentet].

OK, jag gör väl ett försök till, bara för att jag har valfrihet och kan välja att göra det.

¹¹) Se "Kort om Descartes", s. 37.

En valsituation kan delas upp i två moment, ifall man tittar på den under lupp:

1. Du står inför alternativen X och Y och måste välja mellan dem.
2. Du väljer X.

Om du sedan föreställer dig valsituationen upprepad och föreställer dig *båda* momenten, då kan du inte föreställa dig annat än att du väljer X. För föreställer du dig något annat, så är det inte samma situation du föreställer dig. Men om du i stället föreställer dig *enbart* moment (1), då kan du faktiskt inte föreställa dig annat än att du står inför ett val. Om du då också föreställer dig att du redan valt X (eller inte kunde välja annat än X), då föreställer du dig en annan situation än den som faktiskt inträffade.

Och det hade jag hoppats att du skulle kunna räkna ut själv.

Min huvudinvändning är ändå att livet inte levs i sådana här tankeexperiment. Livet levs i verkliga livet. Och nästa gång du står i en valsituation måste du ändå välja.

* * *

Du kan se moln, men har du någonsin sett en fri vilja. Hur ser den ut; vilken färg har den; är den rund? På sin höjd kan du hävda att du, genom introspektion, kan se att *du* har en fri vilja. Men vad som är intressant i detta fall är inte du, utan alla.

L ägg av nu, Butjo. Du *vill* uppenbarligen inte begripa ens det mest lättbegripliga.

För du menar väl ändå inte att du inte ens *märker* att du ibland står i valsituationer? Att du inte ser det med ögonen har ju inte det ringaste med någonting att göra. De flesta människor vet faktiskt om ifall de är glada, lessna, arga eller rädda utan att behöva använda ögonen. Och det är inte ett dugg svårare att upptäcka att man står i valet och kvalet.

Kan du peka på ett synligt föremål och säga: där, ser ni, en fri vilja! Man kan peka på en boll och säga: se, en boll – men fri vilja är ju en abstrakt ide, hur kan du *observera* att denna finns?

Lite elementär begreppsbyggnadsteori är tydligen på sin plats.

Javisst är "fri vilja" en abstraktion. Men det är alla andra begrepp vi svänger oss med också, inklusive begreppet "boll". Så vad vi observerar därute på fotbollsplanen är konkreta bollar, inte allmänbegreppet "boll" som rullar runt där. Inte heller observerar vi allmänbegreppet "fotbollsplan", utan bara (för att uttrycka det fint och filosofiskt) en konkret instans av begreppet.

Vad vi observerar när det gäller "fri vilja" är förstås ett antal (rätt många!) konkreta valsituationer. Eftersom vi människor (med vissa undantag) är så duktiga på att abstrahera, bildar vi ett abstrakt begrepp, "fri vilja" eller "valfrihet".

Det här var väl inte så svårt?

* * *

Jag har även börjar fundera på om man, i common-sense-anda, kan härleda någon absurt ur en tro att den fria viljan *inte* existerar (t.ex. på samma sätt som det är absurt att någon verkligen tror på filosofiska zombies eller att yttervärlden inte existerar). Måste fundera på det ett tag.

D et har gjorts förr. (T.ex. av Nathaniel Branden i uppsatsen "The Contradiction of Determinism".) Men fundera gärna vidare, så kanske du kommer fram till något. Så småningom.

* * *

Du antar att det verkligen förelåg ett val, och att det inte redan var bestämt av omständigheterna vad vi skulle välja, och att anta att den fria viljan finns är inte samma sak som att bevisa att den finns.

J ag antar en och endast en sak: om det föreligger en valsituation, så innehåller valsituationen ett val mellan alternativ. Finns det inga alternativ att välja mellan, så är det ingen valsituation. Allt du sitter och försöker smäcka i mig här är att en valsituation inte är någon valsituation.

Idén att vår valfrihet på något sätt skulle vara illusorisk har stötts och blötts här på forumet i månader. Jag ids verkligen inte upprepa vartenda argument en gång till.

Just det; det är så man gör när man bevisar att den fria viljan inte finns.

Men det resonemanget har ju en synnerligen intressant logisk struktur:

Premiss 1: Det finns valsituationer.

Premiss 2: Valsituationerna är inga valsituationer.

Slutsats: Det finns inga valsituationer.

Heureka!

Och här gick jag och inbillade mig att du verkligen kunde något om filosofi; även om din schematiska uppställning inte är helt korrekt, borde du väl ändå inse att du har att göra med ett *reductio ad absurdum*. D.v.s, någonting absurt härleds ur premissen "det finns valsituationer", vilket gör att vi drar slutsatsen att premissen är felaktig.

Jag skrev det förstås just för att visa hur absurt det är. Och man måste allt vara bra korkad för att inte begripa det.

Touché.

Schysst av dig att säga det.

* * *

Ok, tyckte detta var en bra avslutning på debatten. Du lyckades inte övertyga mig, men kanske några av läsarna, de flesta kanske, eller t.o.m. troligtvis, anser säkert att du vann; tack för bra, om än ojämn, svar.¹²

Jag tycker inte att du ska slippa undan så lätt. Två saker:

1. Determinister upplever inte valsituationer annorlunda än andra upplever dem. En valsituation innehåller alltid två eller flera alternativ och ett val man måste fatta mellan dem. Skillnaden mellan mig och deterministerna är att jag accepterar detta faktum, medan deterministerna spenderar all sin tid på att *bortförklara* det.

(Du har sagt här att du och jag kanske upplever valsituationer olika. Men jag har inte sett något som tyder på att du *upplever* dem annorlunda än jag; bara att du ger dem en annan *tolkning* – en tolkning som jag alltså menar är en bortförklaring.)

Och det är nog väldigt många ord för att förklara en självklarhet; men om deterministerna verkligen *upplever* valsituationer annorlunda, vad är det då de upplever? Uppenbarligen måste de uppleva något *ofrivilligt*. Om man t.ex. sätter handen på en het spis, så drar man genast undan den, helt automatiskt: man behöver sannerligen inte *välja* mellan att dra undan den eller låta bli. Men skulle deterministerna verkligen uppleva *allt* på detta sätt? Fan tro't, sa Rellingen.

2. Du har sagt här att man inte kan veta om det faktum att man står inför val bevisar att viljan verkligen är FRI. Och jag, å min sida, har sagt att val mellan alternativ är allt jag alls *menar* med valfrihet eller viljefrihet. Så uppenbarligen pratar vi förbi varandra. Du måste ju polemisera mot någon helt annan version av "fri vilja" än den jag framfört här, i så fall. Men jag har ju ingen aning om *vilken* version. Hur fri ska en vilja vara för att du ska kalla den "verkligen FRI"?

Hur gick du från att vi upplever att vi har valsituationer, till att valsituationer verkligen existerar?

Jag gick inte alls. Jag satt kvar. D.v.s. jag höll mig till fakta. Och jag har väl ändå sagt förut att jag inte försöker *bevisa* att vi har fri vilja, eftersom saken är fullkomligt självklar?

I och för sig skrev du att determinister upplever valsituationer (som alltså verkligen existerar) annorlunda.

Men det var ju raka motsatsen till vad jag skrev! Jag skrev att de upplever detsamma, men att de sedan spenderar resten av sitt liv med att bortförklara saken.

D.v.s., du antar att det verkligen existerar valsituationer, och att detta med nödvändighet innebär att det existerar fri vilja, eftersom det är just detta vad som menas med en valsituation. Det är detta jag menar när jag säger att du utgår från vad som skall bevisas: att det finns verkliga valsituationer och fria val.

För att göra en sak klar. Jag anser att vi alla upplever valsituationer, men detta bevisar inte att de existerar!

Suck, suck, suck...

Varför tillämpar du inte det här resonemanget på en del andra saker, där det är precis lika tillämpligt? T.ex.:

"Jag anser att vi alla upplever att vi är medvetna, men det bevisar inte att något medvetande verkligen existerar! Att utgå från att *upplevelsen* av att vara medveten också bevisar att man verkligen *är* medveten är att utgå från det som ska bevisas."

"Jag upplever att jag finns till, men blotta upplevelsen bevisar inte att jag verkligen finns till."

"Jag upplever att det finns en yttervärld, men blotta upplevelsen bevisar inte att den finns till, så jag måste gå hem och fördjupa mig i Descartes."

"Jag upplever att jag blir hungrig, och dessutom att jag sedan blir mätt när jag har ätit middag, men det bevisar ju varken att jag var hungrig eller att jag blev mätt."

Precis samma resonemang. Enda skillnaden är att folk normalt inte försöker bortförklara vare sig hunger- eller mättnadskänslor. Det är bara den fria viljan som till varje pris ska bortförklaras.

Jag blir väldigt irriterad av sådana här resonemang, men den upplevelsen är säkert bara en illusion. I själva verket är jag alltid kolugn, hur uppretad jag än tror att jag är!

* * *

Knepig fråga [om vi verkligen kan vara säkra på att vi är medvetna], men kan vara en riktig slutsats. Som du vet hävdar de eliminativa materialisterna¹³ att medvetandet inte existerar. [...] Detta [att jag inte kan veta att jag finns] skriver jag under på. Denna upplevelse kan ej bevisa existensen av personlig identitet, d.v.s. att det finns ett *jag* som existerar. [M.m., m.m.]

Butjo, du måste vara helknäpp. Hej då. Vi träffas på dårhuset, när jag har vägarna förbi.

[Butjo svarade med en "smiley" som föreställde någon som slår sig själv i huvudet med en klubba.]

OK. Det är svårt att ens bli arg på dig.

Är förresten inte Butjos senaste inlägg det slutgiltiga beviset för den eliminativa materialismens futilitet? För om man kunde förlora medvetandet bara genom att studera den eliminativa materialismen, varför då *dessutom* slå sig själv i huvudet med en klubba?

¹²) Jag har utelämnat några av mina ilsknare repliker till Butjo.

¹³) Jag har aldrig förr hört talas om den "eliminativa materialismen". Men tydligen går den ut på att medvetandet ska elimineras. Vilket i praktiken naturligtvis innebär att ta livet av folk.

(iii) Strörepliker

Alexi: För att välja mellan att tänka eller inte tänka, så måste jag ju redan tänka!

Peikoff fick just den här invändningen i en frågestund i sin gamla kurs *The Philosophy of Objectivism*. Jag minns förstås inte ordagrant vad Peikoff svarade, men kontentan av det var att valet att fokusera (eller "skärpa till sig", vilket kanske är den bästa svenska översättningen) är ett val att höja sin medvetenhetsnivå. Och det är ju omöjligt att i ett nafs gå från ett tillstånd av koma till total fokusering, så en förutsättning för att kunna välja att fokusera är förstås att man åtminstone är vaken. Och en viss grad av fokus eller tankeskärpa har man ju när man är vaken, så det gäller bara att "fokusera lite mera".

Om det är teorin det går ut på, så måste jag ju hålla med. Jag upplever ju (och jag förmodar att alla människor upplever) sådant som att man sitter och låter tankarna vandra på måfå (eller slötittar på TV) för att sedan skärpa till sig när någon uppgift pockar på uppmärksamhet. Och den tillskärpningen är ju inte automatisk utan kräver en liten viljeanstängning.

Så vad jag vänder mig emot är den här tillspetsade formuleringen "att tänka eller inte tänka", eftersom den tycks implicera att det skulle kunna vara ett alternativ att inte tänka alls. Och något sådant har jag, som sagt, aldrig upplevt.

* * *

JE: Ser inte varför determinism skulle innebära att man inte skulle ha fri vilja. Det beror förstås på vad man menar med fri vilja. Jag anser dock inte att fri vilja är samma sak som "följer inte fysikaliska lagar". [...] Personligen är jag nog indeterminist om jag förstått begreppet rätt. Är endast bekant med determinism sen förut.

Kruxet är att termen "determinism" används i två skilda bemärkelser. Den ena är att allt i universum är underkastat lagen om orsak och verkan. Den andra är att vi saknar förmåga att välja fritt. Jag har tjuvat en hel del om att den fria viljan inte är något *undantag* från orsakslagen utan en särskild *form* av orsak och verkan.

"Indeterminism" är uppfattningen att det finns undantag från orsakslagen. Men fri vilja är inte indeterminism.

Vill du ha mer kött på benen, föreslår jag att du läser min uppsats "Spridda tankar om den fria viljan", speciellt avsnittet "Preliminär lingvistisk observation".

En mängd inlägg i den här frågan finns också samlade i senaste pdf-nattvaktaren.

Vad du argumenterar för är att ett system av partiklar (universum) inte följer några fysikaliska lagar.

Det gör jag visst inte. Och försök inte tala om för mig vad *jag* argumenterar för, för det vet jag bäst själv.

Och du borde nog läsa igenom vad som har skrivits i tidigare trådar här om den fria viljan, även om det är mycket och kan ta tid. För vad jag kan se tar du upp saker som redan stötts och blötts rätt ordentligt. Bara en sak:

Vissa menar kanske då att detta inte är fri vilja men då måste man först definiera fri vilja lite tydligare.

Jag har gett min definition av fri vilja åtskilliga gånger här: det är *val* mellan *alternativ*. Om ett "val" inte är fritt, är det inget val. Finns det bara ett alternativ, är det meningslöst att tala om alternativ. Någon annan fri vilja finns inte, och om någon väljer att använda termen i någon annan bemärkelse, så är det i varje fall inte vad *jag* menar (och knappast vad någon vettig människa *kan* mena heller).

Och hur man vet att det finns val mellan alternativ då? Därför att man utsätts för det åtskilliga gånger under loppet av en enda dag!

Att man måste upprepa det här om och om igen...

Kan vi då kan sluta oss till att allt i universum följer ett gäng lagar, kända eller okända? Kan vi också komma överens om att det i den klassiska (newtonska) fysiken, då den inte innehåller någon slump, bara finns en möjlig utveckling från ett tidssteg till nästa?

Återigen är det här något som traggats igenom här förr. I varje fall traggade jag igenom det med Adam, innan Adam plötsligt fick fri vilja.

* * *

Malte: Jag är väldigt nyfiken på hur icke-determinister som POS motiverar att ett system med deterministiska beståndsdelar kan vara icke-deterministiskt (se "Spridda tankar" - jämförelsen med ett fotbollslag eller en orkester är inadekvat.).

Här har du nog missat ett steg i mitt resonemang. Exemplet med fotbollslaget och orkestern var avsedda att illustrera vad som menas med ett "kompositionsfelslut", inte att visa att viljan är fri. Sedan gick jag vidare och visade att deterministiska resonemang grundade på hur små partiklar uppför sig är exempel på kompositionsfelslut.

Att POS inte kan förutsäga hur fotbollslaget ska spela är inte bevis för att man inte kan göra det med hjälp av fysikaliska beräkningar; d.v.s. han förutsätter att det är icke-deterministiskt och påstår sedan att det är uppenbart eftersom vi inte kan se att det skulle vara annat.

Det enkla svaret på den invändningen är att en fotbollsmatch är smockfull med valsituationer. (Jag såg två Champions League-matcher på TV i veckan, så jag vet.)

* * *

Andreas: Det finns situationer där man kan välja mellan alternativ, och utgången av valet är inte helt necessiterat av tidigare faktorer. Vore det helt necessiterat av tidigare faktorer så är det inte ett val alls.

A nvänd inte konstiga ord som "necessiteras" när det finns enkla svenska ord som "nödvändiggörs"! Annars har du ju precis rätt. (Eller "ackurat rätt" kanske det heter.)

* * *

CME: Jag kan i allra högsta grad välja. Men jag har en viss natur och kommer att välja i enlighet med denna natur.

D et är klart att du väljer i enlighet med din natur! Att välja i strid mot sin natur är en omöjlighet, och ingen här har väl påstått något annat heller? I varje fall inte jag.

Saken är ju den att jag och Jurgen och Tomas också har *alternativ* att välja mellan. Det ingår i vår natur som mänskliga varelser. Liksom det ingår i valets natur att verkligen vara ett *val*.

För du menar väl ändå inte att du aldrig har mer än ett alternativ att välja mellan? Det skulle ju, utöver allt annat, också strida mot naturen av prepositionen "mellan".

Objektivismens syn på fri vilja innebär att det finns en orsak till att vi kan välja, men *ingen* orsak till varför vi valde a framför b. (Min kursivering.)

Var har du fått det ifrån? Vad jag påstår är att det inte finns någon *annan* orsak än att jag väljer det.

Det gör att medvetandet åtminstone delvis saknar natur, eftersom ett visst medvetande då kan välja olika saker, trots att förutsättningarna är exakt samma.

M.a.o.: om man upptäcker något i människonaturen som strider mot ens förutfattade mening om människonaturen, så betyder det inte att man har misstagit sig om människonaturen. Det betyder att människan inte har någon natur.

Herrejesses.

* * *

NT: Om alla val går att förklaras genom "analys" av olika faktorer miljö/arv samt faktorer vid valmöjligheten så borde det teoretiskt gå att med en ofantligt komplicerad formel med en oändlig datorkraft kunna räkna ut i förväg hur folk kommer handla och kunna "skåda in i framtiden".

Detta leder ju till att man inte kan hålla någon människa moralisk ansvarig för sina handlingar då vi inte är mer än robotar, och så vitt jag vet så kastar vi inte en brödrost i fängelse om den råkar bränna dig när du ska plocka upp brödet till frukost.

H åller med om det. Det vore som att hålla jordskorpan ansvarig för tsunamikatastrofen, eller Vesuvius för Pompejis undergång (och exemplen kan förstås mångfaldigas i det oändliga).

Naturvetare som jag är så har jag varit determinist större delen utav mitt liv, har sett den fria viljan som inkompatibel med kausalitetslagen. Men när jag kom över POS skrifter bl.a. på nattvakt så har det sått ett litet frö av tvivel. Men har inte påläst nog för att påtillfället för att uttala en klar ståndpunkt utan jag tycker och känner mest.

OK, det känns ju bra att höra.

Nu tror jag fortfarande (för att veva samma gamla ramsa en gång till) att problemet bottnar i att termen "determinism" är dubbeltydig och att folk rör ihop de båda betydelsena. Nej, den fria viljan är kompatibel med kausalitetslagen. Om man måste bestämma sig för att göra det ena eller det andra, så är man själv orsak i och med att man bestämmer sig. Och om man vore *tvungen* ("determinerad") att bestämma sig för just det ena i stället för det andra, så skulle man inte behöva bestämma sig. Man skulle göra det ena helt automatiskt.

Det finns t.ex. ingen tvingande naturnödvändighet i att jag lägger mig i debatten här. Det måste jag allt bestämma själv!

* * *

Uno: Vad är det för trams om att om man har fri vilja så låter man sig inte påverkas av någonting? Att reagera på egna eller andras argument är ju just det som styr den fria viljans val!

M en nu är ju deterministernas standardargument just att om något "styr den fria viljans val", så är viljan inte fri. Men allt det säger är att den fria viljan inte existerar i någon sorts vakuum. Och själva argumentet anser jag mig ha besvarat, så att jag inte behöver upprepa det igen.

* * *

(Svar på en fråga om kristendomen är deterministisk.)

L äs Martin Luthers *Om den trålbundna viljan*, som förklarar saken med all önskvärd tydlighet.

Kort sammanfattning: om en människa skulle lyckas utföra någon god gärning, så är det Guds nåd som verkar i henne. Om hon, som hon vanligtvis gör, begår onda gärningar, så är det Gud som har förstocket hennes hjärta.

Inget utrymme för fri vilja här inte!

Huruvida en lutheran kan tro på den fria viljan vet jag inte.

De flesta lutheraner läser nog inte Luther så mycket som de borde. Han är väldigt klar i boken jag nämnde.

Sedan hade ju Calvin samma idé (att det är Gud själv som bestämmer vilka av oss som ska bli goda eller onda och sedan hamna i paradiset eller helvete). Av någon anledning får man lära sig i skolan att Calvin hade en predestinationslära, men inte att Luther också hade det.

Elementär sannolikhetskalkyl

(Satiriskt tillägg.)

Eftersom jag inte har något bättre att ta mig för (utöver att röka, pimpla öl och titta på Antikrundan) har jag försökt räkna ut sannolikheten för att jag själv existerar. Jag har funnit att den är infinitesimal. Den är i själva verket så liten att det är *ovetenskapligt* – för att inte säga *rent löjligt* – av mig att sitta här och tro att jag finns till.

Det är ett enormt antal spermier som utlöses vid varje samlag. Jag har inte den exakta siffran i huvudet, men det är väl runt 100 000? Så sannolikheten för att just *min* spermie skulle nå först till ägget är runt 1 på 100 000.

Lägg därtill sannolikheten för att mina föräldrar skulle kopulera just *den* kvällen. Spermier är, såvitt jag vet, färskvara, så hade de gjort det kvällen innan eller kvällen efter i stället, skulle det ha varit helt andra spermier i kapplöpningen.

Och dessutom är det ju faktiskt inte varje samlag som leder till graviditet.

Lägg därtill sannolikheten för att just mina båda föräldrar alls skulle träffas och dessutom bli så förtjusta i varandra att de ville ha barn ihop.

Det här är ju illa nog för sannolikheten av min existens. Men lägg därtill att detsamma gäller för mina föräldrars uppkomst och för mina far- och morföräldrars sammanträffande, uppstående av ljuv musik och påföljande kopulation. Och sedan i sin tur för deras föräldrar, o.s.v. tillbaka till de allra första människorna – och sedan vidare till de primater som var människans närmaste förfäder, o.s.v., o.s.v. till deras förfäders förfäder.

Och man ju också fråga sig hur sannolikt det är att liv ens ska uppstå.

M.a.o.: all sannolikhet talar för att jag överhuvudtaget inte finns.

Nu undrar kanske någon varför jag sitter och tänker sådana här tankar (och jag har faktiskt inte pimplat mer öl än jag tål, och det jag rökt har varit vanlig tobak), i stället för att hålla mig till det såväl intro- som extrospektivt säkerställda faktum att jag faktiskt existerar?

Ja se, det undrar jag också.

Och vad detta har för relevans för frågan om kvantfysikens samband med den fria viljan, det överlåter jag åt er själva att klura ut.

* * *

CME: Det finns således ingen motsättning mot att jag har fri vilja i meningen att ingen annan entitet dikterar vad jag ska besluta, och att jag är determinerad i den mening att mitt medvetande är en del av den determinerade existensen.

Jaha. Och jag har sagt att den fria viljan inte är något undantag från kausalitetslagen utan en särskild form av kausalitet.

Var nu så vänlig och förklara skillnaden mellan vad du säger och vad jag säger.¹⁴

¹⁴) Ovanbemälte CME brukar "motbevisa" objektivismen genom att slå in öppna dörrar och pådyvla objektivistiska idéer som de inte alls har. När han inte gör det, "motbevisar" han i stället objektivismen genom att kalla objektivistiska för "fåntrattar". Han gör ännu värre saker också, men de är för ociviliserade för att tas upp här.

Evinnerligt käbbel om livet som värde­mätare

(i)

Saxat från tråden "Kants plikt­moral och objektivisterna morallära" på Svensk Politisk Debatt.

Christer: ...när någon proklamerar en objektiv moral, inte en gång, utan framhär­dar i att alla som inte följer denna objektiva moral kommer att dö, då gå jag gärna i svaromål.

Men stopp och belägg nu! Dö kommer vi alla att göra, förr eller senare, oavsett vilken moral vi följer. Eller har Henrik Unné lyckats smäcka i dig att om du följer objektivismens moral, så kommer du att bli odödlig? Det var nog inte hans avsikt, i så fall.

Det är ju möjligt att en ytlig läsning av Rand och Unné kan ge intrycket att deras morallära bara handlar om att uppskjuta dödsögonblicket så länge som möjligt. Men det måste vara en *våldigt* ytlig läsning i så fall. För nog betyder det bra mycket mer vad som passerar *innan* man sätter tofflorna i vädret?

Vad som är bra och vad som är skadligt för människan går inte att bevisa, endast att visa i extremfallen (Unnés arsenik och rakblad). Ett par glas rödvin om dagen, är det nyttigt eller skadligt för människan?

Men vänta nu ett ögonblick. Att det är skadligt att äta rakblad beror ju faktiskt på att rakbladets natur kommer i konflikt med matsmältningskanalens natur (som båda existerar som *objektiva* fakta, helt oberoende av tycke och smak). Men hur mycket rödvin man kan dricka, innan det övergår från att vara nyttigt till att vara skadligt för ens liv-och-väl­befinnande, beror ju faktiskt också på hur rödvinets natur förhåller sig till människonaturen!

Nu verkar "sanningen" vara att det är nyttigt, men hur var "sanningen" för ett kvartssekel sedan och hur kommer den att vara om ett kvartssekel?

Nu är väl ändå katten ute ur säcken? Vad som är sanning skulle alltså vara en fråga om modets växlingar?

* * *

Milton: 1) Använder objektivister termen död i den gängse meningen?

Men varför i all världen skulle objektivister använda termen "död" i någon annan bemärkelse än den vanliga???

2) Är liv/död uteslutande alternativ?

Ja, det måtte de väl vara. När man inte längre lever, är man död. Eller hade du något mellantillstånd i åtanke?

3) Är livet dödens motsats så att icke-död är synonymt med liv?

Rimligen ja. Om du inte tänker krångla till det med någon formulering som att "jag fortfarande var död" innan jag föddes.

4) Om ens eget liv är ens egen moraliska standard, accepterar du omformuleringen att ens egen icke-död är ens egen moraliska standard?

För all del. Men vad är vitsen med den omformuleringen?¹⁵

Och nu skrev Ayn Rand faktiskt inte att ens eget liv är måttstocken (eller standarden). Hon skrev att människans liv är måttstocken och ens eget liv (och lycka) ändamålet. Eller borde hon i stället ha skrivit att ändamålet med människans handlingar ska vara hennes "icke-död" och "icke-olycka"?

* * *

En idé som kommer att återkomma till leda i fortsättningen är att om livet är värde­mätaren, måste det betyda att värde endast kan mätas i antal levnadsår.

Du [Milton] har naturligtvis fullkomligt rätt i att det inte finns någon *måttenhet* (à la meter eller kilo) för värden. Men det hindrar ju inte att man kan *gradera* värden och säga att X är ett högre värde än Y. Som t.ex. att min hustru är ett högre värde än någon tillfällig kvinnlig bekantskap (som i sin tur kan vara ett högre värde än någon opålitlig slampa som lägger sig ut för mig). Men när jag säger att min hustru är ett stort värde för mig, menar jag väl ändå att hon befrämjar mitt liv. Det betyder väl inte att jag dör den dag hon går ifrån mig, men det betyder att livet blir bra mycket fattigare. Så nog graderar jag de här värdena med livet som värde­mätare.

Och den dag jag inte längre värdesätter mitt eget liv, kommer ingenting annat att vara av värde för mig heller.

Eller ta ett sådant exempel som att ett fritt samhälle är värdefullare än en diktatur. Varför? Därför att man lever ett bättre liv i ett sådant samhälle! Den dag livet blir en likgiltigt, blir det också likgiltigt vad för slags samhälle man lever i.

Men OK, jag kan hålla med om att om man kallar livet för "måttstock" så kan det leda tanken fel, eftersom en måttstock bokstavligt talat är något man mäter längd med, inte värden. Man får väl ta ordet i lite överförd bemärkelse. För vilket ord skulle man annars använda?

¹⁵⁾ Vad som var vitsen kommer att framgå så småningom.

Milton återkom med en replik, ur vilken jag saxar följande för kontextens skull (det är dessutom rätt roligt, även om det är fel):

Det här visar det jag tycker är problematiskt med objektivismens etik. Det första meningsutbytet är mellan en hardcore-objektivist och en nykter observatör och det andra är mellan en softcore-objektivist och samme nyktra observatör.

-Jag värderar musik för att det befrämjar mitt liv.
(objektivisten)
-På vilket sätt befrämjar musik ditt liv?
-Det är en del av att maximera min livslängd.
-Men varför vill du maximera din livslängd?
-Det är moralens självändamål, det finns det papper på.
-Pffft..

-Jag värderar musik för att det befrämjar mitt liv.
(objektivisten)
-På vilket sätt befrämjar musik ditt liv?
-Jag tycker om känslan, jag blir upplyft och lycklig av bra musik.
-Varför vill du bli upplyft och lycklig?
-För att det befrämjar mitt liv.
-Öhh....

Ursäkta det synnerligen senkomna svaret, men jag har varit fullt upptagen med att försöka prata förstånd med en filur vid namn Lucas på Liberal Debatt. (Lyckades inget vidare...)¹⁶

För att nu börja med det uppenbara:

Den andra dialogen motsvarar ungefär den position Rand tvingas kapitulera till eftersom den första är absurd. [...] Vad jag läst av Rand? Inte mycket.

Men då kan du ju heller inte veta vilken position Ayn Rand "tvingas kapitulera till". Möjligen kan du säga att du tycker att hon borde göra denna kapitulation. Men du kan inte läsa in ditt eget tyckande i andras tankar, hur mycket du än försöker.

Dina båda exempeldialoger är jag inte särskilt imponerad av, eftersom jag aldrig stött på någon objektivist, "hard-core" eller "soft-core", som resonerat så. Men, OK, vi kan ju låtsas att det finns någon sådan objektivist. I så fall är de båda dialogerna, hur bisarra de än är, likvärdiga.

För det är ju uppenbart att livet har två dimensioner: "livslängd" och "livskvalitet". Som du så skarpsinnigt anmärkt låter sig livslängden mätas i antalet levnadsår (varav följer sådana revolutionerande nya sanningar som att Bertrand Russells liv var dubbelt så mycket värt som Thomas av Aquinos, eftersom han blev exakt dubbelt så gammal). Men någon *måttenhet* för livskvalitet finns inte. Än sen? Det hindrar ju inte att man kan tala om "högre" och "lägre" livskvalitet (precis som man kan se att Fyrtrönet är längre än Släpvagnen utan att ha ett måttband till hands). Och var och en av oss kan väl skilja mellan "glada dagar" och "lessna dagar"? Och inte är det väl särskilt svårt att se skillnad på ett liv i lycka och ett liv i misär?

Låt mig nu ta tag i vad som uppenbarligen är kärnpunkten i din kritik: idén att "liv" är detsamma som "icke-död", så att allt objektivismens etik kan gå ut på är att slippa dö. Det är ett väldigt allvarligt *kunskapsteoretiskt* misstag här, så jag ska göra mitt bästa för att reda ut det:

Ljus och mörker är också varandras absoluta motsats, vilket gör att en lustigkurre kan konstruera följande illustrativa dialog: "Vad menar du med mörker?" "Att det inte är ljus." "Och vad menar du med ljus, då?" "Att det inte är mörkt." "Pffft..."

Nu är det ju helt korrekt att definiera "mörker" som "frånvaro av ljus". Ju mörkare det är, desto mindre ljus; och är det alldeles kolmörkt, är det inget ljus alls. Men kan man på motsvarande sätt definiera "ljus" som "frånvaro av mörker"? (Nu definierar man för all del inte "ljus", eftersom alla ändå vet vad ordet betyder och lätt kan identifiera ljuset som "ljus", när de ser det. Jag hoppas ändå du kan se hur besynnerlig den andra definitionen ovan är.)

Hur är det då med liv och död? Den bästa definition av "liv" jag känner till är: "en process av självvalstrad och självuppehållande verksamhet". (Definitionen är förstås Ayn Rands.) Det är en definition som täcker in allt levande, från de lägsta amöbor till de mest högtstående konstnärer, vetenskapsmän och filosofer. När denna självvalstrade och självuppehållande verksamhet upphör, är man död. Innan dess är man fortfarande vid liv. Så utifrån det är det väl helt korrekt att definiera "död" som "frånvaro av liv". Men man kan inte på motsvarande sätt definiera "liv" som "frånvaro av död". Medan den förra definitionen faktiskt säger något om vad döden är, säger den senare inte ett skvatt om vad *livet* egentligen är.

Nu kan man för all del tala lite löst om att någon "går omkring halvdöd". (Det enda jag idag kommer ihåg från Eric Linclaters *Juan i Amerika* är en annons som löd: "Varför gå omkring halvdöd, när vi är villiga att begrava er för \$5?") Det är i så fall ett lite oprecist sätt att säga "låg livskvalitet" eller "liv i misär".

Men definitionen av "liv" som "självalstrad och självuppehållande verksamhet" har förvisso vidare applikationer än bara att "slippa dö". Det finns en mängd uttryck i språket som belyser detta: "leva fullt ut" eller "i fulla drag" eller "njuta av allt som livet har att bjuda". Medges att sådana uttryck är lite oprecisa och inte specificerar någon måttenhet för livskvalitet. Men återigen: än sen? Det är väl inte ändå direkt svårt att förstå?

Så till lite "smått och gott" (eller kanske inte så gott) för att runda av:

Problemet är att det som befrämjar ens liv då bara är en ometikettering av en rad olika självändamål.

¹⁶ "Milton" på Svensk Politisk Debatt och "Lucas" på Liberal Debatt är en och samma person.

Men varför det? Jo visst finns det saker här i livet som man eftersträvar för deras egen skull, utan att ens grubbla över deras relation till "livet som värde-mätare". Ett lyckat samlag skulle vara ett exempel. Eller en Bachafton i domkyrkan med en verkligt skicklig organist. Men att man inte *grubblar* över relationen till "livet som värde-mätare" betyder ju inte att de inte *har* en sådan relation. För visst befrämjar de livet! Nej, man kanske inte lever *längre* av det, men man lever förvisso *lyckligare*.

Dessa självändamål är dessutom farligt utsatta för subjektivism.

Men varför det? Jo, det finns en vitt spridd uppfattning att så fort ett subjekt är involverat, implicerar det subjektivism. Men det är ju lika absurt som att säga att så fort ett objekt är involverat, implicerar det objektivism. Och tar man det på allvar, skulle det ju innebära att man inte kan upphöra att vara subjektiv förrän det inte längre finns något subjekt involverat, d.v.s. när man är död.

Det finns, som jag ser det, två ovaliderade steg i Rands grundläggning av moralen. Det första är att livet (dödens motsats) som nödvändigt villkor för värde implicerar att livet är det enda moraliska självändamålet.

Att detta skulle vara "ovaliderat" hör nog till det besynnerligare jag har hört. Om något är det självvaliderande.

Det andra logiska hoppet är från livet i betydelsen dödens motsats till liv i en betydlig "rikare" mening.

Om du förstätt min långa kunskapsteoretiska utläggning ovan, ska det nog inte vara så svårt att förstå vad som är fel med det här heller. (Och har du *inte* förstätt, är det inget *jag* rår för.) För antingen man tar "liv" i din "fattiga" bemärkelse (och den är verkligen utfattig!) eller i min "rikare" bemärkelse, är det fortfarande samma liv: en process av självvalstrad och självuppehållande verksamhet.

(ii)

Saxat från en tråd på Liberal Debatt som av någon anledning hade rubriken "Liberal gyttjebrottning".

Det verkar som om vissa debattörer här tror att den objektivistiska principen om "livet som högsta värde-mätare" bara betyder att man ska syssla med att försöka undvika att dö (en bisarr idé till att börja med, eftersom man ändå ska dö förr eller senare). Men *var* i objektivismens heliga skrifter står det att meningen med livet är att sitta på ålderdomshemmet och gråta över förspillda möjligheter?

... människans överlevnad *qua* människa betyder inte ett själlöst odjurs överlevnad för stunden i väntan på att få skallen krossad av ett annat odjur. Det betyder inte en kravlande muskelmassas fysiska överlevnad för stunden, en muskelmassa som är villig att acceptera vilka villkor som helst, lyda vilken bandit som helst och ge upp vilka värden som helst för något som kallas "överlevnad till varje pris", en överlevnad som kanske varar en vecka eller ett år, eller kanske inte. (Ayn Rand, "Objektivismens etik" i *Självskhetens dygd*; övers. POS.)

Hon kunde ju ha tillagt: "Det betyder inte överlevnaden hos ett mähä som aldrig kämpat för och aldrig riskerat något för de värden som gör mähäts egen överlevnad möjlig."

* * *

Lucas: Om Frank¹⁷ gör livet värt att leva, så är ju värdet av livet en funktion av Frank. Men samtidigt, eftersom livet är det ultimata värdet, så är värdet av Frank en funktion av livet.

Alltså, nu tror jag inte att du är kompetent att bedöma Ayn Rands känslor för sin make, eller vad som fick henne att säga att hon skulle ställa sig i vägen för en pistolkula, ifall den var riktad mot honom. Fundera på vad du själv skulle göra i en liknande situation, ifall någon du gillar tillräckligt mycket för att ha svårt att leva utan skulle utsättas för livsfara.

För att ta det lite abstrakt, så ska man ju inte gå omkring och påstå att man älskar någon över allt annat på jorden och sedan fejt dra sig undan ifall den personen svävar i livsfara.

Cirkelresonemang? Bara för dem som aldrig hyst några djupare känslor för någon annan och för vilka termen "djupare känslor" är en tom abstraktion.

Som [Jurgen] skrev så är det inte troligt att Rand menar att vi skall ha överlevnad till varje pris som måttstock.

Inte bara är det inte troligt; det *är* helt enkelt inte så. Och om jag inte missminner mig, citerade jag vad hon skrev om saken lite tidigare i tråden.

Men följer Rands moralstandard ur hennes premisser? Jag försökte argumentera för att de inte gör det och försökte samtidigt (i kort-het) visa att standarden maximal livslängd är en troligare följd av premisserna.

Det vore nog klokt om du satte dig in i hela resonemanget och inte bara argumenterade om ett lösryckt brottstycke. Resonemanget finns på två ställen, dels "Objektivismens etik" i *Självskhetens dygd*, dels "Galts tal" i *Atlas*.

Om jag säger att jag värderar vänskap för att det gynnar mitt liv, så är frågan på vilket sätt vänskap gynnar mitt liv helt öppen. Om jag säger att det gynnar mitt liv därför att jag trivs när jag är tillsammans med mina vänner då är det ju i själva verket trivsel som är måttstocken (självändamålet). Liv i denna rika betydelse är då bara en innehållslös omskrivning för en tuttifrutti av självändamål, men detta går stick i stäv med objektivismens proklamation att det bara finns *exakt ett* självändamål.

Jag kan inte hålla med om att det skulle vara ett "tuttifrutti av självändamål". "Trivsel", lika väl som "lycka" och "hälsa" är aspekter av ett gott liv.

¹⁷) Ayn Rands make, Frank O'Connor. Diskussionen utgår från Playboyintervjun, där Ayn Rand bl.a. säger att hon skulle ställa sig i vägen för en pistolkula, ifall den var riktad mot hennes make.

Det är klart att det blir annorlunda, om man tror att måttstocken är "överlevnad till varje pris". Då kan man ju följa Kants morallära i stället och framsläpa sina dagar i fullständig vantrivsel.

Så av denna anledning kan inte liv vara något annat än dödens raka motsats.

Får jag fråga om du debatterar under en annan signatur på SPD?¹⁸ Jag tycker jag känner igen argumentet därifrån.

Hur man sedan skall översätta det till en standard är inte värdesubjektivistens problem.

Varför det? Därför att värdesubjektivisten inte *har* någon standard och inte *ens vill* ha det? (Min bästa gissning.)

...jag begriper uppriktigt sagt inte Rands bevisföring.

Nej, det är väl där skon klämmer.

...varifrån kommer det där förargliga *qua* människa?

Hmm... Vad menar du att människan ska överleva *qua*, om inte just *qua* människa?

* * *

Visst, men enligt vilken måttstock är trivsel och lycka gott? Dom måste vara självändamål som får balanseras mot varandra.

Men nu kommer du ju återigen med en fullständigt obegriplig invändning. När sitter någon någonsin och väger trivseln, lyckan och hälsan mot varandra? Vem säger till sig själv: "Få se nu: jag kanske skulle trivas bättre med tillvaron, om jag bara vore lite olyckligare?" Eller: "Skulle jag kanske bli lyckligare, om jag vore lite sjukare?"

Det enda jag kan tänka mig är att någon i något enstaka fall väger trivseln mot hälsan, och då endast i det korta perspektivet. Att gå till tandläkaren är otrivsamt, så länge det varar, men nödvändigt för att hålla tänderna friska. Ett annat exempel skulle vara någon som slutar röka. Men inte ens i det fallet är det ju egentligen trivseln man väger mot hälsan, utan ett kortvarigt obehag mot en mera långvarig trivsel och lycka.

Och vad jag skrev var ju faktiskt att "trivsel", "hälsa" och "lycka" är *aspekter* av ett gott liv. Har du problem med begreppet "aspekt"?¹⁹

Och livet och döden, hur passar det in i det hela? Om man accepterar detta rika livsmått så blir ju Rands grundläggning med allt prat om existence vs non-existence helt obsolet. Existensen har inget egenvärde, det är bara instrument för självändamålen trivsel, lycka, hälsa. Det hänger inte ihop.

Man kan ju bli förtvivlad (en form av olycka) för mindre. Vi kan ju ta begreppet "hälsa". Det är klart att om man resonerar som du, har hälsan inte med livet att göra, eftersom man inte är död bara för att man är sjuk. Men om man bara vidgar sin horisont en liten smula, och accepterar vad du i din fattigdom avfärdar som ett "rikt livsmått", så måste man väl inse att sjukdom för en närmare döden, och att det är just det som gör sjukdom till sjukdom.

* * *

Här glider du igen i användningen av ordet liv, nu har du överlevnad som måttstock. God hälsa är gott för att det gynnar vår *överlevnad*, med god hälsa är vi längre från döden. Men du använder inte konsekvent denna måttstock utan skiftar mellan olika när det passar. Men enligt Rand finns det exakt *en* måttstock. Du använder ett konglomerat av måttstockar som var och en på olika skalor avgör vad som är gott. Problemet är innehållet i detta konglomerat är godtyckligt.

OK, jag får väl ge den där gratislektionen. Inte för att jag tror att den går in i skallen på dig, för inget annat jag har skrivit har gjort det. Men det finns kanske andra skallar det kan gå in i.

Begreppet "liv" står för *alla* de särskiljande egenskaper som utmärker levande organismer och skiljer ut dem från den livlösa materien. För att ta de mest uppenbara egenskaperna: levande organismer uppkommer eller föds (växter vanligtvis ur frön och djur vanligtvis ur befruktade ägg); sedan växer de till sig och frodas; och när de har hållit på med den en tid vissnar eller åldras de och dör.

Att "vara vid liv" är betydligt mer än att "ännu inte vara död". Att "ännu inte vara död" är bara en liten, liten del av det stora hela.

Och nej: jag har inte "överlevnad" som måttstock. Jag har talat om det för dig åtskilliga gånger, både här och på SPD. Ändå återkommer du med en druckens envishet till att pådyvla mig (och Ayn Rand) den uppfattningen. Det börjar gå mig på nerverna (och endast levande varelser kan ha nerver). Men om vi inte har den uppfattningen, så har vi den inte. Du kanske tycker att vi *borde* ha den, bara för att ha något att polemisera mot.

"Överlevnad" eller "att undvika att dö" är bara en liten, liten del i det stora som kallas "liv". Man äter faktiskt inte bara för att slippa svälta ihjäl, man äter också för att bli stor och stark, och för att inte helt tappa orken när folk börjar klyva hår med en.

¹⁸ Detta medgav Lucas i en replik jag inte citerat.

¹⁹ Och jag måste också påpeka att skillnaden mellan trivsel och lycka är en gradskillnad. Trivs man jättebra med livet, då är man lycklig. Är man bara så där lite halvlycklig, då kan man nöja sig med att säga att man trivs. Så hur i hela fridens namn skulle man kunna "balansera dem mot varandra"? Lucas måste ha väldiga besvär med att förstå betydelsen av vanliga svenska ord. - Skrev det här för att få frid i min själ. Och det är ju också en sorts självändamål, precis som trivsel och lycka. Men frågan vi diskuterar är ju om detta är ett *alternativ* till "livet som självändamål" eller snarare en *aspekt* av samma självändamål.

F.ö. är "överlevnad" ett härlett begrepp i förhållande till begreppet "liv". Det är bara levande väsen som kan överleva eller duka under; så att tala om "överlevnad" som något *skilt från* "liv" är vad Ayn Rand skulle kalla "värre än en självmotsägelse".

Och om inte en titt på verkligheten kan övertyga dig om detta, så borde en titt i ordboken göra det. Begreppet "liv" finns inbakat i begreppet "överlevnad" i form av ett morfem.

Eftersom du läste Hacke Hackspett så sent som 1982²⁰, har du förmodligen några decennier kvar att tänka igenom det här. Självt börjar jag närma mig ålderdomen (eller om det ska heta "vissnandet") och vet sannerligen inte om jag har tid att ta upp alla hårklyverier folk kan komma med.

* * *

Upprepning, men jag tar med det i alla fall.

Man kan definiera "mörker" som "frånvaro av ljus" (och såvitt jag kan se är detta den korrekta definitionen av "mörker"). Men kan man på samma sätt definiera "ljus" som "frånvaro av mörker"? Knappast.

På samma sätt kan man definiera "död" som "frånvaro av liv". Den definitionen täcker såväl sådant som aldrig varit levande (stenar, t.ex.) som sådant som en gång varit vid liv men inte länge är det (lik och vissna blommor, t.ex.). Men kan man på samma sätt definiera "liv" som "frånvaro av död"? Knappast.

Detta alltså med anledning av Lucas idé att liv inget annat är än "den absoluta motsatsen till död".

* * *

Det finns en väsentlig likhet mellan strutsar och språkanalytiska filosofer: strutsen sticker huvudet i sanden; språkanalytikern sticker huvudet i en ordbok.²¹

Detta är innebörden av definitionen: vad som fordras för människans överlevnad *qua* människa. Det betyder inte överlevnad *för stunden* eller blott och bart *fysisk* överlevnad. Det betyder inte ett själlöst odjurs överlevnad för stunden i väntan på att få skallen krossad av ett annat odjur. Det betyder inte en kravlande muskelmassas fysiska överlevnad för stunden, en muskelmassa som är villig att acceptera vilka villkor som helst, lyda vilken bandit som helst och ge upp vilka värden som helst för något som kallas "överlevnad till varje pris", en överlevnad som kanske varar en vecka eller ett år, eller kanske inte. "Människans överlevnad *qua* människa" betyder de villkor, metoder, betingelser och mål som fordras för en förnuftswarelses överlevnad under hela dess livstid – i alla de aspekter av tillvaron som är öppna för dess val. ("Objektivismens etik", i *Själviskhetens dygd*; övers. POS.)

Jag tycker det är helt klart att när Ayn Rand talar om "människans liv *qua* människa" (eller "överlevnad *qua* människa"), så menar hon precis vad andra brukar kalla "det goda livet" eller vad Aristoteles menade med *eudaimonia*.

Om nu någon språkanalytiker menar att så *får* man inte använda ordet "liv" – att det *ska* betyda "överlevnad till varje pris", ett "själlöst odjurs" eller en "kravlande muskelmassas" liv – att ingen får koppla ihop "liv" med "liv som också är gott" – att vad som fordras för blotta överlevnaden inte har det bittersta samband med vårt överriga liv, från valet av karriär eller livsledsagare till avnjutandet av en god måltid (som kan eller inte kan inbegripa köttfärsås²²)

– ja, då får väl språkanalytikern använda sitt eget språk bäst han gitter! Det finns hur som helst gott om filosofiseminarier (många av dem skattesubventionerade) där de kan diskutera språkbuk att hjärtans lust!

Lämna bara oss andra – vi som intresserar oss för etik därför att vi söker vägledning i tillvaron – ifred. Vi har inget behov av sådana verbala hårklyverier.

Nu lämnade jag Randcitaten ovan "hängande", eftersom ordet "detta" syftar tillbaka på den tidigare texten. Men – vid Aristoteles skägg och Thomas av Aquinos tonsur – om folk är för lata eller för ointresserade för att läsa hela uppsatsen, så må det vara deras ensak.

* * *

Lucas: Jag tror att du har missförstått mitt argument. Om du ställer upp ett motsatspar som liv/död kan du inte med liv inte avse en specifik implementation av livet eftersom alternativet då inte längre är uteslutande. T.ex. alternativet döden/livet som bankbiträde är inte uteslutande för var skulle vi sortera in livet som smygande ninja då? I kategorin död? Det tycker jag är orättvist mot ninjan, dessutom vore det uppenbart fel.

Men Lucas, det är väl ändå till att krångla till de enklaste saker?

Nu vet jag inte vad en smygande ninja är, men eftersom du ställer upp det som ett alternativ till "bankbiträde", så förmodar jag att det är en sorts yrkeskarriär. Och frågan här är ju endast och allenast vilken yrkeskarriär som bäst gagnar ens liv, en sak som alldeles självfallet kan skilja sig från person till person. Vem i all världen har hävdad att bara för att en karriär som bibliotekstjänsteman är den bästa för mig, i kontexten av mitt personliga liv, så skulle det vara moraliskt obligatoriskt för hela mänskligheten att jobba på bibliotek?

Liv kan därför i Rands bevis inte betyda något annat än att inte vara död eftersom hon har etablerat liv/död som uteslutande alternativ och dessutom kallar detta det fundamentala alternativet som underliggjer moralen.

²⁰) Uppgiften kommer från en replik jag inte brytt mig om att citera.

²¹) Lucas förnekar att han är "språkanalytiker", men vad annat kan man vara, om man bara stirrar på ord och aldrig tittar på verkligheten?

²²) Köttfärsås är Lucas favoritexempel på vad som enligt hans mening *borde* vara den yttersta värdemätaren – nämligen subjektiva lustupplevelser.

Men nu betyder "liv" betydligt mer än "att inte vara död", oavsett vad du försöker läsa in i resonemanget.

Det är sant att bara levande väsen står inför alternativet "liv eller död", och att detta är det allra mest grundläggande alternativet. Levande väsen måste utföra vissa handlingar för att alls förbli vid liv. Om en växt av någon anledning (t.ex. att någon placerat den i en mörk källare) inte längre kan vända bladen mot ljuset, så dör den. Men det hindrar ju inte att om den *kan* vända bladen mot ljuset, så inte bara undviker den att vissna och dö, den växer och frodas också. Vad menar du att det finns för *motsättning* mellan dessa båda fakta?

Nu har ju den här växten inte något behov av någon moralkodex för att vända bladen mot ljuset; att den ska göra det begriper den så bra i alla fall. Det är ju värre med oss människor, som måste *upptäcka* eller *ta reda på* vad som gagnar eller skadar vårt liv.

Om man senare i bevisningen glider med begreppet och lägger till ytterligare innebörd för att få ihop en vettig moral så gör man sig skyldig till ekivokering, eller vad det nu heter.

Men nu är det ju så att det inte är jag som "lagt till ytterligare innebörd" här, utan du som godtyckligt *inskränkt* betydelsen av begreppet liv.

Och förresten: om man *inte* grundar moralen på vad som gagnar resp. skadar människans liv, vad menar du att moralen i stället ska grundas på? Det enda du har sagt om den saken som jag sett är att den ska grunda sig på en *förnimelse* av det goda. Men ett sådant kriterium duger ju bara när det goda är direkt *förnimbart* (som t.ex. att bedöma om en maträtt smakar gott eller illa, eller att bestämma vad man ska göra, om det börjar klia på ryggen). Så fort man ska bedöma något som är mer komplicerat än så, ger det kriteriet absolut ingen vägledning.

Lucas: Därför måste måttstocken vara en atom. "Gynna sitt liv" är ingen atom.

S skulle du kunna förklara för mig vad du menar med "atom" här (och alla andra gånger du använt ordet). Jag har en gissning om vad du menar, och om den gissningen är rätt, kan jag svara. Men det ju onödigt att besvara gissningen, ifall den skulle vara felaktig.

Maximal livslängd är ett atomärt mått.

Alltså, min fråga var vad du menar med att måttet är "atomärt". Betyder det att det är odelbart och inte kan delas in i mindre mått? Eller vad?

Jag förmodar att du menar att måttenheter som "meter" eller "kilo" är "atomära" mått. Om det är det du menar, kan jag svara på din invändning. Om det är något annat du menar, så vet jag inte vad du pratar om.

Det är lämpliga analogier.

OK, tack. Det var det jag trodde.

Och det var ju tur att jag förstätt Lucas huvudinvändning rätt, för nu kan jag skriva ner vad jag har haft på tungan ända sedan Lucas först började tjafsas om det här.

Nej, det är klart att det inte finns någon måttenhet som "meter" eller "kilo" att mäta värden med, men det hindrar ju inte att man kan *gradera* olika värden. Och man graderar dem genom att relatera medel till ändamål. Om man planerar att bygga ett hus är virke ett stort värde i just det sammanhanget; planerar man bara att renovera badrummet är kakel ett större värde i sammanhanget.

Eftersom ens liv-och-välbefinnande är det *yttersta* ändamålet, antingen man bygger ett hus eller renoverar badrummet (eller allt annat man kan tänkas vilja göra), betyder det att alla värden ytterst graderas efter hur väl de gagnar (och alla "anti-värden" efter hur mycket de skadar) ens liv-och-välbefinnande. Det är det och inget annat som menas med att livet är den yttersta värdemätaren. Om man sedan är en språklig petimeter och menar att man inte ska kalla det "mätning", när det är "gradering", så får man väl vara en språklig petimeter. Det är i varje fall det som menas.

Saken tas upp lite mer i detalj i *Introduction to Objectivist Epistemology*, s. 32-35 (i den andra, utökade upplagan).

Bara ett litet exempel: en god och trogen hustru är ett värde, och en nagelsax är också ett värde. Båda är saker som man "handlar för att vinna och/eller bevara". Båda gynnar ens liv. Men vilket som är det *större* värdet av dessa båda ska väl inte vara så svårt att avgöra? Vilket av värdena är t.ex. lättast att ersätta, ifall man skulle råka slarva bort det? Och om det inte vore så (och värdena inte kunde mätas eller graderas), så skulle någon när som helst byta ut hustrun mot nagelsaxen.

Så det är kanske dags för Lucas att släppa den fixa idén att värden endast kan mätas i antalet levnadsår. Det är ju i varje fall bara hans fixa idé och inte någon beståndsdel i den filosofi han sitter och låtsas vederlägga.

Och om någon skulle protestera mot min term "liv-och-välbefinnande", därför att "lycka", "välbefinnande", "hälsa" är något annat än liv och inte har det där intima sambandet med livet som jag hävdar att de har – då kan de göra ett enkelt experiment: ta livet av sig. Om de sedan upptäcker att distinktioner som "lycka-olycka", "välbefinnande-illabefinnande" och "hälsa-sjukdom" är precis lika relevanta som innan de dog, kan de ju komma tillbaka och berätta det för mig. (Därmed inte sagt att jag *rekommenderar* detta experiment. Fullt så arg är jag inte.)

* * *

GML²³: Jag ville bara understryka att inneha liv inte är det samma som att inte vara död. Liv är inte motsats till döden.

Förstår inte riktigt vad du menar här, för ska man vara exakt är ju "liv och död" ett motsatspar. När man inte längre lever, är man död. (Man var ju förstas inte död innan man började leva, om man inte vill vitsa till det.) Jag tycker inte man ska behöva förneka det bara för att bemöta Lucas besynnerliga invändningar.

Vad Lucas hakar upp sig på är förmodligen något i den här stilen: om livet är värdemätaren, hur avgör man då om ett visst specifikt liv är lyckligt och framgångsrikt? Alla som lever lever ju, antingen de är lyckliga eller olyckliga. Och därför skulle det behövas någon *annan* värdemätare för att avgöra värdet av något specifikt liv. Men vad skulle den värdemätare i så fall vara? Väljer man något som "lyckan" eller "hälsan", så har man ju valt något som redan *per se* är en aspekt av ett framgångsrikt liv. Och vill man tvunget snurra till det för sig, kan man ju resonera så här.²⁴

* * *

Lucas: Men om livet värderas mot lyckan, vilket du antyder ovan, är inte lyckan det ultimata värdet?

Men det här visar väl ändå bara hur totalt verklighetsfrämmande dina invändningar är?

När faller det någonsin någon in att värdera "livet" mot "lyckan" (eller "hälsan")? Det som befrämjar ens lycka eller hälsa befrämjar ju också ens liv, och vice versa.

Den enda situation där ett sådant resonemang skulle vara relevant är om någon är så sjuk och olycklig att han/hon helst av allt vill dö. Och sådana situationer inträffar ju också. Om ingen annan på det här forumet är gammal nog för att ha sett föräldrar ligga på sitt yttersta, så är i varje fall jag gammal nog. När livet närmar sig sitt slut, och det bara finns krämpor och plågor kvar, då ser man fram mot döden.

Men inte ens då värderar man livet mot lyckan eller hälsan. För man vill inte dö för att det skulle göra en lyckligare eller friskare. Utan endast och allenast för att det ska bli ett slut på olycka och sjukdom.

"Mot" som jag använde ordet var bildligt ungefär som om man mäter bordet mot stolen.

Det var nog jag som gjorde mig skyldig till en ekvivokation här, beträffande ordet "mot". Men jag tror inte det spelar så stor roll, eftersom du fortsätter:

Jag menade alltså att vi värderar livet för lyckans skull. Lyckan är det som ger livet värde. Lycka är då mer fundamentalt än liv. Observera nu att det faktum att liv är ett nödvändigt villkor för lycka ändrar inte det faktum att lyckan ur värderingsmässig synpunkt kan vara mer fundamental.

Men att sträva efter lycka eller hälsa är inte något separat från att sträva efter att uppehålla sitt liv; det är aspekter av ett och detsamma. D.v.s. om man inte biter sig fast vid definitionen av "liv" som blott och bart "frånvaro av död".

Det verkar vara något jättelikt lingvistiskt problem här, som jag förväntas lösa, eftersom du uppenbarligen inte vill se det löst...

En sak till: lyckan kan omöjligt vara mer fundamental än livet, av det skäl du själv nämner, nämligen att liv är ett nödvändigt villkor för lycka (medan lycka knappast är ett *nödvändigt* villkor för liv, utan bara sätter guldkant på tillvaron). Men det finns ytterligare ett skäl:

Lycka är ett resultat av att man uppnår de mål man föresatt sig att uppnå. Om man sätter upp ett mål för sig, som t.ex. att vederlägga objektivismen, och sedan når det målet, då bidrar det till ens lycka. (Och gör det inte det, så var det nog något fel med att ställa upp just det målet.) Men ingen ställer blott och bart upp ett mål i livet som "jag ska bli lycklig". Ett sådant mål skulle inte ge en den ringaste vägledning.

Lyckan är bara ett resultat av att man lever rätt!

* * *

Carl Svanberg: Utöver det Per-Olof påpekar vill jag bara säga att du hela tiden verkar glömma bort att livet är ett värde och värdemätare. Och att sträva efter liv inte är en strävan som på något sätt är skild från strävan efter lycka. Så jag säger inte, har inte sagt och menar inte att vända lyckan "mot" livet. Livet är endast värt att leva om det är *möjligt* att leva, vilket i förlängningen betyder i *psykologiska* termer, om lyckan är möjlig. Att sträva efter liv och att sträva efter lyckan är, som sagt, *samma* strävan.

Javisst. Och eftersom det är Ayn Rand som hittat på²⁵ allt det här, kan det ju vara av intresse att se vad hon själv skriver:

Att uppehålla livet och att sträva efter lycka är inte två separata frågor. Att betrakta sitt liv som sitt yttersta värde och sin egen lycka som sitt högsta ändamål är två aspekter av samma strävan. Existentiellt är verksamheten att eftersträva rationella mål densamma som att uppehålla sitt liv; psykologiskt resulterar den i, belönas med och beledsagas av ett känslotillstånd av lycka. [...] Men förhållandet mellan orsak och verkan kan inte kastas om. Det är endast genom att acceptera "människans liv" som det man sätter främst, och genom att eftersträva de rationella värden som det fordrar, som man kan uppnå lycka - *inte* genom att ta "lyckan" som något oreducerbart och primärt som lämnas odefinierat och sedan försöka leva med den som rättesnöre. Om du uppnår det som är

²³) Förkortning för "GiveMeLiberty". Debattören ifråga vill ha sin anonymitet respekterad.

²⁴) Lucas citerade detta stycke under rubriken: "Lucas tänkte det som POS skrev". Detta bevisar ju att jag förstår vad Lucas skriver, även om han inte förstår vad jag skriver. Men - för att idka lite självkritik - så är ju detta inte alls att "snurra till det". Väljer man "lycka" eller "hälsa" som värdemätare, så har man ju faktiskt, om än implicit, valt "livet" som värdemätare.

²⁵) Ska förstås vara "kommit på". Men jag ville vara lite ironisk.

gott enligt en rationell värdeomätare, kommer det med nödvändighet att göra dig lycklig; men det som gör dig lycklig enligt någon odefinierad, emotionell värdeomätare är inte med nödvändighet det goda. ("Objektivismens etik" i *Självskhetens dygd*; övers. POS.)

Långt citat, men värt att begrunda.

* * *

Vid det här laget började debatten spåra ur, med en massa dumma anklagelser som gick ut på att jag "ingenting lyckats förklara".

Lucas: Du påstår för etthundratrettiosjunde gången (etc.)

Jag har faktiskt tagit dina invändningar på tillräckligt mycket allvar för att bemöda mig om att försöka begripa vad de går ut på.

Du har insisterat på att "liv" ingenting annat är än "icke-död" och att "livet som värdeomätare" därför bara kan betyda blotta överlevnaden utan hänsyn till vad det är för sorts liv man lever. Och jag har förklarat för dig att "liv" är så mycket mer än bara "frånvaro av död", och att det lika befängt att definiera "liv" som "frånvaro av död" som att definiera "ljus" som "frånvaro av mörker".

Du har insisterat på att den enda måttenhet som kan vara tillämplig är antalet levnadsår. Och jag har förklarat för dig att det inte finns någon måttenhet för värden, men att detta inte hindrar en från att *gradera* värden.

Du har insisterat på att om man talar om ett "gott liv" eller ett "lyckligt liv", så skiftar man värdeomätare från "livet" till någonting annat. Och jag har förklarat för dig att "liv" och "lycka" hänger ihop, och att lycka (eller hälsa, för den delen) är ett alldeles utmärkt mått på hur man lyckats leva, och att lyckan definitivt inte är någonting *skilt* från livet.

Inget av det har gått in i din skalle. Vad menar du att jag ska dra för slutsats av det, annat än att du är tjockskallig?

Det äger sin riktighet [att ingenting gått in i min skalle].

Jag förmodar att jag är en usel pedagog. Nu borde jag väl ta en månads tjänstledighet från jobbet och gå igenom allt du har skrivit i detalj. Vet bara inte enligt vilken värdeomätare det skulle vara värt besväret.

* * *

Lucas: Varför tar du inte fram Occhams osthyvel och rakar av några lager redundans från din objektivism?

Tack för rådet, men jag klarar nog av den saken utan din hjälp.

Liv finns implicit i alla värden, du behöver inte explicit ange att vi behöver överleva för att leva gott, lika lite som man behöver ange att man måste tjäna minst 500 kronor för att tjäna 1000 kronor.

Det vore jag den siste att förneka.

Uttrycket "gott liv" förutsätter att vi kan värdera saker utöver livet som goda i sig själva.

Skulle du möjligtvis kunna förklara vad du menar med "utöver" här? Om du menar att ett "gott liv" är mer än bara "liv" - precis som "god mat" är mer än bara "mat" - så är det ju precis vad jag själv har sagt när jag polemiserat mot idén att "liv" är mer än bara "icke-död". Men de saker vi diskuterat som alternativa måttstockar här - som "lycka" och "hälsa" - går ju inte "utöver" livet, utan är *aspekter* av livet.

Dessutom ligger det implicit i ett gott liv att vi värderar det faktum att vi är levande.

Javisst.

Rand tvingas också anta att vi kan värdera saker utöver livet som goda i sig själva eftersom belöningen för att objektivistiskt leverne är ett tillstånd av "motsägelsefri glädje".

Besvarat ovan. "Motsägelsefri glädje" är detsamma som "lycka" och går inte "utöver" livet (försåvitt man inte klamrar sig fast vid definitionen av "liv" som blott och bart "icke-död").

Men eftersom hon antar att detta är en belöning så måste hon anta att vi värderar den i sig själv, inte som ett medel för något annat.

Rätt, såtillvida att lyckan är ett självändamål, inte ett medel till något annat. Men det betyder inte att man kan bända isär begreppen "liv" och "lycka". Om "lyckan" inte är en aspekt av "livet", vad *fan* är då lycka? Den frågan har du, vad jag sett, inte besvarat eller ens försökt besvara.

Så inte heller Rand kan konsekvent påstå att livet är det ultimata värdet som sätter standarden för andra värden, hon tvingas säga emot sig själv.

Besvarat.

Rands definition av värde är det som vi agerar för att behålla eller uppnå. Problemet med denna definition är att den utelämnar det som *är* själva värdet.

Det är två frågor här: 1. Vad *är* ett värde? 2. Vad *ger upphov* till värden (eller behovet av värden)? Definitionen av "värde" besvarar fråga (1), inte fråga (2).

Värdet är ju det som gör att vi begär, åtrår, har lust och vill uppnå eller behålla något. Så hennes definition missar målet fullständigt.

Stämmer inte. Värdet är det som vi begär, åtrår, har lust och vill uppnå eller behålla - inte det som gör att vi begär det etc. Så det är inte hennes definition som missar målet, det är du som missförstår den.

Livet ger inte upphov till behovet av värde, det är det faktum att livet och lyckan och en massa andra saker är värde som ger upphov till nödvändigheten av att agera.

Det förklarar kanske varför du missförstår allting. För visst ger livet upphov till behovet av värde. Om inte, skulle döda ting också eftersträva värden. Levande organismer är beroende av att utföra vissa handlingar och eftersträva

vissa saker för sitt fortbestånd. Växter behöver ljus och mineraler. Djur behöver föda. Etc. Skillnaden med oss människor är bara att vi behöver så mycket mer.

* * *

...vi väljer inte att sätta värde på livet, vi ställs inför det fullbordade faktumet att livet är ett värde och detta tvingar oss att agera på ett visst sätt.

Jag håller med om det, eftersom det faktiskt bara är i extrema undantagsfall som man explicit *väljer* livet. Normalt tar man för givet att det är livet man vill leva och väljer andra handlingar och värden i enlighet därmed. Men om det var din huvudinvändning, så slår du väl ändå in öppna dörrar?

Sedan har jag en fråga: om du underkänner livet som värde­mätare, vad har du själv för värde­mätare? Det har du inte berättat (om jag inte har missat något). Rimligen skiljer du själv på "mer värdefullt", "mindre värdefullt" och "värdelöst". Men på vilka grunder, om det inte har med livet att göra?

Jag tycker allt att den som kritiserar ska ha något bättre att komma med själv. Något värdefullare, alltså.

* * *

Ordet liv har flera betydelser, den tydligaste distinktionen är biologiskt och existentiellt liv.

Men det här var väl ändå en märklig distinktion? Till att börja med är ju allt liv biologiskt. (Det kan väl inte ha Mundgått någon att ordet "biologi" bokstavligt betyder "läran om livet".) Vad skulle ett liv som *inte* är biologiskt vara för något?

Och vad sjutton menas med "existentiellt liv"? Ska jag gå efter ordet, kan det ju inte gärna betyda något annat än "liv som existerar". På vad sätt är liv som existerar skilt från liv som "bara" lever?

* * *

Faktautsagan att vi måste göra ABC för att hålla oss levande föreskriver ingenting, den talar *inte* om för oss att vi har ett behov av att överleva, den talar bara om för oss vad vi måste göra för att överleva. Om livet ger upphov till behovet av värde så måste du formulera en preskription, d.v.s.: man bör överleva och överlevnad kräver handlingen ABC. Ur denna preskription, som är en värdering, skulle du sedan kunna härleda att vi behöver värde (så som du använder termen). Så behovet av värde förutsätter värde.

Jag måste säga att det här är nästintill obegripligt. Det enda jag kan gissa mig till är att du förespråkar någon sorts deontologisk etik, d.v.s. en som bara består av "preskriptioner", eller på svenska "föreskrifter". M.a.o. att någon jävel (förlåt, gud) måste sitta och *föreskriva* för oss vad vi ska sätta värde på för att vi ska kunna ha eller eftersträva några värden. Men att förespråkare av deontologisk etik inte kan acceptera objektivismen är ju inte precis någon nyhet.

Deontologer brukar föreskriva för oss att vi inte *får* ha någon annan etik än en deontologisk. Det är ju också faktiskt därför som objektivister betraktar Kants etik som *ond*.

Och naturligtvis är det sant att alla våra värden förutsätter att vi faktiskt *vill* leva. Den som inte *vill* leva har inget behov av någon etik, bara av en handbok i hur man begår självmord.

Men att någon jävel (förlåt, gud) skulle behöva *föreskriva* för oss att vi ska leva... Näää!

* * *

Vilka är de objektiva kriterierna för att gynna sitt liv i din version av objektivismen?

Att bo i en rymlig lägenhet, att ha tillräckligt mycket pengar på banken för att slippa bekymra sig om sin ekonomi, att ha ett tillfredsställande förhållande med någon av motsatta könet, att bli förstörd av dem man försöker prata med...

Nu är jag rätt säker på att de saker jag räknar upp faktiskt förlänger livet. Men det är verkligen inte det enda, eller ens det huvudsakliga, skälet till att jag eftersträvar dem.

Och allt jag har försökt berätta för dig (vilket tydligen fortfarande inte har gått i i din skalle, eller också vill du av någon anledning inte att det *ska* vara så) är att livet består av mycket, mycket mer än blotta överlevnaden.

Naturligtvis finns det situationer där blotta överlevnaden tar överhand över alla andra värden. Som t.ex. om man står öga mot öga med en hungrig tiger mitt ute i djungeln. Men livet består ju inte bara av sådana situationer.

* * *

Nämn de objektiva kriterier enligt vilka man gynnar sitt liv.

Men varför frågar du det, när du ändå inte vill veta? Dessutom ställde jag dig en rak och enkel fråga häromdagen: om du underkänner livet som värde­mätare, hur bär du dig då själv åt för att gradera olika värden? Hur avgör du vad som är värdefullt, mindre värdefullt eller värdelöst?

Är du för lat för att komma med något eget?

Och varför ska jag då vara så flitig med att bemöta dina invändningar? Är det för att du är så upptagen med att förtjäna ditt levebröd, medan jag går och slår dank dagarna i ända?

* * *

Det enklaste svaret är mest troligt, Rand säger emot sig själv.

Å nej. Du har missat det mesta här.
Ämnet "värden" börjar med vad som fordras för blotta överlevnaden. Det betyder inte att det också slutar där.

* * *

Jo, men känslan man får när man kör över en katt med sin cykel, när man repar en bil med en spik eller känslan man får när man tar LSD är också aspekter av livet.

Men vem har sagt att lycka är den *enda* aspekten av livet? Att man kan vara olycklig är också en aspekt. Liksom det är en aspekt av livet att det finns sadister som njuter av att plåga katter och repa bilar, och att det finns de som söker genvägar till lyckan via droger. Dessutom finns det uppenbarligen människor som finner en efemär lust i att skriva en massa strunt på nätet. ("Efemär", för någon varaktig lycka lär man inte uppnå med det.)

Vilket är moraliskt validerade lyckokänslor, vilka känslor får man sätta värde på?

Eftersom inget annat hjälper, får du väl försöka med lite "trial-and-error". Ta ett rus och se om du vaknar upp med baksmälla eller inte. (Du lyckades ju citera det där med att lyckan är ett tillstånd av "motsägelselös glädje". Försök med lite konkretisering.)

För att vara seriös så finns det inget annat kriterium på "lycka" än att man faktiskt *är* lycklig. Men än sen? Att man är lycklig är en belöning för att man levt rätt. Lycka *per se* är ingen värdemätare. Det finns en utläggning om saken i "Objektivismens etik", men jag tänker sannerligen inte citera den utläggningen, för du kommer att gå på i dina ullstrumpor i alla fall.

* * *

[Som svar på frågan vad Lucas *egen* värdemätare är:] Går på känsla.

Ja, det var ju ett svar i alla fall. *Din* känsla är m.a.o. den yttersta värdemätaren, för vilken *vi* ska överge livet och lyckan.

Det gör uppenbarligen du också.

Du är överhuvudtaget inte kompetent att bedöma den saken. Låt mig bara säga att om jag verkligen gick efter mina *känslor*, skulle det inte vara mycket kvar av dig, annat än några blodiga slamsor. Så var glad att jag inte är värdesubjektivist!

...någonstans manifesteras ett värde i en känsla...

Ja, det stämmer. Men eftersom jag har utbredd mig rätt utförligt om den saken förr, tycker jag det är onödigt att skriva en avhandling om den här och nu. De som är intresserade kan ju alltid surfa runt lite på min hemsida.

* * *

Klister: POS: Du har nog rätt.

Jo, jag brukar ju ha det.

Tanken att någon skulle kunna tolka "livet som värdemätare" som att vi ska försöka leva så länge som möjligt har f.ö. slagit mig förr, fast jag har avvisat den som en absurditet. Borde kanske ha rådbråkat hjärnan lite mer med saken...

Idén skulle ju implicera att Bertrand Russell är dubbelt så bra som Thomas av Aquino, eftersom han blev exakt dubbelt så gammal. Lite svårt att få ihop det med Ayn Rands höga uppskattning av Thomas och låga uppskattning av Russell. Men objektivismen är förstås smockfull med motsägelser av det här slaget...

* * *

Lucas: Jag kan tänka mig att ställa upp [i en "duell" med Andreas Agorander²⁶], men skulle först i så fall vilja läsa in mig lite på objektivismen, jag skjuter ju mest från höften här.

Jaså, det är därifrån du skjuter? Och jag som trodde att det var det mogna, avklarnade resultatet av ett långt livs djupgående studier i ämnet.

Så, jag kastar ut en fråga till objektivisterna i allmänhet, om man skall läsa *en* bok som belyser den objektivistiska etiken på ett bra sätt, vilken skall man välja?

Eftersom du redan bestämt sig för att vi har fel, nyttar det väl inget till. Men i alla fall, bara för att jag är så snäll och hygglig:

Om du inte redan har läst "Objektivismens etik" i *Själviskhetens dygd*, ska du naturligtvis läsa den.

En bra populär framställning är Craig Biddles *Loving Life*.

En mer "akademisk" bok jag kan rekommendera är Tara Smiths *Viable Values*. Men känner man inte till ämnet så väl innan, utan bara vill sätta sig in i vad Ayn Rands etik går ut på, bör man nog börja med kap. 4. De tre första kapitlen, som analyserar och kritiserar en del alternativa etiska system, kan man i så fall spara till sist.

Kan väl tillägga att kap. 5 i Tara Smiths bok innehåller en väldigt bra analys av varför "liv" och "lycka" inte utgör två helt olika värdemåttstockar utan är (som jag har tjatat en del om) två aspekter av ett och detsamma.

²⁶) Denna "duell" kom också till stånd, och Andreas skrev ett par ambitiösa och läsvärda inlägg.

(iii)

Ett par replikskiften handlade om Leonard Peikoffs behandling av saken i *OPAR*.

Lucas: Hittade följande citat från *OPAR*. Verkar stödja min uppfattning.

“Goal-directed entities do not exist in order to pursue values. They pursue values in order to exist. Only self-preservation can be an ultimate goal, which serves no end beyond itself.”

I mina inlägg ovan där jag hävdar att liv/död är uteslutande så menar jag också att de är uttömmande.

Jaha, och vad menar du att det citatet skulle bevisa? Att det är Peikoffs uppfattning att värden bara är till för att rädda livhanken, oavsett vad det sedan blir för kvalitet på den livhanke man räddar?

Nu konsulterade jag inte Peikoffs text innan jag skrev mina inlägg i den här frågan. Jag konsulterade verkligheten i stället. I verkligheten handlar livet om bra mycket mer än bara om att behålla livhanken. Om objektivismen påstår något annat, är objektivismen dum. Och eftersom du säkert begriper objektivismen bra mycket bättre än jag – äh, va fan ...

Vill du tvunget käbbla vidare om det här, så kan du väl ta upp saken med Leonard Peikoff, eftersom det var han som skrev det här. (Adressen är leonard@peikoff.com) Han blir säkert överförtjust över att någon äntligen begriper vad han *egentligen* menar. Eller också blir han sur över att någon har hittat ett splitter nytt sätt att missförstå honom. Vad vet jag?

Eller också kan du gå ut och leva livet och skaffa dig lite livserfarenhet. Sådant har aldrig skadat, inte ens för filosofer.

Han kanske skulle säga att livskvalitet är gott som ett instrument för att rädda livhanken, en glad och nöjd person har bättre överlevnadsmöjligheter.

Som sagt, egentligen borde du väl fråga Peikoff. (Om han sedan har tid att svara eller ens bryr sig om att göra det är förstås en annan sak.) Men säkert har en glad och nöjd person, allt annat lika, större överlevnadsmöjligheter. “Allt annat lika”, för en glad och nöjd person kan förstås också omkomma i en olyckshändelse. Men jag skulle knappast säga att jag själv eftersträvar att bli glad och nöjd *bara* för att slå Jeanne Calments rekord i antal levnadsår. Det är så skönt att vara glad och nöjd i alla fall. Det är rentav ett tocket där *självändamål* som objektivister är så förtjusta i att snacka om.

Det här citatet är ganska tydligt.

“Objectivism says that remaining alive is the goal of values and of all proper action..”

Jag måste ha varit väldigt ouppmärksam när jag läste *OPAR*, eftersom jag missat det här. (Nu var det ett tag sedan jag sist läste den, så det kanske är ren glömska.)

Vad Peikoff skriver här går förstås stick i stäv med min uppfattning, att det handlar om lite mer än att bara “förbli vid liv”. Och det går ju också stick i stäv med citatet från Ayn Rand som jag gav här för ett tag sedan, för där betonar hon ju att det inte bara handlar om att förbli vid liv, utan om att förbli vid *människovärdigt* liv.

Blir nog tvungen att läsa igenom hela kapitlet om “det goda” i *OPAR* igen, för att se om det är någon kontext du har missat.

Carl Svanberg: Att [Peikoff] överhuvudtaget skriver det som nämns i citatet (“Objectivism says that remaining alive is the goal of values and of all proper action.”, s. 213) beror på att han vill avfärda något som han betraktar som en truism, nämligen att man först måste vara vid liv för att kunna sträva efter värden (vilket han också förklarar på samma sida).

Tack för påpekandet!

Tänkte väl att Lucas ryckt den här raden ur sitt sammanhang...

Sign. Möbelklister (av mig omdöpt till Klister) tog upp samma Peikoffcitat: “Objectivism says that remaining alive is the goal of values and of all proper action.”

Men måste inte Peikoff helt enkelt ha fel här? Det leder ju faktiskt till just de absurda konsekvenser som Lucas drar: att objektivismens etik bara skulle gå ut på att hålla sig vid liv så länge som möjligt, och att Jeanne Calment måste ha varit den godaste människan i världshistorien, eftersom hon levde längst. (Och att min morbror Holger måste vara bland de ondaste, för han dog samma dag som han föddes.)

Och hur stämmer det överens med att Ayn Rand själv insisterade på att “människans liv *qua* människa” betyder betydligt mer än blott och bart *fysisk* överlevnad? Hon måste väl ha begripit vad hennes egen filosofi går ut på?

Och helt oavsett vad Rand eller Peikoff skrivit eller inte skrivit, så måste väl värden och handlingar gå ut på lite mer än att bara behålla livhanken?

Klister: Han [Peikoff] har i alla fall uttryckt sig slarvigt och förvirrande.

Jo, jag måste nog hålla med om det. Carl Svanberg tog upp det här citatet tidigare och påpekade att Peikoff här försöker vederlägga en specifik idé, nämligen att det bara skulle handla om att detta att vara vid liv är en nödvändig förutsättning för att kunna värdera alls (vilket han kallar en “truism”). Men jag har tittat lite i *OPAR* sedan dess, och jag kan inte se att Carls försvar håller. För oavsett vilken invändning Peikoff vill bemöta här, så skriver han ju faktiskt som han skriver! Och om han skriver att målet för alla värden och alla “propra” handlingar är att förbli vid liv, så öppnar han ju faktiskt för den sorts invändningar som Lucas kommer med. Om värden *bara* gick

ut på att "förbli vid liv", skulle det ju inte bli så många värden kvar. Varför äta gös på Kopparkitteln²⁷, om lite möjligt bröd räcker för att hålla svälten borta? Och varför sätter jag värde på att bo i två rum och kök? Om jag bara ville överleva, skulle det väl räcka med en liten skrubbe eller en koja ute i skogen? Etc.

Lucas: Rand grundlägger icke-död som det moraliska självändamålet genom följande resonemang:

"There is only one fundamental alternative in the universe; existence or non-existence—and it pertains to a single class of entities: to living organisms."

"It is only a living organism that faces a constant alternative: the issue of life or death.."

"Metaphysically, life is the only phenomenon that is an end in itself."

Detta klargör att liv betyder icke-död och att tillståndet icke-död är det moraliska självändamålet. Man kan inte härifrån dra någon slutsats om att det är en "bra existens" eller ett "lyckligt liv" som är självändamålet. Sådana kvalitativa aspekter på livsinnehållet måste godtyckligt antingen läggas till självändamålet (ogiltigt) eller visas vara sig vara goda som ett instrument för att upprätthålla tillståndet icke-död. Den mest logiska användningen av detta självändamål är att vi skall avhålla oss från döden vilket konkret betyder att vi skall maximera vår livslängd. Så när Peikoff skriver: "Objectivism says that remaining alive is the goal of values and of all proper action", är han fullständigt konsistent med Rands grundläggning.

Visst, visst. Om man bortser från vissa fakta – nämligen att smärta, lidande, sjukdom är varningssignaler och tecken på annalkande död; och att lust, lycka, hälsa är tecken som visar i motsatt riktning.

Bryter man loss saker ur sitt sammanhang, kan man "bevisa" vad som helst. Var det för att visa detta som du kastade dig in i den här diskussionen?

Och dessutom: den som definierar "liv" som blott och bart "frånvaro av död" kan inte ha den ringaste livserfarenhet. Ska jag behöva skriva en lång avhandling för att förklara skillnaden? Nej, kortversionen bör räcka:

När man väl är död finns det inte något man behöver göra för att förbli död. Det är inte alls likadant med livet. (Inte för att Lucas någonsin kommer att begripa det, men det finns ju andra här på forumet.)

Så, varför detta ständiga tjat om döden?

Kort och koncist: liv eller död är det allra mest grundläggande alternativet (för levande väsen alltså, inte för de som redan är döda). Funnes inte detta alternativ, skulle inte heller alla de andra alternativ vi diskuterar – lycka eller olycka, lust eller smärta, hälsa eller sjukdom existera.

För enkelt?

"It is not life that we wish to live, it is death that we wish to avoid." (Citatet är ur ett tal som John Galt aldrig höll.)

(iv)

Några strörepliker ur samma debatt.

MB: Men hur kan en objektivist älska någonting mer än [sitt] eget liv?

Ja, men det var ju också Den Stora Gåtan. Får väl ligga vaken i natt och grubbla mig fördärvad...
Vad är ditt objektiva resonemang för att lycka, trivsel, välbefinnande, hälsa och vänskap gynnar ditt liv?

Vad är ditt objektiva resonemang för att disputeras självklarheter? Hur i all världen skulle "lycka, trivsel, välbefinnande, hälsa och vänskap" kunna *missgynna* någons liv? Eller ens vara neutrala och varken gynna eller missgynna?

Möjligen skulle "vänskap" kunna missgynna någons liv, ifall man har "vänner" som sticker kniven i ryggen på en. Men i så fall finns det en nödutgång för semantikerna här också: man kan ju alltid kalla det "falsk vänskap". (Och det är ju inte bara en nödutgång, för det är precis vad det är.)

Vad betyder det ens att något gynnar ditt liv?

"Vad är klockan?" – "Förstår inte frågan. Vad menar du med 'klocka'?"

Jag disputerar inte *att* lycka gynnar Jurgens liv; jag är intresserad av hur en objektivist kan härleda lyckans värde från livet som måttstock. Jag är intresserad därför att jag vill förstå vad Ayn Rand menar med "livet som måttstock".

Har du möjligtvis läst vad hon själv skriver om saken? Det finns annars en hyfsat enkel förklaring i "Objektivismens etik" i *Självviskhetens dygd*.

Dessutom vet jag inte varför sambandet ska vara så svårt att förstå. Om man ställer upp några mål för sig i livet, som att göra karriär inom ett yrke man är intresserad av, att gifta sig med någon man passar ihop med, att skaffa barn och se dem växa upp och ha framgång, och lite annat smått och gott (som att någon gång i livet få smaka den där famösa gösen på Kopparkitteln i Sigtuna), och sedan också lyckas förverkliga dem – då är det klart att man blir lycklig. Lyckas man inte förverkliga dem, blir man inte så lycklig.

²⁷⁾ Krog i Sigtuna som serverar förträfflig gös, eller åtminstone gjorde det sist jag var där. Att den får vara med här beror på att det finns en forumdeltagare som bor i Sigtuna och en annan som bor på Söder och inte gillar gös.

Att man är lycklig är en belöning för att man lever ett framgångsrikt liv. Och den poängen är väl ändå inte särskilt svårbegriplig? Somliga tycks tro att vad objektivismen menar är att lyckan är ett värde därför att den skulle förlänga ens liv. Och det gör den nog också, allt annat lika. Men det ju inte riktigt det som är vitsen.

* * *

Ett svar till [på MB:s sista fråga], för jag är rädd att det förra var lite snäsigt.

Nu vet jag inte vad just du ser för svårigheter här, men jag har lite erfarenhet av vad folk kan haka upp sig på.

”Det är endast begreppet ’liv’ som gör begreppet ’värde’ möjligt. Det är endast för ett levande väsen som saker kan vara goda eller onda.”

Hoppas vi är överens så långt.

Låt oss ta några exempel. Mat är ett värde för människan, för utan mat kan hon inte leva. Sak samma med kläder och husrum (även om någon lustigkurre kan invända att det går bra att leva utan dessa saker, om bara klimatet är varmt nog. Men det är det ju sällan.)

Att ha ett jobb är ett värde, för man behöver det för att tjäna pengar, och man behöver pengar för att köpa mat, och mat behöver man för att leva. Kedjan till ”livet som yttersta värdemätare” är lite längre, men inte längre än att den är lätt att se.

Sedan finns det ju andliga värden, som förnuftet eller förmågan att tänka. Förnuftet är ett värde, för utan det stode man sig slätt.

Och sedan finns naturligtvis zillioner andra värden här i livet, där kedjan tillbaka till ”livet som värdemätare” kan vara betydligt längre. Men de här exemplen bör räcka som illustration.

Alla de här värdena är medel för något ändamål. Jobbet är ett medel för att tjäna pengar, och pengarna är ett medel för att köpa mat och kläder, betala hyran och allt annat man har råd med när väl detta är betalt. Men livet är ju inte något medel för något ändamål utöver livet självt. M.a.o.: livet är ett självändamål.

Så hur är det nu med lyckan? Om någon frågar dig: ”Vad ska det vara bra för att vara lycklig?” eller ”Vad nyttar lyckan egentligen till?” eller ”Vilket ändamål är det meningen att lyckan ska tjäna?” – då skulle du nog tycka att det är en bra underlig fråga. Man eftersträvar väl inte lycka av något annat skäl än att lyckan gör en lycklig?

Men nu verkar det ju plötsligt som om vi hade två stycken konkurrerande självändamål. Alldeles nyss var det livet som var ett självändamål, och nu är det lyckan. Så jag undrar om det är det här som du upplever som ett dilemma?

Men notera nu: precis som det bara är för levande väsen som något kan vara av värde, som det kan nyttigt eller skadligt, som det kan vara gott eller ont –

– så är det bara levande väsen som kan uppleva lycka eller olycka, lust eller smärta, trivsel eller vantrivsel (och vad det nu mer kan finnas för synonymer till eller underavdelningar av ”lycka” och ”olycka”). Roten är densamma i båda fallen.

Hoppas svaret är till någon hjälp.

* * *

Jurgen: Jag vill inte resonera för objektivismen nu eftersom jag inte är tillräckligt påläst.

Eftersom jag är ”påläst”, kanske jag kan svara.

Mitt personliga svar på det är att det inte finns någon objektiv måttstock i den betydelsen du vill använda den. Det går t.ex. inte att säga att mjölk är objektivt bra för det gynnar liv eftersom det finns en och annan som är laktosintolerant vars liv det inte gynnar. Likadant är det med nästan allting, det finns nästan inget som kan sägas vara objektivt bra eller dåligt.

”Objektiv” är inte någon exakt synonym för ”allmängiltig”. Det som är objektivt är allmängiltigt endast i de fall som faktiskt gäller för alla. ”Objektiv” betyder ”grundad på fakta”. (Kort och enkel definition, men den får duga för ögonblicket.) När det gäller laktosintolerans så är det ju faktiskt grundat på fakta att mjölk inte är nyttigt för den laktosintolerante.

Det mesta är enkelt, bara man inte krånglar till det.

* * *

Jurgen: Myror, termiter o.dyl. *kan* väl inte heller överleva utan sitt kollektiv, det är deras natur, varför deras liv blir likvärdigt med kollektivets överlevnad.

Håller med om det. Och om man har livet som högsta värdemätare, så innebär det bl.a. att man är villig att kämpa för de betingelser som gör ens liv möjligt. Ibland kan det innebära att man rentav riskerar livet för livets skull. När det gäller soldatmyror, så är de villiga att riskera sitt liv för stackens skull. Om de inte gjorde det, skulle stacken gå under, och då skulle soldatmyran hursomhelst ändå gå under, även om han av ”omsorg om sitt liv” fejt skulle dra sig undan striden.

Och nog är det märkligt att myror och termiter ska inse detta, när det tydligen finns människor som inte alls inser det?

* * *

Andreas: Livet ger upphov till värden, och värdena är skapade med livet som standard. Det är sant att resonemanget är cirkulärt, men inte alla cirkulära resonemang är felslut. Denna cirkularitet är ett uttryck för att livet i sig är en cirkulär, eller snarare rekursiv process.²⁸

Men på vad sätt skulle det här vara ett cirkelresonemang? Ett cirkelresonemang innebär att man förutsätter det man vill bevisa, och det gör man väl ändå inte här?

Parallelexempel: om jag skulle påstå att sommaren är den årstid som kommer närmast före hösten, och att hösten är den årstid som följer närmast efter sommaren – då skulle man kunna anklaga mig för att uttala en truism, att slå in öppna dörrar, eftersom ingen tvivlar på att det är så i vilket fall som helst. Men inte skulle resonemanget vara cirkulärt? Det enda jag gett är ju en beskrivning av hur det faktiskt är. Jag har gett samma beskrivning ur två olika perspektiv, det är allt.

Om man *definierade* "sommars" som "den årstid som kommer före hösten", och sedan *definierade* "höst" som "den årstid som kommer efter sommaren", skulle det vara ett exempel på en cirkeldefinition. Så om man nu tvunget behöver definitioner på de här begreppen, vore det bättre att definiera "sommars" som "den varmaste årstiden", "vinter" som "den kallaste", och sedan definiera "vår" och "höst" i termer av "övergångsperioder". Men i levande livet (där som bekant livet är värdemätare) är väl ändå en sådan definitionsexercis slöseri med dyrbar och värdefull tid? Vi vet ju ändå så väl vad vi menar med orden.

Livet ger upphov till värden, och det är meningslöst att tala om värden annat än som värden i förhållande till en levande organism. Om vi håller oss till levande organismer i allmänhet, och för ögonblicket lämnar komplicerade varelser som människan åsido, så är värden vad organismen behöver för att kunna leva, och det är därför organismen eftersträvar dem. (För människor tillstöter förstås den lilla "komplikationen" att det gäller att leva så väl som möjligt också.) Men om det är så, vad annat än livet skulle kunna vara värdestandard? Det vore väl ändå som att säga att standarden för längd eller vikt skulle kunna vara något som självt saknar längd eller vikt?

* * *

Frederic: Livet som yttersta värde har länge irriterat mig, något annat än en värdeförutsättning kan det aldrig vara – och den dagen man känner att man inte har något att leva för längre så är det knappast omoraliskt att ta sitt eget liv – vilket man skulle kunna påstå det vara ifall livet var ett värde i sig självt eller att alla andra värden måste syfta till livsuppehållning. Eftersom inga inneboende värden finns så följer det att även döden kan ha ett värde som övertrumfar livets värde för individen.

OK, OK – men det här skulle vara ett irritationsmoment bara om objektivismens etik vore en plikt-moral à la Kant. (Kant menade som bekant att det är en plikt att upprätthålla livet, även om det skulle bli outhärdligt, och att det bara är i detta extremfall som det kan betraktas som moraliskt att vilja leva vidare). Men nu lär ju objektivismen vara raka motsatsen till Kant. (I varje fall vad jag har hört...)

Men nu är det ju ett faktum att livet hur som helst inte *kan* uppehållas hur länge som helst. Och det är ju också ett faktum att när man har blivit tillräckligt gammal och skröplig är det inte ens någon större vits att förlänga plågan. Så vad är problemet egentligen?

Objektivismens etik säger väl ändå att så länge man lever, ska man ha livet som värdemätare? Varför skulle man ha det som värdemätare när man ändå ska till att dö vilken dag som helst?

Fast vad jag egentligen tänkte skriva om är det här med att livet "bara är en förutsättning" för värden, inte en värdemätare. Jag måste påpeka att även om man hade en helt annan värdemätare än livet (som t.ex. "Guds vilja"), skulle det fortfarande vara en förutsättning att man är vid liv. Döda ting sätter inte värde på någonting.

Poängen här är ju faktiskt att det är det faktum att vi är levande organismer som ger upphov till själva *behovet* av värden. Vi måste eftersträva vissa saker för att kunna leva alls. Som t.ex. mat för dagen. Sedan finns det andra saker som vi måste eftersträva för att också kunna ha framgång och lycka här i livet. Observera då att det är *här i livet* vi ska ha denna framgång och lycka. Var annars, kan man ju fråga sig. Men det är ju också här Lucas lyckas snurra till allting – förmodligen för att han stirrar på ord i stället för att titta på verkligheten.

* * *

En strörepik som jag inte minns var den hör hemma, men som bör vara med här.

Om nu frågan om "värdeobjektivism" vs. "värdesubjektivism" är en fråga om semantiska hårklyverier – hur kommer det sig då att värdesubjektivisterna är så väldigt påstridiga när det gäller att få oss att klyva håret precis som *de* vill se det klucket? Hänger deras liv på detta hår? Eller är det "bara" deras lycka och välbefinnande som hänger på det?

Skulle också vilja påpeka att det inte finns någon lag som förbjuder subjektivism. Så om någon tvunget vill basera sina värderingar på något annat än fakta, är det faktiskt fritt fram. Frågan är bara varför värdesubjektivisterna insisterar på att alla vi andra – vi som samvetsgrant anstränger oss att granska fakta, innan vi faller värdeomdömen – ska behöva göra likadant som de.

²⁸) Saxat ur "duellen" mellan Andreas och Lucas. Resten av Andreas resonemang där har jag inga direkta invändningar mot.

Mer om guldmyntfoten

Med anledning av en fråga från sign. Omega.

Om du är intresserad så kan du läsa de här båda uppsatserna på min hemsida: "Guldmyntfot eller pappersmyntfot" och "Mer om guld och papper". Det finns bra böcker i ämnet också; de bästa i litet format är Murray Rothbards *What Has Government Done to Our Money?* och *The Case for a 100 Percent Gold Dollar*.

Bara en sak: guldmyntfot ska kombineras med statens skiljande från ekonomin, d.v.s. med centralbankernas avskaffande och ett helt fritt bankväsen. Om detta kom till stånd, skulle marknaden själv välja guld som betalningsmedel, precis lika säkert som katten väljer Whiskas om den själv får välja (eller med betydligt större säkerhet, för Whiskasreklamen tror jag ändå inte mycket på).

Vad beträffar Dagissnutens²⁹ idé att guldmyntfot är någon sorts "näst bästa lösning" i avvaktan på något absolut stabilt, så har jag bemött den idén utförligt i tidigare debatter på detta forum³⁰, och om Snuten ännu inte fattat det, är det sannerligen inte mitt fel. Sista gången jag tog upp saken lovade jag f.ö. att gå i ide om det jag skrev inte gick hem. Så god natt!

* * *

Med anledning av ett inlägg från ovanbemälte Dagissnut.

Misstaget du begår, snutdjävel, är att sätta upp något sorts "idealtillstånd" av absolut stabil valuta som kriterium, ett idealtillstånd som aldrig har existerat och aldrig någonsin kommer att kunna existera. Men ingen makt i världen kan hindra guldmängden från att fluktuera, och ingen makt i världen kan hindra guldmängden från att öka en liten smula år från år. Så det "idealtillstånd" du jämför guldmyntfoten med existerar bara i din egen fantasi.

Det är ju möjligt att du blivit vilseledd av att Reisman talar om "invariable money". Men det är ju inget annat än ett metodiskt grepp, avsett att lägga grunden för analysen av hur det sedan fungerar, när det är som i verkligheten och penningmängden inte är oföränderlig. Det är inte menat som ett "idealtillstånd" att eftersträva. Och den saken minns jag att jag tagit upp med dig förut.

Snuten: Din tes om att guldbaserad inflation inte är skadlig stämmer inte. Även om vi bortser från frågan om guld kan skapa en boom-bust...

Den frågan kan vi inte bortse från. "Boom-bust" vore en omöjlighet under 100-procentig guldmyntfot.

...och frågan om gulds deflationssäkerhet...

Men den saken kan vi inte heller bortse från. Det värsta med pappersmyntfot och inflation är att den i slutändan måste leda, antingen till hyperinflation eller också till deflation och depression. Det är inte inflationens enda skadeverkning, men det är ekonomins motsvarighet till en tsunami.

...så påverkar guldinflation köpkraften negativt och guldproducenterna erhåller en ersättning som är större än den nytta de gör i ekonomin, vilket betyder att resurser felallokeras. Att guldproducenterna också skall ha betalt är inget motargument till varför det skulle vara fördelaktigt att de kompenseras över den ekonomiska nytta de gör.

Vi får väl ta det lite långsamt här. Det första misstaget här är att du sitter och tror att du vet vad som är "rätt" kompensation för guldgrävare och guldproducenter och alltså kan avgöra om marknaden "över-" eller "under"-kompenserar dem. Men detta är med förlov sagt nonsens. Marknaden vet bäst!

Det är också ett misstag (i själva verket en variant av samma misstag) att tro att resurser felallokeras, när vad som i själva verket händer är att en del resurser allokeras just till guldgrävare och guldproducenter (och dem som myntar guld). Så länge det finns efterfrågan på guld, kommer en del resurser att allokeras dit, och så länge det finns tillgång på guld, kommer det också att finnas efterfrågan på guld. Det är absolut ingen skillnad på detta och på någon annan vara eller tjänst som helst i ekonomin. Guld är i det avseendet en vara precis som skor eller potatis eller vad du vill.

Det är också ett misstag att tro att den lilla ökning av guldmängden som skulle förekomma under guldmyntfot är det minsta skadlig för ekonomin. Det är visserligen sant att mynten mister en liten, liten smula av sin köpkraft, men det betyder ju faktiskt bara att det långsamma men stadiga prisfall som skulle råda under guldmyntfot blir en liten, liten aning långsammare. Och ursäkta om jag låter grinig, men det är direkt löjligt att ens nämna detta på samma dag som den urholkning av penningvärdet som råder under pappersmyntfot.

Jag skulle vilja gå så långt som till att påstå att det du kallar "guldinflation" i själva verket är *nyttigt* för ekonomin. Till att börja med bidrar den till en ökning av nettoinvesteringarna och därmed till en ökning av profiten, en ökning som till skillnad från den som sker under pappersvaluta är reell och inte kommer att försvinna i nästa deflation. (Nåja, detta är kanske inte direkt *nyttigt* för ekonomin, men det är å andra sidan inte heller direkt *skadligt*. Det är bara något som händer.)

Men för det andra finns det absolut inget egenvärde i att det finns så *lite* pengar som möjligt i ekonomin. (Det kan se så ut i en värld präglad av inflation, men situationen skulle vara en helt annan under guldmyntfot.) Ett rent

²⁹) Egentligen Kindergarten Cop, men jag tar mig friheten försvenska signaturen.

³⁰) Återges i förra numret av *Nattväktaren*, s. 24-28.

praktiskt problem är att guldmynten, hur små man än gör dem, inte skulle vara små nog att köpa en varm korv eller glass för; vilket är anledningen till att Reisman insisterar på att det också måste finnas silvermynt i omlopp för små inköp. En ökad mängd guld eller silver kan *aldrig* skada ekonomin så som en ökad mängd pappersvaluta kan.

...jag uppskattar att diskutera med Reismananhängare då jag är en själv.

Jo, du har sagt det.

* * *

Snuten igen: Jag vet inte hur du menar med att marknaden vet bäst.

Det är ett talesätt. Hade jag förstått att du skulle haka upp dig på det skulle jag nog inte skrivit det. Det är klart att marknaden inte *vet* något. Det är enskilda aktörer på marknaden som vet. Så om man säger "marknaden vet bäst" är det ett förkortat uttryck för "den samlade bedömningen hos marknadens aktörer". Fast nu är ju inte marknadens enskilda aktörer allvetande heller, så Gud skulle säkert veta bättre än marknaden, ifall han bara funnes.

Marknaden är inte perfekt.

Beror på vad du har för kriterium på perfektion. Men menar du bara att den inte är allvetande, så OK.

Om så vore fallet skulle det aldrig vara möjligt för den enskilde aktören att slå marknadens bedömningar.

Men här pratar vi väl ändå förbi varandra? Vad jag invände mot var ju att du tror att du sitter inne med kunskap om vad som är rätt kompensation för guldgrävare och guldproducenter. Det har ju inte med det du säger här att göra, annat än om du själv tänker slå dig på guldgräveri och hoppas att du ska lyckas bättre än resten av marknaden.

En valuta som används får ett värde tack vare sin gångbarhet som valuta. Detta gäller även guld. Att guld förutom att kunna vara pengar även är en vara med högt värde gör den lämplig som valuta just på grund av detta.

Instämmer.

Vid användandet av paper som valuta råder en stor skillnad mellan paperets värde som vara och paperets värde som pengar. Vid användandet av guld som pengar råder en mindre skillnad. Det är bra. Men vad som är viktigt att notera är att det fortfarande kommer att finnas en sådan skillnad. Vi kan kalla det för varuvärde och valutavärde.

Jodå, men jag tror det är en sak du missar här.

Innan guld blev pengar (i den grå forntid dit Carl Menger lyckades penetrera) hade guld ett icke-monetärt värde (som smycken, för tandplomber och sådant fanns inte på den tiden), och hade det inte haft detta "varuvärde", skulle det heller aldrig ha fått sitt "valutavärde". Men så snart guld blir bytesmedel kommer det att öka i värde just därför att det blir bytesmedel. Utöver att glittra och glänsa har guld nu den egenskapen att man kan byta till sig annat för det, och man kan samla det på hög för att möta framtida omkostnader. Och guld som material för smycken kommer också att bli dyrare än det var innan. Och av den anledningen kommer det faktiskt inte att finnas någon skillnad mellan "varuvärde" och "valutavärde". (Och om guld - vilket Gud eller existensen förbjude - sedan upphörde att vara betalningsmedel, skulle värdet av guld till smycken återigen sjunka.)

Du kanske minns länken till ett föredrag av Reisman som du gav mig för rätt länge sedan. I den föreläsningen nämnde Reisman att om cigaretter blev den allmänt accepterade valutan, skulle det kunna leda till att människor slutar röka (eller gör ett allvarligt försök att dra ner på cigarettkonsumtionen), därför att cigaretterna skulle bli så värdefulla som betalningsmedel att man inte gärna sitter och röker upp sina pengar. (Det är dyrt nog att röka med alla straffskatter på rökning, men det skulle vara än dyrare om cigaretter bokstavligt talat vore pengar.) Det är alltså detsamma med guld, om guld blir pengar. Smycken och tandplomber och allt annat icke-monetärt som guld kan användas till blir också dyrare.

En valuta behöver vara praktisk att använda. Det är inte praktiskt att använda fysik metall när man handlar, det är betydligt bättre med paper eller elektronisk information. Även om guld är den valuta som används kommer därför en fri marknad bestående av företag som lagrar guld och ger ut kvitton på guld. Istället för en massa riskfyllda guldtransporter när pengar byter ägare så kommer elektroniska pengar och kvitton vars värde tryggas av ett förvaringsföretag att användas.

Jovisst, det håller jag med om.

Även ett system baserat på guld kommer alltså att vara beroende av att det finns aktörer på valutamarknaden som kunderna har förtroende för.

Jo, det stämmer säkert. Komplikationen här, som jag ser det, är att bedrägligt beteende kan existera även under guldmyntfot. Banker kan t.ex. fortfarande vara frestade att skapa "fiduciary media" och alltså inte ha full täckning för vad som cirkulerar i form av sedlar eller plastkortskonton. (Man kan förstås totalförbjuda "fiduciary media", eller också får man helt enkelt vara vaksam!)

(Reisman insisterar ju på att guld- och silvermynt faktiskt måste *cirkulera* under guldmyntfot. Men plastkort är ju så mycket bekvämare att använda att jag har svårt att se annat än att folk skulle använda sig av dem, även om valutan var guld.)

Monetär inflation, som du själv noterar, kommer att förekomma om guld är valuta. Detta har skadliga effekter. Inflationen bidrar positivt till profitnivån och är därför skadlig. Som Reisman påpekar, profitnivån i samhället är inverterat proportionell med ekonomiska framsteg. Ju lägre tidspreferens, ju lägre profit och desto snabbare framsteg. De besparingar som görs i samhället förlorar på att guldmängden ökar jämfört med om den inte skulle öka.

Jodå, men det finns ju också en gräns nedåt för hur långt den allmänna profitnivån kan sjunka. Och det finns två faktorer som bestämmer denna gräns. Den ena, och *minst* viktiga, är den lilla ökning av mängden guld och silver som alltid kommer att finnas, och som ökar den nominella profiten i ekonomin. Den andra, och långt viktigare, är vad Reisman kallar "drivfjädrar till lönsamhet" och som beror på att företag eller projekt som inte är lönsamma vid en viss profit- och räntenivå blir lönsamma när räntan sjunker. Den dag vi har den där fullständiga ekonomiska friheten och den perfekta *laissez-faire*-kapitalismen, kommer profitnivån att stanna vid någon enstaka procent och i stort sett ligga kvar där.

Betydelsen av detta är kanske lätt att missa, eftersom till och med jag har lyckats missa den tidigare. Om du är intresserad (och det är du säkert) kan du kolla den korta korrespondens med Reisman som jag återger i senaste pdf-nattvaktaren, s. 23.

Men hur det än är med den saken, så anser jag att den lilla ökningen av profitnivån som beror på ökningen av guldmängden är nästan försumbar. Enda undantaget skulle vara om det upptäckts någon riktigt stor ny guldfyndighet, och detta händer sällan och är dessutom temporärt. (Har vi inte diskuterat den saken förr?)

Det finns inget egenvärde i att det finns lite pengar i ekonomin, det finns inget egenvärde i att det finns mycket. Det enda som spelar roll är att valutan klarar av att ge information till marknadens aktörer. Ökad guldtvinning förbättrar alltså inte guldets användbarhet som valuta. Den ökade guldtvinningen bidrar positivt till ekonomin endast i den mån som det tillåter fler produkter baserade på guld. Men guldproducenter blir inte kompenserade med det varuvärde de tillför, utan de blir kompenserade med guldets valutavärde, som är högre.

Den invändningen har jag väl lyckats besvara ovan? När väl guld blivit betalningsmedel finns det ingen skillnad mellan dess "varuvärde" och dess "valutavärde".

Detta sammantaget gör att det finns utrymme för marknadsförbättringar. Om en aktör kan få förtroende och spridning av en valuta som inte inflationeras så kommer denna valuta ha många fördelar gentemot guld. Den som sparar i valutan kommer att se den öka sitt värde jämfört med guld och behöver inte betala samma summa för lagring. Och aktören kan trygga säkerheten av valutan på samma sätt som valutor baserade på guld, genom ett kontrakt. Jag är därför inte säker på att en fri marknad i det långa loppet skulle välja guld som valuta.

Det är tydligen här vi inte överens, och här som jag anser att du lämnar verklighetens fasta mark till förmån för spekulationer om "hur det skulle kunna vara om inte om..."

Vad är det för alternativ till guld (eller ädelmetaller i allmänhet) du föreställer dig här? Om något annat än guld (eller silver eller koppar) skulle bli valuta, skulle det bli det på samma sätt som guld/silver/koppar en gång blivit det. (Man skulle väl kunna tänka sig mynt av platina, t.ex.) Men i så fall skulle den valutan ha precis samma "imperfektion" som du tillskriver guldet! Mängden platina skulle också öka en smula år från år.

Och om du föreställer dig något annat, är det ju faktiskt fiatvaluta du föreställer dig!

Jag föreställer mig papper och elektroniska pengar men det behöver inte vara en fiatvaluta för det. Fiat innebär att valutan används p.g.a. statens order.

Om det är papper eller elektroniska pengar som inte är inlösbare i ädelmetall, så är det fiatpengar i vilket fall som helst. "Fiatpengar" betyder pengar som är pengar bara för att någon säger att det är pengar.

Om jag t.ex. skulle trycka upp mina egna sedlar och gå ut och handla för dem, skulle det vara fiatpengar. Problemet är bara att ingen skulle acceptera sedlarna, eftersom jag inte har några maktmedel att sätta bakom mitt påstående att mina sedlar är pengar. Staten har sådana maktmedel, och det är därför som statliga fiatpengar accepteras i handeln. Om någon annan än staten (eller möjligen någon *vildigt* mäktig maffiakoncern) skulle försöka skapa fiatpengar, skulle ingen ta emot dem.

Valutan kan även få sitt värde genom frivilliga kontrakt. Företaget Visa kan t.ex. skapa sin egen valuta: "Visa Money" och genom kontrakt med sina användare lova att inte utöka den monetära basen mer än 0.1 %/år, som de lägger i egen ficka.

Oh nej. Det här skulle fungera endast om det funnes något annat i botten, och detta "något annat" skulle i så fall vara ädelmetaller. Inga överenskommelser eller kontrakt i världen skulle kunna skapa pengar ur tomma intet. Endast staten med sin gevärspipa (som tvingar folk att acceptera pappersvalutan) kan åstadkomma detta.

Jag har visat att det finns incitament på marknaden för att detta skulle kunna fungera eftersom både valutakund och valutautgivare skulle kunna tjäna pengar på detta jämfört med guld.

Det är i så fall ett incitament till bedrägeri!

Jag har bara hört "fiat" användas så som jag använde begreppet men det är möjligt att du har rätt. Begreppet i sig är inte det intressanta i sammanhanget.

I praktiken gör det väl ingen skillnad, eftersom det bara är staten som kan genomdriva (med "legal tender laws") att fiatpengar blir accepterade. Om du eller jag eller något företag som Visa skulle försöka skapa fiatpengar, skulle de inte accepteras.

Poängen är ju ändå att om de pengar man skapar inte är "varupengar" ("commodity money"), så är det bara tvång eller hot om tvång som kan förmå någon att acceptera dem. (Och var det förresten inte det jag skrev alldeles innan jag bestämde mig för att gå i ide?)

* * *

Omega: Hur skulle handeln med (och värdet på) övriga värdepapper, som t ex aktier, obligationer och optioner, [påverkas] vid ett införande av guldmyntfot?

Precis som allt annat skulle värdepapper prissättas i riksdaler guldmynt (rdr gmt) i stället för som nu i riksdaler pappersmynt (rdr pmt).

Handeln med värdepapper skulle förstås fortsätta även under guldmyntfot. Men en sak som jag tror kommer att inträffa är att folk inte kommer att aktiespara i samma utsträckning som nu. Anledningen är att vanligt banksparande under pappersmyntfot inte är särskilt lönsamt, eftersom inflationen holkar ur besparingarnas värde. Under guldmyntfot skulle man slippa ifrån den olägenheten med normalt banksparande, och det skulle inte finnas samma incitament att i stället spara i aktier.

* * *

Jurgen: Under guldmyntfot måste det dock till åtminstone 0-ränta för att över huvud taget locka till sig sparpengar, annars kommer det bli mer lönsamt att låsa in kontanter i kassaskåp. Det innebär även att bankers lägsta möjliga realränta (ränta minus inflation) blir skillnaden mellan deflationen (min definition) och 0.

Räntan skulle vara låg under guldmyntfot, men den skulle vara högre än noll. Räntenivån bestäms av den allmänna (genomsnittliga) profitnivån i ekonomin³¹, och av skäl som jag har varit inne på tidigare i tråden kan den inte sjunka till noll.

Jag tror att detta är ett problem då vanliga arbetare inte accepterar nominella lönesänkningar, löner är så att säga trögrörliga nedåt. Det kommer leda till en oroligare arbetsmarknad med mer strejker. Arbetare har dock inte lika mycket emot reala lönesänkningar.

Har vi inte tröskat igenom det där med trögrörligheten en gång förut? Jag tror inte att det kommer att bli några sådana problem, när väl guldmyntfoten är på plats, eftersom arbetarna själva kommer att märka att köpkraften ökar.

Problemet är nog snarast att det hur som helst kommer att dröja evigheter innan vi får guldmyntfot...

Jag kommer dock inte ihåg att jag erkände dig som segrare i den [d.v.s. debatten om trögrörligheten].

Men om du utropar mig som segrare i en debatt eller inte är väl ändå fullständigt irrelevant? Du tror väl inte att jag kritiserar keynesianismen bara för nöjet att slå dig på fingrarna?

Saken är ju den att så länge vi lever med inflation, har arbetstagare och fack inget annat rationellt val än att begära lönehöjningar som åtminstone kompenserar för inflationen. Arbetstagare vill naturligtvis ha mer än så; de vill ha en reallönehöjning. Men om situationen är sådan att en reallönehöjning är omöjlig, måste de ändå begära en nominell lönehöjning för att begränsa den reala lönesänkningen. Och det är ju faktiskt detta som Keynes försöker "lösa" med sina inflationistiska rekommendationer.

Om inflationen avskaffades, skulle arbetstagarna inte behöva tänka så här. Om man tar bort orsaken, måste ju verkan försvinna också.

I den klassiska analysen är alla priser lika lätta att ändra på. Det är inte svårare att sänka priset på grevost än löner (priset på arbetare).

Du gör dig nog skyldig till en "så där jag sa"³² här.

I en bemärkelse är naturligtvis alla priser "trögrörliga", därför att det alltid finns gränser för hur mycket man kan höja eller sänka dem. (Med för höga priser blir ingenting sålt, och med för låga priser täcks inte produktionskostnaderna.) Eftersom löner är priset på arbetskraft, gäller det förstås löner också. (Om en arbetsgivare erbjuder för låga löner, får han inte anställa någon; och om en arbetstagare begär för hög lön, får han ingen anställning.)

Men det är ju inte alls det keynesianerna har i åtanke, när de talar om lönerns "trögrörlighet nedåt". Vad de talar om är att man kan lösa problemet att arbetare och fack är ovilliga att acceptera låga löner genom att urholka penningvärdet. Och vad jag har sagt här och tidigare är att inflationen gör det nödvändigt för arbetare och fack att begära högre löner än de skulle gjort utan inflation, och att keynesianernas "lösning" på detta dilemma är att ytterligare spä på inflationen.

* * *

Mini: Finns bättre alternativ än guld och papper. [Presenterade sedan ett förslag att använda marijuana som bytesmedel, lika väl som cigaretter ibland fått tjäna som bytesmedel.]

Får väl hoppas att du skämtar här. Med marijuanamyntfot skulle marijuana bli för dyr att röka!

³¹) Förutsatt att stat och centralbank inte går in och manipulerar räntan förstås. Men det ingår ju i "konceptet" att det inte ska finnas någon centralbank och att staten ska hålla tassarna borta.

³²) "Sån där jag sa": på LD förekommande slanguttryck för "ekvivokation" eller "betydelseglidning".

Torbjörn Tännsjös ondska

Tännsjö är ett hatobjekt för åtskilliga debattörer på Liberal Debatt, inte bara för mig. Här några strörepliker:

Tännsjös professorskolleger backar upp honom: "Släpp in Torbjörn Tännsjö på Karolinska". (Debattartikel i Dagens Nyheter 16.8.2005, undertecknad av ett antal filosofiprofessorer.)

Jag antar att den här lektorstjänsten på Karolinska är betald med skattepengar, precis som hans nuvarande professur, och att de framtida offren för hans idéer alltså ska betala i förväg för nöjet att bli slaktade för organtransplantationer.

Vem törs gå till doktorn i framtiden?

Och vem kan längre tvivla på att moderna akademiska filosofer är onda?

* * *

JN: Om han är ond så har han åtminstone sjukdomsinsikt.

Men om han har sjukdomsinsikt, borde han väl försöka göra något åt sin sjukdom?

Det är några år sedan han först framförde sin idé om att lotta ut vilka av oss som ska slaktas för att få organ till transplantationer. Men det är mer än 25 år sedan han förde fram idén att terrorhandlingar är "moraliskt neutrala" och endast ska bedömas efter om de gagnar eller skadar världsrevolutionen. Och det är nästan lika länge sedan han först förde fram idén att yttrandefriheten "på sikt bör avskaffas".

Om han själv fattar att det här är ont (eller sjukt), så borde han väl göra som Ayn Rand alltid rekommenderade: pröva sina premisser. Och fattar han det inte, ska det väl inte hindra oss andra från att fatta det.

* * *

Skatt är stöld: Tännsjö säger själv att han inte lever efter sin egen lära.

Nej, gjorde han det skulle han väl gå ner på Sahlgrenska och donera sin *egen* kropp till organtransplantationer.

En sak till: det är ju också så att mycket av det Tännsjö pläderar för fortfarande är *olagligt*. Så om han praktiserade sin filosofi i stället för att bara predika den, skulle han tillbringa sin tid i fängelse i stället för att, som nu, leva gott på skattebetalarnas pengar.

För att Tännsjös vision (om "rättvis" fördelning av organ och munkavlar på olik tänkande) ska kunna bli verklighet, fordras ju faktiskt inrättande av diktatur, med Tännsjö själv som den platonske filosof-kungen.

Så vad är vitsen med att predika sådant här illasinnat nonsens från professorspulpeten? Antagligen att mjuka upp den studerande ungdomen, så den blir mer och mer mottaglig för budskapet.

* * *

Skatt är stöld: Det som gör honom OK är att han visar hur felaktig utilitarismen är. Han drar läran till sin spets och visar därmed det absurda i den.

OK, det är klart man kan se det på det sättet... Men vad som gör *mig* mörkrädd är att han kan framföra sina absurditeter utan att särskilt många ens reagerar på det. Och hur är det egentligen beställt med den akademiska världen om en sådan person kan bli *professor* i ämnet *praktisk filosofi*, ett ämne som huvudsakligen behandlar *etik*, d.v.s. *läran om gott och ont*?

Den enda kända person här i Sverige som försökt anlägga moteld mot Tännsjö är ju faktiskt Alf Svensson. Och det sorgliga är ju att Alf har en religiös agenda, så att man kan få intrycket att det enda alternativet till Tännsjös slaktaretik är en religiös moral.

(Jag har hört att också Lars Gyllensten attackerat Tännsjö. Tyvärr har jag inte läst vad Gyllensten skrivit.)

Annars har du förstås rätt i att Tännsjö demonstrerar vad som är fel med utilitarismen. Om någon framför idén att det goda är det som ger "största möjliga lycka åt största möjliga antal", så är det ju oundvikligt att någon förr eller senare drar slutsatsen att det är rätt att döda en enda oskyldig människa om man därigenom kan rädda livet på några andra.

Därmed inte sagt att alla utilitarister är onda. Jag anser att utilitaristerna på detta forum är onda, men det är då sannerligen inte *bara* för att de är utilitarister.

* * *

Lucas: Tännsjö är en provokatör. Han resonerar medvetet med en falsk premiss, nämligen *om* samhället skulle bli bättre, människorna lyckligare etc. av ett sådan lotteri, skulle det då vara moraliskt. Hans svar är ja, men han förkastade ju själv exemplet just därför att dess premiss är falsk.

Tännsjö framförde sin idé om organlotteri i en artikel i SvD 23 oktober 1999. Men reservation för minnesfel så skrev Tännsjö inte ett ord om att han betraktade sin premiss som falsk. Däremot skrev han att problemet är att

människor är för blödiga för att acceptera idén. (Jag hoppas jag har kvar artikeln någonstans i mina gömmor, så att jag kan styrka det här med citat.)³³

I handling offerar människor varandra hela tiden enligt utilitaristiska principer, dock under lite mindre dramatiska former.

Hur vore det om du nöjde dig med att prata för dig själv?

...Tännsjös värdestandard är enligt dig hans eget liv...

Ursäkta, Lucas, men det där är rent skitsnack (och beror förmodligen, om jag ska låta en gnutta tvivel komma dig till godo, på att du inte har lärt dig läsa innantill ordentligt).

Jag har påstått att *människans* liv är den värdestandard man *bör* hålla sig med, och att ens *eget* liv (och ens egen lycka) är det ändamål man *bör* sträva efter. Att *Torbjörn Tännsjö* skulle hålla sig med en sådan värdestandard har jag aldrig så mycket som antytt. Det är inte objektivism eller rationell egoism Tännsjö pläderar för. Om han har någon värdemätare alls, är det förmodligen vad som gagnar eller skadar den kommande blodiga världsrevolutionen och det efterföljande mardrömssamhället.

Att han sedan uppbar en lön som i ett rationellt samhälle skulle komma mig till godo i stället är ju varken mitt eller objektivismens fel. Det visar bara är det är något på tok här i världen – som om vi inte redan visste det!

Och sedan måste jag väl upplysa dig om att en människas syn på begreppet "egenintresse" säger väldigt mycket om henne själv.

* * *

Omega: Jag känner honom [Tännsjö] som föreläsare och kan med säkerhet säga att han är en god människa.

Jag måste faktiskt fråga vad det finns för *gott* hos honom. Är han manne hygglig mot hustru och barn?
En annan fråga är om hans utspel är goda eller onda.

Men om hans utspel är onda, måste han väl själv vara ond?

Det är lite förbryllande det här, för när Tännsjö kommer med sina utspel – försvar för terrorism, avskaffande av yttrandefriheten, organdonationslotteri – verkar det som om ingen tror att han verkligen menar allvar. Och visst kan man säga sådana saker bara för att provocera, eller för att visa vilka onda och absurda konsekvenser vissa idéer har (jag gör så själv ibland). Men jag har aldrig sett eller hört någonting från Tännsjö som skulle visa att det "bara" är provokation; ingenting i stil med "Jag menar egentligen inte det här; jag ville bara visa..." Så jag antar att han faktiskt menar vad han säger.

Anledningen till att jag tar upp det här igen är att några av Tännsjös professorskolleger har ställt upp för honom i samband med att han sökt en lektorstjänst på Karolinska institutet (där han alltså ska sprida sina organdonationsidéer till blivande läkare). Först var det Thomas Anderberg i DN för någon vecka sedan, och igår var det en debattartikel i samma tidning undertecknad av flera professorer.

Det borde komma ett ramaskri av indignation.

Visst kan han ändå vara en i grunden ond person, men knappast *bara* på grund av diverse onda uttalanden.

Men varför skulle en människa komma med onda uttalanden, om hon inte är ond? Jag kan bara tänka mig två andra möjligheter: den ena är att hon inte begriper innebörden av vad hon säger; och den andra är att hon är väldigt upprörd och förbannad (något som ju vanligtvis går över efter ett tag). Men ingen av dessa båda möjligheter är väl tillämpliga på Tännsjö?

För din information så finns uppsatsen där Tännsjö försvarar terrorism publicerad i en bok som heter *Filosofi och samhälle* (Doxa 1978), och hans angrepp på yttrandefriheten i en kort uppsats som heter "I stället för yttrande- och tryckfrihet" (Akademilitteratur 1979; den är utgiven i en serie som heter "mass", men vad det står för vet jag inte). Hans tankar om organdonationer finns i en intervju i DN 4 mars 1992, och hans idé om ett organdonationslotteri finns i en artikel i SvD 23 oktober 1999.

Sedan har han säkert sagt och gjort saker som inte är fullt så onda också. Men än sen? Menar han allvar med vad han säger i ovan refererade material (och jag har inte sett något som tyder på något annat), så *är* han ond.

TT är inte ond, möjligtvis populistisk och en smula förvirrad.

Jag har funderat ibland på om Tännsjö är medvetet ond eller "bara knäpp". Men om jag antar att det är det senare, så öppnar det ju bara för nya frågor: hur kan en sådan knäppskalle ha nått den position han har i vårt samhälle, som akademisk lärare i praktisk filosofi (ett ämne som ju bl.a. ska handla om godhetens och ondskans natur), som flitigt anlita debattör i pressen, o.s.v.? Och hur kommer det sig att han i just det här sammanhanget (frågan om han ska få en lärartjänst på Karolinska) backas upp av samtliga professorer i ämnet "gott och ont" vid våra lärosäten?

Så antigen det här är medveten ondskan eller "bara förvirring", så är det ju något som inte bara utmärker Tännsjö utan hela vårt filosofiska etablissemang.

* * *

³³) I en intervju i *Metro* för en tid sedan förklarade Tännsjö också att han aldrig någonsin skrivit något som han inte verkligen menat. (Minns tyvärr inte vilket datum intervjun var införd.)

Snuten: Vad uppnår man genom att klassa vissa människor som onda?

Man måste ju kunna bedöma sina medmänniskor, av det enkla skälet att man har med dem att göra hela tiden. M Vitsen med att klassa vissa av dem som onda är att man vet att man ska undvika dem, eller skydda sig från dem, eller bekämpa dem (vilket av det man gör beror förstås på den där berömda kontexten).

Det verkar som om folk vore rädda för att kalla det onda för ont. Kanske de tror att de själva är väldigt elaka när de kallar en ond människa för ond, och elak får man ju absolut inte vara. Eller också tror de att det onda försvinner, om man inte nämner det vid namn.

Räcker det inte med att fördöma någons åsikter?

Det är klart att man ibland kan fördöma en åsikt utan att samtidigt fördöma personen för att han hyser den åsikten. Man kan låta tvivlet komma personen till godo och anta att han hyser åsikten av rent oförstånd (vilket faktiskt händer ibland). Men man kan inte göra det, när en person bygger upp hela sin karriär (och uppbär en oförtjänt professorslön och en oförtjänt renommé för det) på att sprida sådana åsikter som Tännsjö sprider.

Man behöver ju förresten inte stirra sig blind på just Tännsjö. Ta justitiemordet som redovisades i "Uppdrag granskning" i tisdags.³⁴ De som låg bakom det kan väl knappast bedömas som annat än onda? (Även om de säkert har en uppsjö rationaliseringar för sitt handlande.)

Strandsatt på en öde ö

Saxat från en debatt under den rubriken.

Wolfenstein³⁵: Är frånvaro av hjälp omoraliskt så är du jämteomoralisk om du inte säljer allt du äger och ger pengarna till svältande.

Men hur kan du jämföra det med att kasta ut en livboj till en drunknande? Att kasta ut en livboj är väl ändå M inte någon självuppoftning? Inte fan behöver du själv svälta för att du är lite hygglig och försöker rädda en människa i nöd? Du behöver ju inte ens väta ner dig.

Varför inte läsa uppsatsen som Klister citerade ett långt stycke ur tidigare i tråden³⁶? Där kan man läsa att om man inte vet något särskilt gott eller något särskilt ont om en främling man möter, ska man betrakta honom/henne som i varje fall ett *potentiellt* värde. Så om den här främlingen ligger och sprattlar i vattnet, och det finns en livboj till hands, så offrar man faktiskt ett värde om man låter bli att kasta ut den. Och vad offrar man värdet till förmån för? Endast för sin egen lättja och/eller likgiltighet, attityder som knappast kan gälla som moraliska kriterier.

(Om man vet att den som ligger och sprattlar i vattnet är någon jävla värdesubjektivist kan man ju låta honom sprattla... Fast jag vet inte. Man kanske ska vara lite tolerationistisk i en sådan situation, i varje fall om värdesubjektivisten är någotsånär hygglig i övrigt.)

* * *

Kirderf: Och ändå vore det inte "moraliskt fel" eller "moraliskt tveksamt" eller liknande att underlåta att kasta ut bojen? Eller inte ens "mer rätt"?

Jag förstår inte riktigt din fråga, men jag kan ju försöka svara i alla fall.

Allt jag ville säga var att en attityd som "lättja" inte är något kriterium för moraliskt handlande. Om man

³⁴) Fallet med pappan som blev dömd för sexuellt utnyttjande på grundval av rena fantasier och sedan fick vänta flera år på resning i målet.

³⁵) Det är inte min mening att racka ner på sign. Wolfenstein, som verkar vara en helt schysst person. Just i det här fallet hade han fel, det är allt.

³⁶) Uppsatsen var "Etik i nödsituationer" i *Självviskhetens dygd*.

låter bli att kasta ut den där livbojen, är det rätt löjligt att försvara sig med: "Jag var för lat."

Men OK, det vidare sammanhanget: allt annat lika är människor av värde för varandra, även om en främling som man inte vet ett dyft om endast är ett potentiellt värde. Så om en främling håller på att drunkna, och allt man behöver göra är att slänga ut en livboj som finns till hands, så offerar man ett värde ifall man låter bli att vidta denna enkla åtgärd.

Nu finns det ju onda människor också, och onda människor är inte av värde för en. Men i exemplet så rör det sig ju om någon man inte vet vare sig gott eller ont om; så varför anta att den drunknande är ond?

Skulle man veta att den drunknande är någon Hitlertyp med vittgående planer på folkutrotning, eller någon Tony Olsson-typ som tänker mörda poliser så snart han blivit räddad, så ska man förstås inte slänga ut någon livboj.

Vore det då inte fel ur moralisk synvinkel att inte vidtaga denna åtgärd?
Jovisst. Var det inte det jag sade?

* * *

[Både Kirderf och flera andra skrev en hel del om "negativa" och "positiva" rättigheter.]

Jag antar att vi pratar om lite olika saker här. Jag har faktiskt inte funderat närmare över det här med positiva och negativa rättigheter, så jag vet inte riktigt vad kontroversen handlar om.

Så vitt jag vet finns det fyra grundläggande rättigheter (plus en uppsjö härledda rättigheter): liv, frihet, egendom och strävan efter lycka. Jag skulle kalla dessa rättigheter för positiva, för de handlar om att man ska få göra vad man behöver göra för att leva och bli lycklig. Men det är klart att man skulle kunna kalla dem negativa, ifall man ser det från andra hållet och fokuserar på att andra inte ska lägga sig i och försöka hindra en från att leva och bli lycklig.

Frederic: Isiah Berlin gjorde tydligen distinktionen från början, men konceptet är naturligtvis lika gammalt som filosofin själv (eller åtminstone som den tidiga liberalismen). Att skilja på negativa och positiva rättigheter/friheter är i alla fall, har jag upptäckt, ett bra verktyg speciellt när man diskuterar med folk som inte delar ens värdegrunder.

OK. Jag har aldrig läst något av Isiah Berlin, även om namnet förstås är bekant.

Så jag undrar vad distinktionen egentligen går ut på. För om jag talar om rätten till liv, så menar jag att jag har lov att utföra de handlingar som bevarar/främjar mitt liv, och det låter "positivt" i mina öron. Om jag menar att ingen annan har rätt att hindra mig från det, så kan det ju kallas "negativt". Men är detta ändå inte samma sak, sedd ur två olika perspektiv?

* * *

Skatt är stöld [på tal om "negativa" och "positiva" rättigheter]: Yttrandefrihet är *rätten* att få säga vad man vill, inte att andra ska *tvingas* förse dig med TV-kanaler där du kan föra ut ditt budskap.

Mötesfrihet är *rätten* att få träffa vem du vill, inte att andra ska *tvingas* stämma möte med dig .

Religionsfrihet är *rätten* att få ha vilken religion du vill, inte att andra ska *tvingas* förse dig med en kyrka där du kan praktisera din religion.

Jovisst, det är klart. Men det som vållar förvirring här är ju bruket av orden "positiv" och "negativ".

Att jag får yttra vad jag vill, träffa vem jag vill och utöva vilken religion jag vill (eller ingen alls) är *rättigheter*. Det där med att andra ska tvingas förse mig med TV-kanaler etc. är ju tvärtom inga rättigheter *alls*. Om något, är det *rättighetskränkningar*.

Nu är det ju just dessa kränkningar som somliga försöker pracka på oss under benämningen "positiva rättigheter". Låter ju så dj-a positivt. Vem vill vara negativist och bara ha "negativa rättigheter"? (Som om det vore något negativt med att få lov att yttra sig, etc.)

Mitt råd: hoppa över den där terminologin!

Kort om ett och annat

Kort om Kant

Saxat från tråden "Kants plikt-moral och objektivisterna morallära" på Svensk Politisk Debatt.

Folk borde sätta sig ner och läsa Immanuel Kant i stället för att bara prata om honom. Förslagsvis då *Religionen inom gränserna för det blotta förnuftet*. I denna bok föresätter sig Kant att visa att människan (varje människa, även den allra bästa) är ond och fördärvad av naturen. Och varför det? Därför att varje människa i någon liten mån är motiverad av egenkärlek och försöker handla så att det gagnar henne själv. Men detta kommer (enligt Kant, alltså, inte enligt mig) i konflikt med den moraliska lagen, som säger att man ska göra det rätta, och det rätta är inte alls det som gagnar en själv.

Och visst bevisar detta att Kant var ond. För har han rätt, så är ju han också ond, precis som alla vi andra. Och har han fel, är han ond som överhuvudtaget kan säga sådan saker om sina medmänniskor.

Alltså är det vår förbannade plikt att ta avstånd från Kant!³⁷

Christer: Nu är det ju inte Kants moralfilosofi som lämnat några större spår efter sig till mera sentida filosofer och filosofiska inriktningar, utan mera hans kunskapsteoretiska resonemang.³⁸

Menar du den filosofiska bragden att ha upptäckt att vi inte kan veta ett förbannade något om hur verkligheten egentligen är beskaffad, utan bara hur den framträder för oss?

Min poäng hela tiden var likheten mellan just Kants plikt-moral och den objektivistiska moraluppfattning som [Henrik] Unné har beskrivit. Inget som hittills skrivits motsäger detta.

Åh herre jösses...

Ayn Rand påstod att det högsta moraliska syftet med våra liv är att uppnå vår egen, personliga lycka. Kant påstod att egenkärleken är roten till allt ont. Vilka två synsätt kan vara mer diametralt motsatta? Ändå sitter du här och påstår att de är ett och detsamma.

Kants etik bygger på sedlighet och sedlighet förutsätter frihet (viljans frihet). Sedlighet innebär en plikt att handla inte av böjelse utan av aktning för sedelagen. Sedelagen är ett pliktbud, ett imperativ ("du skall ...") riktat till vår vilja. Imperativet är kategoriskt, d.v.s. påbjuder ett handlande utan att fråga efter dess lämplighet för att uppnå något ändamål. (Kurviserat av POS.)

Inte för att jag vet att det tjänar något till att påpeka det uppenbara, för det har jag gjort förr utan att det hjälpt. Men i alla fall:

Ja, det var precis det Kant menade. Ayn Rand, å andra sidan, menade att vårt handlande har ett yttersta ändamål: att befrämja vårt liv och uppnå lycka. Det är just det som Kant säger att vi inte får göra.

Skillnaden är kanske inte så vansinnigt stor. Bara skillnaden mellan lycka och olycka... Eller mellan liv och död...

Eftersom Kant utsetts som den Ondes ställföreträdare på jorden, kan jag förstå oviljan att erkänna idéarvet från Kant när det handlar om etik och moral, men arvet finns där likafullt.

Ibland undrar jag verkligen om du tänker dig för innan du formulerar dig. Vad menas med att "erkänna idéarvet från Kant"? Att erkänna att det finns ett sådant idéarv? Men den saken är det väl knappast någon som förnekar? Eller menar du att eftersom idéarvet finns, så måste vi också acceptera och hålla med om det?

Men nu är det ju faktiskt så att både Ayn Rand, Leonard Peikoff och Henrik Unné betonar att detta idéarv finns och att det är *skadligt*. Det är ju just därför de gör så stort väsen av att Kant måste bekämpas!

Personligen anser jag att de kraftigt överdriver Kants inflytande. Men det är ju i så fall en kritik som är raka motsatsen till den kritik du riktar mot dem.

Kort om Descartes

Saxat ur en debatt som handlade om Guds existens och om han i så fall är bunden av logiken eller inte. Jag har strukit några repliker som var lite väl ilska.

Butjo: Gud kan även existera och inte existera samtidigt. Jag är mycket kluven i denna fråga om Gud kan skapa vilken logik han vill eller om han snarare är bunden av logiken.

Alltså, när jag skriver sådana saker beror det på att jag är på ett skämtsamt humör. Men du verkar ju ta det på allvar.

Descartes ... ansåg att Gud måste hålla sig till vår logik, annars skulle han aldrig ha kunnat dra slutsatsen *cogito ergo sum* bl.a.

Men nu var det ju faktiskt inte *Gud* som drog den slutsatsen, utan *Descartes*!

³⁷⁾ Trogna läsare av Nattvaktaren uppfattar förstås ironin i detta uttalande.

³⁸⁾ Att Kants moralfilosofi inte skulle ha lämnat spår efter sig är förstås nonsens. Men jag orkade bara inte bemöta det.

Anser du dig besitta ett bevis som gör det klart att Gud inte är en allsmäktig bedragare som kan bryta mot vilka logiska regler som helst?

Jag anser överhuvudtaget inte att det behövs något sådant bevis.

Nu får du faktiskt berätta för mig om du sitter här och skämtar eller om du menar allvar med det här. För tar man Descartes demon på allvar, kallsvettas över den o.s.v., då är det något allvarligt fel.

Om det jag skriver verkar vara ett skämt är det bara ett uttryck för min okunskap och bristande förmåga. [...] Jag kände bara till vad Descartes har sagt, och jag håller inte med honom.

Nej, det gör du allt rätt i.

Vad Descartes påstår sig vilja bevisa är att det finns en yttervärld. Men detta är i själva verket den lättaste sak i världen att bevisa. Allt man behöver göra är att öppna ögonen och se sig omkring. Då ser man att det finns en yttervärld. Och sedan hörs den rätt bra också, etcetera för de andra sinnen.

Men Descartes vägrar att nöja sig med detta, och det beror på att han har en dold agenda (inte särskilt väl dold, men i alla fall), nämligen att smäcka i oss att det finns en Gud. ("Gud" med stort G, eftersom det inte är polyteism han försöker pådyvla oss.) Det är därför han kommer dragande med den här demonen som kan narra i oss i stort sett vad som helst. (Och resten av härledningen känner du väl till.)

Det finns egentligen bara två saker att säga om den här demonen. Den ena är att det absolut inte finns något rationellt skäl att överhuvudtaget uppehålla sig vid honom; idén är alldeles för fantastisk och "out of this world". (Samma sak gäller för modernare varianter av demonen, som de där hjärnorna som skvalpar omkring i akvarier. Allt sådant bevisar är att den som kommer med sådant inte är riktigt klok och inte vill att andra ska vara riktigt kloka heller.)

Och den andra är att om man accepterar en idé av det här slaget, finns det absolut ingen väg ut. Kan man bli narrad en gång av demonen, kan man bli narrad när som helst, även när man tror sig ha genomskådat honom. Så t.ex. om Descartes demon kan smäcka i honom att matematiska och geometriska satser är sanna, så kan den också smäcka i honom sådant som att tvivel är en form av tankeverksamhet.

Så när någon ber om en *vederläggning* av Descartes demon, så ber han om en vederläggning som är precis lika omöjlig som den är onödig. Den enda frågan här är om man ska hålla sig till verkligheten eller sväva ut i fantasier.

Jag diskuterade Guds vara eller icke vara, samt hans eventuella egenskaper, med två andra forumdeltagare. Bland annat handlade det om Gud är en slav under vår logik, eller om han kan bryta mot den. Sir Marcus ansåg att han måste följa vår logik, vilket jag kallade för en "sund åsikt".

OK, men eftersom det inte finns någon Gud är ju hans egenskaper inget man behöver bekymra sig om. Och det där med "slav under logiken": har man väl konstaterat att Gud faller utanför logiken (är obunden av identitetslagen), så är det "end of story". Allt man säger därutöver kan man bara säga för att driva med idén. Som det här lilla problemet om en allsmäktig Gud skulle kunna skapa en sten som är så tung att inte ens han själv kan lyfta den.

Tycker inte detta trivialt bevisar att det finns en yttervärld. Det bevisar åtminstone att det *förefaller* som om det skulle finnas en yttervärld, och denna värld *förefaller* ha dessa och dessa egenskaper.

Ursäkta, men jag tänker inte tillbringa en endaste minut av mina få återstående livsdagar med att bemöta idén att yttervärlden är en illusion.

Om denna värld sedan verkligen finns är lite klurigare. Men, jag har dragit allt mer åt det empiristiska hållet på senare år, så *jag är beredd att hålla med dig*.

OK, OK. Men jag tycker inte att det är något klurigt *alls* med att yttervärlden existerar.

Om vi ställer oss frågan varför Descartes drar in Gud så tror jag, detta kan givetvis vara fel, att det hänger på att han själv var katolik och gjorde allt för att få sina meditationer godkända av kyrkan. D.v.s., han ville visa att hans världsbild, som han delade med sin tids mest framstående vetenskapsmän, var förenlig med den katolska världsbilden. Jag tror att det snarare är opportunist (han ville t.ex. få texten godkänd av Sorbonne etc.) än riktig Gudstro som förklarar varför Descartes drar in Gud.

Jag har faktiskt inte den blekaste aning om varför Descartes var så angelägen om att dra in Gud, men din gissning här är väl så god som någon.

Vi är nog inte så oense i demonfrågan i alla fall. Snarare är problemet att jag är lite velig ibland. Kanske det bara är dags för mig att inse, vilket jag länge velat göra, att denna allsmäktiga demon bara är ett spöke som inte finns, som inte kan finnas. Jag är nog för gammal för att fortfarande tro på monstret under sängen.

Välkommen till verkligheten.

Kort om utilitarismen

(i)

CME: Utilitarismen och liberalismen är egentligen nära allierade. Det är förnuftets filosofi och förnuftets ideologi.

Det här skulle kunna vara sant, ifall man bara gjorde några smärre justeringar av utilitarismen.

För det första måste man rensa bort premissen att man ska sätta mänsklighetens samlade lycka framför sin egen lycka (Benthams "största möjliga lycka åt största möjliga antal"). Utöver att detta är altruism, är det också fullständigt omöjligt att leva sitt liv utifrån en sådan regel. Om man försökte räkna ut de samlade konsekvenserna av en handling för hela mänskligheten (inklusive alla kommande generationer) innan man utför handlingen, skulle man hinna dö innan man kommer till skott.

För det andra måste man rensa bort Benthams idé att talet om mänskliga rättigheter är "nonsens på styltor". En konsekvent regelutilitarism, som verkligen försöker gå till botten med vilka regler som är grundläggande och vilka som är härledda, skulle möjligtvis kunna klara av den saken. Men regelutilitaristen på detta forum [sign. Xip] har väl inte lyckats nå fram dit?

För det tredje måste det göras explicit att ett par av de grundläggande begreppen inom utilitarismen (nämligen "lycka" och "nytta") i själva verket är aspekter och/eller implikationer av det mer grundläggande begreppet "liv". Med en någotsånär välvillig tolkning av utilitarismen är detta tvivelsutan implicit. Men det vore bättre om det gjordes explicit.

Med dessa justeringar vore utilitarismen en nästintill perfekt filosofi.

Problemet för forumets anti-objektivist är att den i så fall skulle sammanfalla rätt väl med objektivismen.

Jag (och Xip) har gång på gång påpekat att vår utilitarism inte handlar om att individen ska ha något annat än sin egen lycka som mål. Detsamma gäller Mises utilitarism. Det kan hända att detta inte är någon riktig utilitarism, men vad det än är så är det ingen naturrättsteori.

Nu hävdade jag ju inte att utilitarismen är en naturrättsteori, utan att det vore bättre om den vore det.

Rättigheter är "nonsens på styltor" om det inte visas hur rättigheter kan gynna människors intressen.

Men hur skulle rättigheter kunna göra annat än gynna människors intressen? Vilkas intressen skulle *skadas* av att man erkänner de fyra grundläggande rättigheterna (liv, frihet, egendom, strävan efter lycka). För att kunna hävda något annat måste man ju faktiskt dra till med vansinnesexempel som Xips psykopatiska sadist.³⁹

Ingen människa vill vara lycklig för att kunna leva. Vi vill leva för att vara lyckliga.

Det ligger något i det... Men min poäng var faktiskt mera kunskapsteoretisk. "Liv" är ett mer grundläggande begrepp än "lycka" eller "nytta". Det är bara levande väsen som kan bli lyckliga, och det är bara för levande väsen som saker kan vara nyttiga eller onyttiga.

* * *

Lucas: Om det nu föreligger en konflikt mellan naturliga rättigheter och förmimmelsen av det goda så är frågan vilken som har primat?

Men varför i all världen skulle det föreligga en konflikt mellan naturliga rättigheter och "förmimmelsen av det goda"? Och varför i hela fridens namn skulle jag förespråka naturliga rättigheter, om de inte vore bra för människan?

Det finns en latent motsägelse här. Jag tycker det är uppenbart att det i ditt resonemang om rättigheter som en implicit premiss finns något koncept om vad som är gott för människan. Detta koncept har sin grund i en förmimelse av det goda och användandet av denna premiss är ett accepterande av validiteten hos människans förmåga att förmimma det goda. Om det nu föreligger en konflikt mellan naturliga rättigheter och förmimmelsen av det goda så är frågan vilken som har primat? ... Betoningen i frågan ligger på om. I övrigt, menar du att det som är gott för människan är det hon förmimmer som gott eller är det goda en relation till de teoretiskt härledda rättigheterna? Om du avser det senare hävdar jag att du begår en självmotsägelse. Om du avser det förra kan de naturliga rättigheterna praktiskt falsifieras genom att hänvisa till dess konsekvenser.

Men det här är väl så obegripligt något gärna kan bli?

Självfallet grundar sig naturrätten på ett "koncept" om vad som är gott för människan. För att uttrycka saken med all den enkelhet den förtjänar: den grundar sig på att det är gott för människan att få leva, att det är gott för henne att ha sin frihet, att det är gott för henne att äga och förfoga över frukterna av sitt arbete, samt att lyckan är eftersträvsvärd.

Hur i helvete kan någon finna en "latent motsägelse" i detta? (Och jag säger "i helvete", för här på jorden existerar ingen sådan motsägelse.)

Om naturrätten i stället grundade sig på att ovannämnda saker är *likgiltiga* eller rentav *dåliga* för människan, ja då vore det en motsägelse – en *skriande* motsägelse.

Att folk inte fattar sådana enkla saker tar jag som en bekräftelse på min tes att akademiska studier skadar ens hjärnkapacitet. Och då menar jag förstås studier i filosofi och angränsande ämnen, för jag tror knappast att studier i molekylärbiologi eller ugaritiska kan göra människor dumma i huvudet.

³⁹) Mer om denne sadist på nästa sida.

(ii) Sjuk utilitarism

Xip: Låt oss anta att det bara finns två personer i världen. Och A får stor glädje av att plåga B. Och B upplever inte denna plåga så intensivt som A upplever lycka. Och B kan inte fly eller på annat sätt minska As lycka. Då skulle det vara rätt att plåga B om utilitarismen är en morallära..

Men Xip, det här är ju fullständigt sjukt. Inser du verkligen inte det själv?
Men visst: är det så här, så är utilitarismen sannerligen ingen morallära. Den är höjden av omoral. Eller botten, snarare.

Märkligt svar med tanke på att objektivismen tillåter alla slags grymheter mot och plågande av civilbefolkningen från anfallande länder i krig.

Skitsnack som inte hör hemma på ett civiliserat debattforum. Skaffa dig ett jobb på någon av storstadsdrakarnas kultursidor i stället, för där kan du vråka ur dig sådant fullständigt ostraffat.

Nu är som sagt utilitarismen ingen morallära och gäller inte för det sociala kontraktet mellan två enstaka personer.

Det finns inget som helst socialt kontrakt mellan dig och mig. Jag sluter inga sociala kontrakt med psykopatiska sadister. Eller är det inte det du är? Varför försöker du då lägga psykopatisk sadism till grund för samhällskontraktet?

Märkligt hur alla debatter med (och mellan) objektivister slutar med personangrepp.

Vad är det för märkligt med det? Om någon vänder upp sitt skitiga rövhål mot mig, får han räkna med en spark, inte ett slick.

* * *

OK, vi tar det väl en gång till då:

Om det bara finns två personer i hela världen, nämligen Xip och POS -

- och om enda sättet för Xip att bli det minsta glad är att tortera POS efter tortyrkonstens alla regler -

- då är POS fullständigt berättigad att slå ihjäl Xip.

Om POS också ger igen lite grann innan han dödar Xip, så är det bara vad Xip förtjänat. Men det är inte moraliskt obligatoriskt.

Å andra sidan kan ju Xip inte gärna slå ihjäl POS. Då har ingen kvar att tortera utom sig själv. Men det är väl rätt åt honom, det också.

Ska det vara så svårt att se den kompletta, monstruösa *ondskan* i en utilitarism som ser ut så här?

Gå i lära hos Torbjörn Tännsjö! Han skulle säkert uppskatta Xips resonemang.

Nu har jag redan skrivit att utilitarismen inte används för sociala kontrakt mellan bara två personer.

Såå? Vad hade exemplet du gav för funktion då?

Och Tännsjö är aktutilitarist, inte regelutilitarist.

Nu har jag redan skrivit (för bra länge sedan) att regelutilitarism är en mer plausibel form av utilitarism än konsekvensutilitarism (och det är faktiskt så det heter på svenska, inte "aktutilitarism"). Problemet är ju bara att den bästa regeln för socialt umgänge är att respektera varandras rätt till liv, frihet, egendom och strävan efter lycka. En formulering som väl bra mycket påminner om den förkättrade teori som kallas "naturrätt".

Som vanligt har jag gett svar på kritikernas frågor. Medan dessa helt ignorerar mina frågor om hur de ska lösa konflikter mellan olika kompromisslösa rättigheter.

Du har sagt att psykopatiska sadisters önskan att plåga sina medmänniskor väger lika tungt i vågskålen som dessa medmänniskors önskan att slippa bli plågade. Jag har sannerligen inte *ignorerat* den idén. Jag har dragit slutsatsen att den som framför en sådan idé måste vara ruttan.

* * *

(Från en annan debatt:)

Xip: Sedan noterar jag att som vanligt gör naturrättarna inget som helst försök att bemöta kritiken mot deras filosofi. Hur konflikter ska lösas mellan de kompromisslösa rättigheterna är fullständigt olöst.

Jag vet, jag vet... Du har hävdad att de psykopatiska sadisternas "rätt" att plåga sina medmänniskor kommer i en olöslig konflikt med deras offers rätt att sträva efter egen lycka.

Om du ömmar så förfärligt för de psykopatiska sadisternas utsatta belägenhet i ett naturrättsligt samhälle, så får du väl gå omkring och vara olycklig då. Det är väl inte mer med det. Men varför fordrar du att andra ska *svara* på något som *prima facie* är så fullständigt absurt?

Tanken att du skulle kunna pröva dina *egna* premisser har väl aldrig fallit dig in?

* * *

POS: Utilitarismen ... är höjden av omoral. Eller botten, snarare.

Xip: ...objektivismen tillåter alla slags grymheter mot och plågande av civilbefolkningen från anfallande länder i krig.

Det här är ett typexempel på det (förhoppningsvis) välbekanta felslut som kallas *tu quoque* eller på svenska "du är minsann likadan själv", alternativt "aporna sitta i varsin bur, kalla varann för apa".

Enkelt exempel: om någon står åtalad för att ha mördat en prostituerad, så är det ju inget försvar att säga att Jack Uppskäraren minsann mördade många fler prostituerade.

Vi kan ju för argumentets skull anta att objektivismen är precis så grym och monstros som du vill utmåla den. Inte ens om det vore sant skulle det göra dig och din version av utilitarismen ett endaste lilla dugg bättre.

Monster sitter i sin bur och kallar hyggligt folk för monster.

(iii) Strörepliker

BH: Utilitarismen har inte med lyckomaximering eller dylikt att göra POS, det ingen moralregel, mer en samhällelig regel, lite löst så där. Du vet, rationella människor som samarbetar för fredlig utveckling.

En politisk filosofi måste grunda sig på en moralfilosofi. Så om utilitarismen *per se* inte är någon moralfilosofi, måste den väl ändå grunda sig på en moralfilosofi. I så fall, vilken?

* * *

MB: POS – vad menar du med “bra för människan”?

Om du inte förstår det, kan du väl alltid konsultera en ordbok. Slå upp orden “bra”, “människa” och “för”, så kanske det klarnar.

Kort om anarkokapitalismen

Saxat från en tråd under rubriken “Nattväktarstaten i praktiken”.

NT: Jag anser att finansieringen för nattväktarstaten måste vara frivillig.

Anders: ... sedan har man en variant som jag har för mig har beskrivits förut i denna tråd att om man vill ha nattväktarstatens skydd så kan man betala en stämpelskatt på kontrakt.

Exakt. Det var Ayn Rands förslag i “Statens finansiering i ett fritt samhälle” (i *Självskhetens dygd*). Stämpelskatten skulle vara frivillig, men den som inte vill betala den försätter chansen att ta upp en kontraktstvist i domstol.

Det här skulle säkert funka jättebra, om bara nattväktarstaten var införd för övrigt. (Ayn Rand skriver att det inte skulle funka idag.) T.ex. skulle det automatiskt ge “skatt efter bärkraft”, eftersom de största företagen med de största kontrakten också skulle betala in mest i stämpelskatt.

* * *

NT: Skummat igenom POS [“Har en nattväktarstat rätt till sitt våldsmonopol?”], den engelska artikeln [“The Contradiction of Anarchism” av R.J. Bidinotto] och ca 12 sidor i anarkokapitalistråden nu och jag är faktiskt lite missnöjd över svaren där.

Dom flesta argumenten verkar grunda sig på någon form utilitarism att nattväktarstaten är rättfärdigad för att den leder till största och bästa möjliga rättighets skydd för individerna.

Vad jag inte förstår är varför det här argumentet dyker upp om och om igen: om man så mycket som knystar om att något skulle ha goda eller dåliga konsekvenser, så är det inte längre ett principresonemang utan utilitarism. Har utilitarister någon sorts monopol på konsekvenser, så att ingen annan får ta ordet i sin mun? Objektivister har ju ingen copyright på ordet “objektivitet”, så varför skulle utilitarister ha copyright på ordet “nytta”?

Sanningen är att det inte råder någon konflikt mellan principer och konsekvenser. Goda principer har goda konsekvenser, och onda har onda. Om jag säger: “Människan har rättigheter, och kränker man dem går det åt pepparn”, så är det två led i samma tankegång. Hur kan någon komma på idén att det ena ledet utesluter det andra?

Om vi tänker oss ett natursamhälle, vad är det då som ger rätten till en grupp människor att få monopol på våld över en annan grupp människor?

Besvarat och besvarat och besvarat, från John Locke till Ayn Rand och P.O. Samuelsson: den gruppen har den rätt som delegerats till den, ingen annan.

Monopol på våld inom en grupp människor där människorna har delegerat sin rätt är okej. Men den gruppen får inte initiera våld på andra grupper som inte delegerat sin rätt förrän den andra gruppen initierar våld på någon.

Javisst. Men det är ju det jag har sagt hela tiden.

* * *

Du verkar förespråka en nattväktarstat med exitmöjligheter och då är jag helt med dig, det är okej.

Vad snäll du är.

Vad jag vänder mig emot är folk som förespråkar nattväktarstater utan exitmöjligheter. Där du tvingas att delta i nattväktarstaten även om du vill eller inte (t.ex. tvingas att finansiera den genom skatter eller dom anser sig ha monopol på ditt våld trots att du inte delegerat det till dom) som jag uppfattat vissa här förespråkar.

Jovisst, men du har ju totalt missat vad jag skrev om saken. Nämligen att bara knäppskallar skulle utnyttja dessa exitmöjligheter.

Nu kan man ju tänka sig en annan grupp som skulle utnyttja exitmöjligheten, nämligen de som har bestämt sig för att rasera den nattväktarstat som vi andra med så stor möda byggt upp. De som inte vill ha en nattväktarstat därför att de själva är kriminella. Kommunister och fascister som har en helt annan syn på vad som utgör rättighetskränkningar. Då vill jag allt svara att det är just till skydd mot *sådana* människor som vi delegerat vår självförsvarsrätt till nattväktarstaten – nämligen att vi, en och en, är tämligen maktlösa mot banditer.

Dock har jag en fråga om ett resonemang i dina texter, angående konkurrerande nattväktarstater. Att man med våld får slå ner mig om jag t.ex. får för mig att starta upp en egen nattväktarstat.

Det där har jag egentligen besvarat, men du kanske har missat det.

Om du lever i ett nattväktarsamhälle och öppnar ett kontor och sätter ut en skylt med texten "Koncurrerande nattväktarstat", då kommer du att bli utskrattad. Något större behov att också slå ner dig föreligger inte. Men om du sedan också startar upp en konkurrerande polismakt, och börjar träna paramilitära styrkor, då har ditt handlande en och endast en innebörd: att du tänker sätta igång ett inbördeskrig. Att två eller flera stater *inom samma geografiska område* innebär inbördeskrig är väl ändå inte så svårt att förstå?

Om en nattväktarstat för sin legitimitet för delegeringen av rättigheterna från dess invånare så om jag köper ett landområde i mitten utav den befintliga nattväktarstaten och öppnar upp min egen. Säg att jag bjuder på glass om dom medverkar i min och folk börjar välja att delegera sin rätt till min nattväktarstat istället för den redan befintliga så blir väl båda legitima och då blir det fel för den befintliga att slå ner min med våld.

Ursäkta att jag säger det, men det här är blaha. Sätt igång och starta den *första* nattväktarstaten i stället, så får du se hur gott det är! Det är i varje fall *betydligt* mer än att bara sitta och leka med tankar!

Nattväktarstat, tulipanaros och barnkammarjoller

Jag vill gärna påpeka att det är precis lika lätt att säga "nattväktarstat" som att säga "tulipanaros". Men för att verkligen *åstadkomma* en tulipanaros fordras mångåriga studier, såväl teoretiska som praktiska, i växtförädlingslära.

Det är ännu svårare att åstadkomma en nattväktarstat. Jag vet inte hur lång tid det kan ta, men en optimistisk beräkning är att det kommer att ta åtminstone ett par generationer att ens omvända den allmänna opinionen till idén att den är eftersträvansvärd. När väl det är gjort, kan det gå rätt fort, men det går inte över en natt. Det är rätt mycket som måste avregleras, rätt många statliga verk och företag som ska säljas ut, rätt många lagar som behöver avskaffas eller reformeras.

Så NT får ursäkta mig, men att tro att man åstadkommer en nattväktarstat (ens en "koncurrerande" nattväktarstat) bara genom att köpa ett landområde och bjuda folk på glass är rena barnkammarjollret.

Nu är ju "barnkammarjoller" också rätt lätt att säga. Men för att verkligen *åstadkomma* barnkammarjoller fordras det att man hittar någon som man kan bilda familj med. Och sedan gör det.

* * *

Jurgen: Principen är väl att vi har en uppsättning naturliga rättigheter som vi dessutom har rätt att slå vakt om, och nattväktarstaten är det bästa sättet att genomföra det? Konsekvensresonemanget blir väl det centrala i just det fallet då man talar om statens utformning, eftersom om alla skulle leva efter moraliska principer så skulle väl ingen stat alls vara nödvändig?

Jodå, det är en hyfsad sammanfattning. Men det sista du skriver skulle "tantan" inte hålla med om (och eftersom jag slaviskt följer "tantan", kan väl jag inte hålla med heller). Skälet är att även om alla vore tillräckligt rationella för att inte begå brott, skulle civilrättsliga tvister ändå kunna uppstå, och då behövs det en skiljedomare. (Mer kött på benen i "Statens natur", som finns både i *Självvisketens dygd* och i *Kapitalismen: det okända idealet*.)

Kort om Gud

Här hoppar jag in mitt i en debatt. Jag har inte lyckats komma underfund med vem eller vad sign. Sir Marcus svarar på här.

Sir Marcus: I så fall borde du ju inte heller ha något problem med en evig gud.

Problemet med idén om en evig Gud är att Gud förmodas vara ett rent andligt väsende, m.a.o. ett rent medvetande. Så om Gud är evig och resten av världen tidsbegränsad, innebär det att Gud satt och tänkte på sig själv i all evighet, innan han äntligen kom på den ljusa idén att skapa en värld.

Men, som påpekades en gång i ett berömt radiotal till amerikanska folket: ett medvetande utan något att vara medvetet om är en själv motsägelse, och likaså ett medvetande som bara är medvetet om sig självt.

Låter som om det beror på hur det ligger till med allmänbegreppens vara eller icke vara före tingen.

Men jag vet redan hur det ligger till med den saken. Det fanns inga allmänbegrepp före tingen. Platon hade fel.

* * *

Om nu Gud skapade från intet borde han ju också ha en bild av det innan han skapar det?

Men tänk efter nu en smula! Hur ska man kunna skapa sig en bild av någonting överhuvudtaget, när ingenting ännu finns?

Om du vet hur en människa ser ut och hur en häst ser ut, kan du skapa dig en bild av en kentaur, fastän det inte finns några kentaurer. Men om ingenting finns?

Ett rent medvetande som inte är medvetet om något annat än sig självt skulle inte kunna göra sig en bild av något utom samma rena medvetande. Det blir ju ingen värld av det!

* * *

Treenighetsläran används ibland för att förklara hur Gud kan älska innan människan fanns att älska. Kärlek kräver ju ett objekt. Kanske kan detta användas även för det problem du nämnde?

Men varifrån har du fått det att Gud skulle älska människan? Guds göranden och låtanden finns ju faktiskt dokumenterade i Bibeln, och jag kan inte se att det finns en endaste kärleksfull handling omnämnd där. Däremot en hel del som tyder på att karln är en riktig översittare och maffiaboss. Är det t.ex. ingen som längre läser Jobs bok?

Idén att "Gud är kärleken" är ju så fullständigt fantastisk. Den grundar sig ju inte på något annat än en *tom försäkran* från Guds sida att han är kärleken. Men om jag gick ut och påstod att "POS är kärleken", och ni sedan beslår mig med sådant som att dränka allt levande med några få undantag, att jämna städer med marken därför att folk roar sig för mycket där, att fordra av någon underlydande att han slår ihjäl sin egen son för att visa sin lojalitet mot mig, dödar en annan persons hela familj för att få tillfälle att förklara för honom att jag är starkast, och sedan skickar ut min *egen* son på ett fullständigt meningslöst självmordsuppdrag - inte skulle ni tro på min försäkran då? Så varför tro på just Guds tomma politikerlöften?

En gud som kan skapa från intet torde ju kunna få nya enkla idéer som inte är uppbyggda av tidigare idéer.

Men du måste väl ändå ha missat innebörden av mitt första inlägg? Ett medvetande utan något att vara medvetet om är en självmotsägelse; och ett medvetande som bara är medvetet om sig självt är också en självmotsägelse, för innan det kan identifiera sig självt som medvetande måste det vara medvetet om något (glömde i och för sig att nämna det sista).

Nu brukar de enklaste sakerna också vara de svåraste att förklara för någon som ändå inte fattat dem, så jag ska inte utbreda mig mer om den här saken. En vacker dag kommer det kanske att gå upp för dig i alla fall. Men det är inte någon process som jag direkt kan påskynda.

Det är ligger i alla fall ingen logisk omöjlighet i det, även om det är en praktiskt omöjlighet för det mänskliga medvetandet.

Logik utan koppling till verkligheten har jag inte mycket till övers för.

Mindre seriöst mellanspel

Wolfenstein: Gud skapades av *den stora potatisen*. Om världen måste finnas av en anledning som vi inte kan förstå så måste gud finnas av en anledning som inte gud kan förstå. Vilket innebär att vi implicit inte kan förstå *den stora potatisen*. Så vi måste tacka *den stora potatisen* för vår existens. Men eftersom världen finns på grund av gud och gud finns på grund av *den stora potatisen* så måste *den stora potatisen* finnas av en anledning. Det måste fullt logiskt vara *den stora moroten*. Vem som skapat *den stora moroten* har jag inte fått veta än men jag återkommer med nyheter så snart jag kan.

Men Wolfie, den här argumentationen läcker ju som ett såll...

En morot kan inte ge upphov till en potatis. Skulle något sådant ändå inträffa, så måste det ju redan finnas en gud, eftersom Gud är den ende som kan upphäva identitetslagen och åstadkomma ett mirakel.

Och som om det inte vore nog, så fanns det ju människor i Sverige redan innan Jonas Alströmer införde potatisen här i landet. Så hur kan vi svenskar ha potatisen att tacka för vår existens?

Och dessutom är ju varken potatisen eller moroten rent andliga väsen. Innan potatisen är medveten om sig själv *qua* potatis och kan börja ägna sig åt sådana konststycken som att skapa en gud, måste den först ha ett visst medvetande om sin yttervärld (jorden den växer i och solljuset den lapar i sig).

Lessen om jag krossar dina ateistiska villfarelser...

PS. Jo, jag vet att jag skrev att ett medvetande som bara är medvetet om sig självt är en självmotsägelse. Men eftersom Gud står över identitetslagen, behöver han ju inte bry sig om vad som står i Galts tal... Frågan är om vi behöver bry oss om honom.

Butjo: ...jag tror du blandar ihop potatisen med en stor sköldpadda dock.

Som jag har hört historien, går den så här: världen vilar på en pelare, som vilar på en elefant, som vilar på en sköldpadda. Frågar man sedan vad sköldpaddan vilar på, blir svaret: "Gyttja! Och det är gyttja hela vägen ner!"

Det finns en annan variant som utelämnar gyttjan och säger att det är sköldpaddor hela vägen ner. Detta löser ju ett uppenbart problem med den första varianten: varför sjunker inte hela härligheten ner i gyttjan?

Kanske någon annan kan hitta något annat fel med resonemanget...

Är Timbro ett gäng ondingar?

Denna fråga väcktes i samband med nyutgivningen av *Och världen skälvde*.

Henrik Unné satsade 300 000 kr av sina egna pengar på utgivningen av *Och världen skälvde*. Timbro skulle ursprungligen satsa lika mycket, men i själva verket satsade de mer (men hur mycket vet jag inte). Den som skötte saken från Timbros sida var John-Henri Holmberg.

Nu tror jag väl knappast att man skulle satsa flera hundratusen på att ge ut den här boken, ifall man vore "Randhatare". Emellertid:

Översättningen lämnade en del övrigt att önska.

Bokomslagen var vedervärdiga.

Marknadsföringen var inkompetent. (Den bestod i stort sett av att man lät göra en massa dekalmer med texten "Vem är John Galt?" Och vem är intresserad av den saken, ifall man inte redan läst boken?)

Om det blir bättre den här gången återstår att se.

Jurgen: Men att de gjort ett dåligt jobb innebär väl inte att de är onda? Möjligtvis inkompetenta men inte onda.

Nej, det är klart. Jag tror inte att de är onda. Inte så där jätteonda i alla fall.

* * *

GML: I sin artikel "Ayn Rand på väg att omvärderas" så ägnar Norberg exempelvis en tredjedel åt att kåsera kring vilka olika kändisar som läst Ayn Rand, en tredjedel åt att koppla ihop Ayn Rand med hennes uttalade fiender (såsom feminister), samt en tredjedel åt att smutskasta dem som tar hennes idéer på allvar och som inte godtar olika parasiters försök att förvanska hennes filosofi. *Hennes* faktiska idéer nämns förstås inte, utöver ett enda intetsägande stycke.

Det är en korrekt beskrivning. Johan Norberg kan skriva bra saker, och har gjort det också, men just den här understreckaren var rena snömoset, eller värre.

För den som är intresserad så skrev jag tre genmälen på Norbergs understreckare:

- Är Ayn Rands filosofi i behov av rekonstruktion?
- Nedvärdering av Johan Norbergs omvärdering av Ayn Rand
- Ayn Rands påstådda "utanförskap"

(Det konkreta resultatet av dessa uppsatser var att Norberg sade upp bekantskapen med mig.)

Timbro står för ... ett hopkok av idéer som skall locka folk till frihetligt tänkande oavsett om dessa idéer är sanna eller ens inbördes kompatibla, samt där de enda idéer som man *inte* vill presentera seriöst utan besvärade leenden, och utan gliringar åt dem som tar dem på allvar, är Ayn Rands.

Kan inte annat än hålla med.

Men OK, om nyutgivningen av *Atlas* markerar ett trendbrott, är det givetvis glädjande.

Å andra sidan är det ju allmänt bekant att sanningen marscherar på larvfötter...

* * *

Jurgen: Nä?! [citerar ur mina uppsatser:] rappakalja ... intellektuell parasitism ... smörja ... förutsätter förstås att man har en själ att förlora... ... Det här är ett lågvattenmärke. ... Norberg hycklar ... är bara fejt ... Och här kommer Johan Norberg (f. 1973) och säger att enda sättet att göra Ayn Rand begriplig är att koka soppa på hennes idéer! ... Johan Norberg är ingen självständigt tänkande människa; han är en sladdertacka som skriver av andra sladdertackor som i sin tur skriver av åter andra. ... bottenlöst fejt ...

Tog han åt sig? Känslig kille. Jag såg i och för sig att han inte var direkt snäll tillbaka, men måste man vara så hård när man kommenterar felaktigheter? Resultatet blir ju att man knappt vågar försöka prata om Rand om man blir utsatt för sådan bestormning om man misstolkar saker.

Nej, det är klart att jag inte var särskilt snäll. Men det *var* ett lågvattenmärke.

Dessutom anser jag att man bör hålla den historiska kontexten i åtanke här. Det mesta som överhuvudtaget skrivits om Ayn Rand i svensk press har varit rena latrintömningarna. (Den som har stark mage kan gå igenom de "recensioner" som skrevs när *Och världen skälvde* första gången gavs ut på svenska 1986. Eller andra "recensioner" som publicerats av andra verk.) Så när Norberg får chansen att breda ut sig på en helsida i SvD, förväntar man sig allt att han ska presentera lite mer av Ayn Rands verkliga budskap, och lite mindre av att hon egentligen var feminist och dialektiker, fast hon inte hade förstånd att begripa det själv.

* * *

JN: En artikel kan inte rymma allt. Norberg beskriver Rands roll för att på moraliska grunder motivera liberalismen i [artikeln "Ayn Rand - den livsbejakande liberalismens filosof" (www.liberalismen.com/rand.shtml)].

Artikeln du länkar till är förstås mycket bättre än understreckaren i SvD. Men då är ju frågan varför Norberg, när han nu hade chansen, inte skrev något i den här stilen i stället.

* * *

"Off topic", men det jag skriver om *Atlas* i min replik är något jag gärna vill ha sagt.

Brandman: Överstepräster i objektivistkyrkan räddar dagen igen.

Om det är mig du kallar "överstepräst" måste jag väl ändå få lov att påpeka att jag för länge sedan lämnat alla kyrkor och samfund jag varit med i, inklusive den där "objektivistkyrkan" du yrar om.

Om det är GML du menar, så får han väl tala för sig själv.

Att ni aldrig slutar gnälla är helt enkelt lysande.

Vad var det som var så gnälligt i mitt inlägg? Jag redovisade ju bara fakta.

Men för att nu tala allvar, så är *Atlas* det främsta verket i den samlade världslitteraturen. Ett sådant verk är förtjänt av en riktigt bra översättning. Om någon kunde göra med *Atlas* vad Ingmar Björkesson gjort med Dante och Homeros, eller vad Frans G. Bengtsson gjorde med Miltons *Det förlorade paradiset*, skulle jag vara nöjd. Och *Atlas* är definitivt värd en marknadsföring som ger åtminstone en antydning om vilket mästerverk det faktiskt är.

Nej jag syftade inte på dig, inte så mycket i alla fall. Jag har fått för mig att du råkat ut för ungefär samma behandling som de som lämnar Jehovas Vittnen brukar få utstå av sina "vänner" inom kyrkan (nu säger jag kanske för mycket då min insyn i frågan är begränsad till detta forumet och din webbsida).

Till tilltalsordens genealogi

En sak som stör mig [i översättningen av *Atlas*] är följande: i den gamla översättningen niade folk varandra, även när de tilltalade varandra med förnamn. Och i den nya duar de varandra, även när de tilltalar varandra med efternamn!

Folk som misshandlar svenska språket så till den milda grad *måste* väl vara "ett gäng ondingar"? (Eller har jag misstagit mig på den mänskliga onskans natur?)

Tomas: Vad som är "korrekt" svenska vet jag inte, däremot att "niandet" tydligen upphört överallt i vardagliga livet och väldigt få tycks sakna det.

Generationsfråga, kanske. Jag får ta upp det med tantvännen, som är rysligt gammal och dessutom familjens expert på generationsfrågor.

Fast jag kan inte påminna mig att gamla morsan någonsin sade "hör ni, Pelle" till mig, eller att lärarna på gymnasiet sade "hör du, Samuelsson". Det var antingen "du Per-Olof" eller "ni Samuelsson". (Olika lärare hade lite olika policy här.)

Faktum är att "niandet" aldrig varit särskilt vanligt. I min generation, och ännu mer i generationerna närmast före, var det normala att man "duade" familj och släkt och nära bekanta, men annars tilltalade man folk i tredje person, oftast yrket eller titeln, eller också bara namnet. Några exempel:

"Vill fröken ta en promenad med mig i det vackra vårvädret?" - "Nej, jag vet nog vad herrn är ute efter."

"Skulle inte direktörn kunna ge mig en löneförhöjning efter alla dessa år?" - "Då får allt Petterson visa prov på lite högre marginalproduktivitet."

"Vill lille Pelle ha en kaka?" - "Den kakan kan allt farbror stoppa upp där den hör hemma."

Och i skolan tilltalade man inte sina lärare med "ni", utan med "magistern" eller "fröken".

Det var inte alla som duade varandra ens inom familjen. På gymnasiet hade jag en skolkamrat som tilltalade sin pappa som "far". ("Tack ska far ha.") Lät väldigt stelt och stiltat för mig, men det var det han gjorde.

Visste man inte vilket tilltalsord man skulle använda, tog man ofta till omskrivningar. ("Är det till att resa snart?", t.ex. Eller t.o.m. "Skas det resas?")

Mitt minne är att "ni" var *relativt* vanligt i min ungdom. Men tantvännen säger emot mig på den punkten. ("Och det törs tantvännen säga!" säger jag förstås då.)

"Du-reformen" initierades av Bror Rexed någon gång runt 1970. (Han hade väl tröttnat på "generaldirektören hit och generaldirektören dit".) Men den togs snabbt upp av andra och fick genomslag. Och väl var väl det, för allt blev så mycket enklare.

Senare har det smugit sig in en idé att det skulle vara artigare att säga "ni" än "du". Men det var aldrig av *artighet* man sade "ni", utan oftast därför att man inte kände till vilken titel man skulle använda. Tvärtom upplevdes "ni" som smått ohövligt. Så när expediten i affären frågar "Vill ni ha det inslaget?", är han/hon fel ute. "Ska jag slå in det?", ska det vara. Eller "Skas det slås in?", om man vill vara lite lustig.

Hur det här ska tillämpas på översättningen av *Atlas* är förstås lite knepigt, och jag har inte hunnit med att lusläsa boken ur just det perspektivet. Men för att ta en berömd rad - "You'll do something, Mr. Rearden!" - så ska det varken vara "du" eller "ni" här, utan "Direktör Rearden kommer att göra något!" (Men försöker man genomföra det konsekvent, blir nog översättningen onödigt arkaiserande.)

En sak jag kunde nämnt (även om alla redan vet det) är att det är så mycket enklare på engelska. Där säger man "ni" till varenda kotte (den ende man säger "du" till i modern engelska är ju faktiskt Gud). Och vad gäller titlar, så håller man sig till "mr", "mrs" och "miss" (numera också "ms", men hur det ska uttalas har jag aldrig lyckats komma underfund med). Enda undantaget jag på rak arm känner till är att de som doktorerat får heta "dr".

Och möjligen är det engelskans inflytande som gjort att "ni" blivit vanligare på svenska också.

Den idiomatiska översättningen av ett uttryck som "What do you think about this, Miss Taggart" skulle väl bli "Vad anser fröken Taggart om det?" Men på modern svenska låter det lite konstigt också. Än värre: "Vad anser operative vice-direktör Taggart om det?"

Ett par inlägg som jag citerar (något förkortade) bara för att de är intressanta:

(i)

Butjo: Ni har det lätt som bor i Sverige, i Malaysia är det här med tilltal betydligt knepigare. Jag kan inte så bra malay, men jag har för mig att det finns 14 olika sätt att säga du på (och kanske 5 olika sätt att säga jag på), beroende på vilken ställning personen i samhället har, hans hudfärg, om han gjort pilgrimsfärd till Mecka, etc.

Lägg till detta alla hederstitlar som finns: Datuk; Datuk Seri; Tan Sri; Tengku; Tunku; Tun; och så de vanliga, doktor, professor etc. Om en person är professor, doktor och Dato Seri (betyder bokstavligt store morfar - det är en malaysisk hederstitel som är ganska vanlig, alla i parlamentet är tex Dato), är Tan Sri (det går att vara Tan Sri samtidigt som Dato seri) samt har gjort en färd till Mecka, måste man tilltala honom Dr. Prof. Dato Seri Tan Sri Hj. (namn). Suck.

Värst är det vad gäller kungligheter. De har titlar på typ en kilometer (innehållande Tunku eller Tengku), och riktigt roligt blir det om man vill tilltala en sultan exempelvis. Man måste då börja med att säga: Ampun Tuanku beruburibu Ampun (vilket betyder Ursäka ers höghet, tusen och tusen ursäkter). Det finns en fortsättning, men den minns jag inte.

Till detta hör att det finns även kungliga verb. D.v.s., sultanen "äter", "sover", "dricker" etc. inte, utan det finns speciella ord som bara sultanerna får använda när de just sover, äter, dricker etc.

(ii)

Filip Björner: Den här tråden var rolig att läsa, och jag tänker nu bidra med en lustig historia som är självupplevd.

Under 80-talet var jag aktiv för stiftelsen Contra, som ger ut tidningen med samma namn. En av de uppgifter jag tidvis utförde var att ringa runt till prenumeranter och småprata med dem om innehållet i tidningen, för att få tips, idéer och kritik, samt inte minst även för att kränga lite böcker och andra kringprodukter.

En sådan rundringningskväll ringde jag hem till en man som bodde på Lidingö. Jag hörde direkt på hans röst och språk att han var av årgång äldre modell, typ pensionär redan sedan länge. Jag introducerade mig och skulle fråga honom om vad han tyckte om tidningen. Jag sade någonting i stil med: "nu undrar jag på vad du..."

Längre hann jag inte. Jag blev abrupt avbruten av att han skrek till mig. Hans ord klingade starkt kvar i mina öron efter att han slängde på luren, så jag minns dem exakt:

"Säger ni 'du' till mig!!! Din Paaaaalmedråäng!!!" Och så small det till när han slängde på luren.

Jag blev givetvis chockad. Då hade jag redan bott några år i Sverige och kände visserligen till det där med "ni" och "du", men hade nog aldrig tidigare stött på någon människa som ens antydningvis tog illa vid sig av att bli tilltalad med du-ordet.

Så, jag stirrade på telefonluren som jag höll kvar i handen, och försökte fatta vad som hade hänt. Jag lade ner luren och tänkte lite till: "Vad gör jag nu?" Och jag tänkte att jag får ju inte ge upp, och det gäller att göra ett klokt vändningsförsök här, så att detta inte leder till att Contra förlorar en prenumerant.

Så... jag ringde upp den gamle arga mannen igen. Och det första jag gjorde var att direkt be honom om ursäkt. Och till min lättnad accepterade han ursäkten direkt, och så började han prata om det "kommunistiska duandet" och "du-oskicket".

Jag lyssnade på honom och sade "jaha", "hmmm...", "säger du det...", "det visste jag inte..." och så där. Sedan när det var överstökad så koncentrerade jag mig om tidningen igen. Jag höll ett nummer av den i handen och så frågade jag mannen något i stil med: "Ja, och nu vill jag fråga om du..."

Japp. Ni kan nog tänka er resten själva. Jag glömde helt bort mig, och duade honom igen efter bara några få ord. Och det gick bara inte att reparera genom att ändra på meningen eller så. Det var bara kört. Och hans reaktion kom lika direkt och kraftfullt denna gång. Exakt samma visa:

"Säger ni 'du' till mig!!! Din Paaaaaaaaaaaaallmedräääng!!!" Och så small det till på samma sätt som förra gången.

Jag chockades ånyo och lade närmast apatiskt på luren. Faktum var dock att jag chockerades mest av mitt eget misstag. För det gick så snabbt. Och jag insåg plötsligt hur svårt det är att försöka hålla en lugn dialog med någon utan att säga "du".

Lyckligtvis var detta en engångsföreteelse. Jag har bara upplevt det en enda gång. Inga andra av Contras prenumeranter reagerade så där. Om mannen ifråga sedan sade upp sin prenumeration på tidningen vet jag inte. Minns det inte, eller tog/fick aldrig reda på det. Och strunt samma.

Jag får väl tillägga att händelsen inte gjorde mig vare sig ledsen eller nedstämt. Chockad blev jag ju, men bara några sekunder senare tyckte jag mest av allt att episoden var lustig. Och jag tyckte att den där mannen var en riktig fåntratt. Det är förresten precis vad jag fortfarande tycker.

Lustifikationer

Mini: I gamla filmer från 40-talet tilltalas ofta någon karaktär med "disponent", t.ex.: "Ja, disponent Anderhage vet vilket otyg pojkspolingarna här omkring kan ställa till med."

Jag har alltid undrat, vad innebär det att vara "disponent"? Vad är det man "disponerar" över?

Det är ungefär detsamma som "direktör", men den exakta skillnaden vet jag faktiskt inte. Det han disponerar över är förstås sitt företag.

* * *

Alexi: Jag kan inte låta bli att tycka det är skönt att vi nu lever i en civiliserad tid, där man kan prata som folk med folk.

Säger kandidaten det?

(Det vanliga tilltalsordet från hyresvärdinnor till inneboende studenter vad alltså "kandidaten". Sânt bör man veta, innan man skriver in sig vid undervisitetet.)

Men jag är ju inte någon student – jag är arbetare. Då borde väl det rätta tilltalsordet bli kamrat?

Visst. Så ska kamrat Törnqvist hänga med ned på Kopparkitteln och klämma några bärs till gösen?

Men om jag vore disponent, skulle jag säga så här: "Törnqvist ska akta sig noga för att försöka ändra på de rådande produktionsförhållandena." "Det kan disponenten ge sig attan på att jag kommer att göra, vad disponenten än säger." Sedan är du utan jobb och blir tvungen att börja studera, så att du är beredd att så småningom ta ledningen och makten och bli titulerad "store ledare".

Hmm... jag kanske skulle börja odla skägg och en revolutionär blick?

The Passion of POS

Biografisk skiss av Jurgen Hochmuth

Han slår upp ögonen tio minuter innan klockan ska ringa, det gör han alltid. Att ställa klockan nu för tiden har bara blivit en formalitet som han gör av gammal vana. Omsorgsfullt låter han bli att väcka tantvännan som snarkar som en björn, och glider i sin rutiga morgonrock som han fick i gåva av sina arbetskamrater 1963. Han kurrar nöjt av insikten att den fortfarande passar, och kilar ut i köket för att frossa i koffein och nikotin.

I vanlig ordning skummar han igenom morgontidningen och blir i vanlig ordning smått illamående. Kollektivism hit och öppen idioti dit, att de aldrig ska lära sig. Snart griper han morgonbananen och skalar den och kastar bananen i skräpkorgen. Han använder bara bananskalet till att kasta i Petterssons brevinkast två trappor ned. Han har nämligen fått reda på att Pettersson under två decennier röstat på Miljöpartiet och vill hjälpa till att sprida lite ekologi i Petterssons lägenhet.

Kvart i åtta anländer han till sin heliga plats, ett gravt inrökt krypin i på Strängnäs bibliotek som ingen annan än han går in i. Ingen annan vågar. Här sitter Ayn Rand inramad på väggarna, och en ouppdaterad dator, som visserligen har bredband sen några år, står i mitten av rummet. Det är här han försöker strukturera ut hur man bäst gömmer undan socialistiska verk så att ingen hittar dem på biblioteket, alternativt hur man ser till att ha dem utlånade till fiktiva personer för jämnhet.

Alltså, *några* klarlägganden är väl på sin plats:

Han slår upp ögonen tio minuter innan klockan ska ringa, det gör han alltid.

Det gör jag visst inte. Jag går upp när klockan ringer.

Onsorgsfullt låter han bli att väcka tantvännen som snarkar som en björn...

Lever i celibat under veckodagarna, och i synd om helgerna.

...och glider i sin rutiga morgonrock som han fick i gåva av sina arbetskamrater 1963.

Morgonrocken är blå, och jag har köpt den själv. 1963 var jag student. Gullrankan, som prunkar i köket, är där-
emot en gåva från en skolklass på KomVux i Eskilstuna, som jag hade i svenska och/eller engelska någon gång i
början av 80-talet.

...kilar ut i köket för att frossa i koffein och nikotin.

Äntligen något som stämmer.

I vanlig ordning skummar han igenom morgontidningen...

Har ingen morgontidning. Men jag läser den på kafferasten på jobbet.

...och blir i vanlig ordning smått illamående. Kollektivism hit och öppen idioti dit, att de aldrig ska lära sig.

Stämmer rätt bra.

Han använder bara bananskalet till att kasta i Petterssons brevinkast två trappor ned.

Pettersson bor över gården. Och vad han har för politiska preferenser har jag ingen aning om.

Kvart i åtta anländer han till sin heliga plats, ett gravt inrökt krypin i på Strängnäs bibliotek som ingen annan än han går in i.

Jobbar inte på Strängnäs bibliotek utan på Roggebiblioteket, en filial till KB. Och jag röker inte på jobbet; det blir
för dyrt.

...en ouppdaterad dator...

Har en alldeles utmärkt dator (Windows 2000) på jobbet, med snabb nätuppkoppling. Det är datorn hemma som
är lite "ångdator" (Windows 98 och seg modemuppkoppling).

* * *

Tycker vi sätter fokus på de saker som inte dementerades:

tantvännen som snarkar som en björn

Hur fan ska jag kunna veta hur hon snarkar om vardagarna, när hon bara är hos mig om helgerna?

Eller vill du tvunget veta hur hon snarkar om helgerna? Den saken måste jag allt konferera med henne om, in-
nan jag svarar. Det är ju faktiskt inte säkert att hon vill att just du ska veta hur hon snarkar!

Kan dock upplysa om att tantvännen har ett visst mått av humor. Tur för dig!

Förresten vet jag ju inte hur björnar snarkar heller. Och du har väl märkt hur noga jag är med att man alltid
ska kunna knyta sina teorier till det i varseblivningen givna? Gäller eventuella teorier om min tantväs snarkande
också.

*Kvart i åtta anländer han till sin heliga plats, ett gravt inrökt krypin på [inte Strängnäs] bibliotek som ingen annan än han går in i. Ingen annan
vågar. Här sitter Ayn Rand inramad på väggarna*

Jag börjar redan halv åtta. Och visst finns det ett rökrum på jobbet. Men på väggen finns bara en föråldrad världs-
karta, från tiden före murens fall.

*Det är här han försöker strukturera ut hur man bäst gömmer undan socialistiska verk så att ingen hittar dem på biblioteket, alternativt hur man
ser till att ha dem utlånade till fiktiva personer för jämnan.*

Men varför i all världen skulle jag försöka gömma undan socialistiska verk? Hur ska någon kunna komma till in-
sikt om socialismens ondska, om inte dessa verk fanns tillgängliga att studera?

Något mer?

* * *

...varför han har en sån aversion mot Djurgården...

Ska jag nu behöva tillbringa mitt liv med att dementera uppgifter som är helt gripna ur luften?

Förresten ska vi, om vädret tillåter, göra ett besök på Waldemarsudde i morgon. Hur skulle vi kunna göra det,
om jag hyste någon sorts aversion mot Djurgården?

Och om det nu var Djurgården i Eskilstuna som du syftade på, har jag ingen aversion mot det stället heller, för
där får hundarna springa lösa.

Inlägg om *fotbollslaget* Djurgården är helt off topic, eftersom jag varken anser bu eller bä om just det laget. Ta
Real Madrid eller ManU eller något annat riktigt storlag i stället! (Inte för att jag egentligen bryr mig om vilket lag
som vinner, så länge matchen är intressant att titta på...)

...varför Strängnäs aldrig tycks kunna producera ett elitlag i någon erkänd idrott...

Nåja. Malmby (en förort till Strängnäs) har faktiskt en av landets bästa orienteringsklubbar, som har producerat
åtminstone en världsmästare i grenen. Så nu blir du allt tvungen att uppåda argument för att inte erkänna
orienteringen som idrott! (Jag vet nog vid det här laget hur du tänker...)

Tantvännerna låter hälsa att hon tycker att Jurgen är rätt rolig.
Samt att nallebjörnar är rara.
Endast lätta snarkningar har förmärkts.

* * *

"Ska jag nu behöva tillbringa mitt liv med att dementera uppgifter som är helt gripna ur luften?"
Så hade jag tänkt det.

Ja, ja. Låt det inte gå till överdrift bara, för det är inte varje dag jag är på gott humör.
Åker iväg till Waldemarsudde nu.

* * *

Fredrik Lindholm: Glöm filmatiseringarna av *Urkillan* och *Atlas!* Gör en film om POS istället!
Får bli slutreplik.

Äldre nummer av Nattväktaren...

...kommer inte att läggas ut på nätet, i varje fall inte förrän mitt lager är slut. För den som vill köpa dem är priserna följande:

Årg. 1-3: 100 kr/årgång

Årg. 4-5: 200 kr/årgång

Samtliga årgångar tillsammans: 500 kr

Lösnummer: Årg. 1-3: 25 kr/nr; årg. 4-5: 50 kr/nr

Objektivistisk skriftserie: Den som vill köpa samtliga nummer jag har kvar på lager kan få dem för 150 kr. Se i övrigt prislistan på Nattväktarens hemsida.

Pamfletter av P.O. Samuelsson: 10 kr/st., med undantag för "Rand vs. Popper" och "Exit the Dragon", som kostar 25 kr/st. Alla 10-kronorspamfletter tillsammans: 100 kr.

Självskhetens dygd: Eftersom detta är en "piratöversättning", är betalningen frivillig. 130 kr räcker för att täcka mina kostnader för kopiering och porto. Men det tillåtet att beställa den gratis - eller att betala hur mycket som helst, för den goda sakens skull.

Postgiro: 434 58 26-4.

© 2005 Per-Olof Samuelsson
Eftertryck med angivande av källa
(inklusive Nattväktarens nätadress, www.nattvakt.com)

